

**ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ-
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ
ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ**

Υπεύθυνη Σπουδάστρια: **ΕΛΕΝΗ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ**

Σύμβουλος Καθηγήτρια: **ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ**
ΚΑΘ. ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

Πτυχιακή για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ, 10 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1997

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	2299
----------------------	------

Η Επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας

στον ΠΑΥΛΟ
για όσα μου πρόσφερε μέχρι τώρα
και για όσα θα μου προσφέρει στο μέλλον

ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΑΝΙΔΕΙΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
Περίληψη	I
Αναγνώριση	III
Συντομογραφίες	IV

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
----------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

A. Ιστορικά Ερεθίσματα για την κατάσταση των γυναικών στην εργασία	7
B. Η δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις Γυναίκες	13
⇒ κοινοτικά προγράμματα δράσης για την προώθηση της ισότητας ευκαιριών	14
⇒ κοινοτική πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ» - Άξονας N.O.W. (New Opportunities for Women)	15
⇒ Βασικές αρχές που διέπουν το λειτουργικό πρόγραμμα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ» - Άξονας N.O.W.	16
⇒ Χρηματοδότηση	18
⇒ Κριτήρια αξιολόγησης για την επιλογή των προτάσεων	18
⇒ Φορείς υπεύθυνοι για την υλοποίηση	19
Γ. Η διαδικασία προσέγγισης του πληθυσμού από θεωρητική σκοπιά (Bottom - up Approach)	20

Δ. Οι γυναικείοι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα	
1. Σύντομη αναφορά στην ιστορική εξέλιξη του Συνεταιριστικού Κινήματος	25
2. Εννοιολογική προσέγγιση του Συνεταιριστικού Κινήματος και Συνεταιριστικές Αρχές	28
3. Η κατάσταση των γυναικών στον αγροτικό χώρο	32
4. Η συμμετοχή των γυναικών στους Συνεταιρισμούς. Η λογική και οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία γυναικείων Συνεταιρισμών	35
5. Γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα	42
6. Προβληματισμοί και Επισημάνσεις από τη μελέτη των γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών	61
7. Δομές στήριξης των γυναικείων Συνεταιρισμών	64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	68
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Ο ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ «ΑΙΓΛΗ»

A. Σχεδιασμός της έρευνας - Μεθοδολογία	82
B. Η δημιουργία του Γυναικείου Αγροτικού Συνεταιρισμού Βραχνεϊκών «ΑΙΓΛΗ»	87
Γ. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στη δημιουργία του Γυναικείου Αγροτικού Συνεταιρισμού «ΑΙΓΛΗ» και η συμβολή του στην εξέλιξή του	95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	110
--------------------------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

⇒ Συμπεράσματα της μελέτης	116
⇒ Παράγοντες που οδηγούν στην επιτυχία	121

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	122
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	124
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	130

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός αυτής της μελέτης είναι αφενός, να αναφέρει την καταγραμμένη εμπειρία της δημιουργίας των πιο αξιόλογων γυναικείων Συνεταιρισμών και αφετέρου, να καταγράψει βήμα-βήμα την εφαρμογή της στρατηγικής της δημιουργίας του Γυναικείου Συνεταιρισμού «ΑΙΓΛΗ», καθώς και το ρόλο του Κ.Α. στην όλη διαδικασία και εξέλιξή του.

Η ερευνητική διαδικασία ξεκίνησε με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση του θέματος, η οποία συμπληρώθηκε με την τοποθέτηση ενός εμπειρογνώμονα, για να είναι το περιεχόμενο πληρέστερο.

Στη συνέχεια, στο πρακτικό μέρος, η έρευνα-δράση που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τον πληθυσμό-στόχο της κοινότητας Βραχνείων, δηλαδή τις γυναίκες, ήταν μια συλλογική δουλειά (κοινότητα Βραχνείων, Κ.Α., Συμβούλιο Περιοχής κ.α.) και στόχευε στην επίτευξη ουσιαστικών αλλαγών για το ρόλο και τη θέση των γυναικών στην τοπική κοινωνία, αφού τους δόθηκε η δυνατότητα να αναπτύξουν επιχειρηματική δραστηριότητα, με εργασιακά και κοινωνικά οφέλη.

Το εργαλείο που κυρίως χρησιμοποιήθηκε για την συλλογή των στοιχείων, ήταν η παρατήρηση που συγκεκριμένα είχε μορφή συμμετοχικής παρατήρησης και συμπληρώθηκε από συνεντεύξεις. Αξιοποιήθηκε η παρατήρηση, διότι στόχος ήταν η καταγραφή της αυθόρμητης συμπεριφοράς των γυναικών, καθώς και των εξελικτικών διαδικασιών της ομάδας.

Σε αυτή τη μελέτη καταγράφεται η στρατηγική της συνεργασίας των Κ.Α. και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που έδωσαν την ευκαιρία στις γυναίκες, και αυτές αποφάσισαν ότι τις ενδιέφερε η επιχειρηματική προοπτική με αντικείμενο απασχόλησης την τροφοδοσία εδεσμάτων-γλυκισμάτων (catering):

Η διαδικασία της προσέγγισης των γυναικών της κοινότητας Βραχνείων, έγινε με τρόπο αμερόληπτο και αντικειμενικό. Προωθήθηκε η ενδυνάμωση και η αυτενέργεια της ομάδας και αποφεύχθηκε κάθε είδος «κηδεμόνευσης». Έτσι, έχοντας πλήρη ενημέρωση και αξιοποιώντας όλα τα επιβοηθητικά μέσα που είχαν στη διάθεσή τους, προέβαιναν σε κατάλληλες ενέργειες για να υποστηρίξουν την

υποβληθείσα πρότασή τους, για να πετύχουν την έγκρισή της, κάτι που τελικά επιτεύχθηκε.

Ιδιαίτερη σημασία αποδείχθηκε ότι είχε η προσφορά των Κ.Λ. που βοήθησαν τις γυναίκες να αντιμετωπίσουν τις αρνητικές αντιδράσεις του οικογενειακού και του ευρύτερου περιβάλλοντος, τις εμπύχωναν συστηματικά για να διατηρήσουν τη θετική ψυχολογία καθ' όλη τη διάρκεια της πρωτοβουλίας, και συνέβαλλαν ώστε να έχουν επικοδομητικό αποτέλεσμα οι ενδοομαδικές εξελικτικές διαδικασίες.

Η συμμετοχή σε όλα τα στάδια της πρωτοβουλίας και η ταυτόχρονη καταγραφή των εξελίξεων, αποτέλεσαν σημαντική εμπειρία που άξιζε να παρουσιαστεί. Επειδή ο Συνεταιρισμός «ΑΙΓΛΗ» δημιουργήθηκε βάσει συγκεκριμένης μεθοδολογίας που είχε προσχεδιαστεί, επειδή στηρίχθηκε σε αμερόληπτες και ουσιαστικά δημοκρατικές διαδικασίες, και τέλος, επειδή το αποτέλεσμα ήταν θετικό, μπορεί να χρησιμεύσει ως βοήθημα σε εκείνους που πρόκειται να προσεγγίσουν, να ευαισθητοποιήσουν και να κινητοποιήσουν κοινωνικές ομάδες, επιδιώκοντας ένα θετικό αποτέλεσμα γι' αυτές.

Η παρουσία των Κ.Λ. σε προσπάθειες τέτοιου είδους είναι περιορισμένη, γιατί ολό που κρίνεται απαραίτητη, διότι οι αρχές της Κοινωνικής Εργασίας και οι επιστημονικές γνώσεις των Κ.Λ. μπορούν να αποβούν καθοριστικοί παράγοντες για την επιτυχή εξέλιξη μιας πρωτοβουλίας, που στο επίκεντρο είναι οι ίδιοι οι εξυπηρετούμενοι.

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους αυτούς που μου συμπαραστάθηκαν με κάθε τρόπο καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της εργασίας.

Ιδιαίτερως τη σύμβουλο καθηγήτρια, κα *ΝΤΙΝΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ* για την σημαντική καθοδήγησή της και την ψυχολογική υποστήριξη που μου προσέφερε.

Επίσης:

- * την κοινότητα Βραχνεϊκών και ειδικότερα τον πρόεδρο της κοινότητας κ. *Παύλο Γριτσώνη*, τον αντιπρόεδρο κ. *Βασίλη Τογατζή*, τον πρόεδρο του 2ου Συμβουλίου Περιοχής κ. *Μιλτιάδη Γούτα*, καθώς επίσης την ομάδα των γυναικών που αποτέλεσαν τον Συνεταιρισμό «ΑΙΓΛΗ», για την πρόθυμη συνεργασία τους σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας δημιουργίας του.
- * τον κ. *Λεωνίδα Παπακωνσταντινίδη* για την συνέντευξη που μου παραχώρησε στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας.
- * τον κ. *Λουκά Γεωργίου* για την παραχώρηση σημαντικού ενημερωτικού υλικού και για την γενικότερη υποστήριξή του.
- * τη κα. *Λίτσα Βακράκου* για την βοήθεια της στη μετάφραση των ξενόγλωσσων κειμένων.
- * το κ. *Ηλία Χρύσανθο* για την υπομονή και την κατανόησή του.
- * την κα. *Φωτεινή Αθανασοπούλου* για την συμβολή της στην τελική διαμόρφωση του κειμένου.
- * όλους τους φίλους μου για τη συγκινητική τους συμπαράσταση στο περασμένο δύσκολο καλοκαίρι.
- * τέλος, τους γονείς μου και την αδελφή μου για την πλήρη και άνευ όρων ψυχολογική-ηθική-οικονομική στηριξή τους.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A.E.I.	: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
A.T.E.	: Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος
Γ.Γ.Ι.	: Γενική Γραμματεία Ισότητας
Δ.Ε.Κ.Ο.	: Δημόσιες Επιχειρήσεις Κοινής Ωφελείας
ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.	: Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας
Ε.Ο.ΜΜ.ΕΧ.	: Ελληνικός Οργανισμός Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων
Ε.Ο.Τ.	: Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
Κ.Ε.Γ.Μ.Ε.	: Κέντρο Ερευνών για τις Γυναίκες της Μεσογείου
Κ.Λ.	: Κοινωνικός Λειτουργός
Κ.Τ.Α.Δ.Α.	: Κέντρο Τοπικής Ανάπτυξης Δυτικής Αχαΐας
LEADER	: Αρχικά γαλλικών λέξεων που σημαίνουν: Σύνδεση μεταξύ ενεργειών/δράσεων για την ανάπτυξη της Αγροτικής Οικονομίας
Ν.Ε.Λ.Ε.	: Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης
Ν.Ο.Υ.	: New Opportunities For Women: Νέες ευκαιρίες για γυναίκες
Ο.Α.Ε.Δ.	: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
Ο.Ε.Δ.Β.	: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων
Ο.Τ.Α.	: Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.	: Πανελλήνια Συνεταιριστική Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών
ΣΕ.Λ.Ε.Τ.Ε-ΠΑΤΕΣ:	Σχολή Εκπαιδευτικών Λειτουργών Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης - Παιδαγωγική Τεχνική Σχολή
Σ.Π.	: Συμβούλιο Περιφέρειας
Τ.Α.	: Τοπική Αυτοδιοίκηση
Τ.Ε.Δ.Κ.	: Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων
Τ.Ε.Ι.	: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Υ.Π.Ε.ΧΩ.ΔΕ.	: Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αιώνες τώρα, οι γυναίκες επωμίζονταν την απόλυτη ευθύνη της φροντίδας του νοικοκυριού, του συζύγου, των παιδιών και στις αγροτικές περιοχές εργάζονταν σχεδόν όσο και οι άνδρες στα κτήματα.

Η νοοτροπία ότι η γυναίκα είναι το αδύνατο φύλο λόγω της μητρότητας και της μοναδικής της ικανότητας να προσφέρει απλόχερα αγάπη και φροντίδα, ρίζωσε γερά στις αντιλήψεις των ανθρώπων.

Έτσι, φαινόταν φυσιολογική και αναμενόμενη η δυσμενής εξέλιξη για τις γυναίκες: να περιθωριοποιούνται συνεχώς από την εργασία με την επακόλουθη συνολική εξάρτηση από τους συζύγους-αφέντες. Πρόσφατα, μετά από πολύχρονους και συστηματικούς αγώνες, οι γυναίκες αναμφισβήτητα κέρδισαν σημαντικές μάχες και η θέση τους βελτιώθηκε ουσιαστικά σε σχέση με προηγούμενες δεκαετίες, πλην όμως, ακόμη δεν έχει αποκτήσει τη θέση που μπορεί και που της αξίζει.

Οι γυναίκες στη σημερινή εποχή, στην πλειοψηφία τους –ιδιαίτερα στην επιαρχία- δεν διαθέτουν τα κατάλληλα προσόντα ώστε να προτιμηθούν στην εργασία ή δυσκολεύονται να τη συνδυάσουν επιτυχώς με τις οικογενειακές υποχρεώσεις ή απλά δεν θεωρούν χρέος τους να εργαστούν.

Τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992) αναφέρουν ότι ο μέσος όρος ανεργίας των γυναικών στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι 22%, ενώ στην Ελλάδα το 36%.

Αυτό –εκτός των άλλων- σημαίνει ότι η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι δύσκολη για τις γυναίκες.

Το 1981 ξεκίνησαν οι πρώτες προσπάθειες για την ουσιαστική προώθηση της ισότητας από την Γ.Γ.Ι., και οι πρωτοβουλίες εντάχθηκαν στο πλαίσιο της τότε κυβερνητικής πολιτικής. Ο στόχος ήταν διπλός: από τη μια η αλλαγή της θέσης της γυναίκας στην παραγωγή και η αποκόλλησή της από την ολοκληρωτική υποτέλεια στους άνδρες και από την άλλη, η ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος και μέσω αυτού, η ένταξη της αγρότισσας –που θεωρήθηκε η πιο περιθωριοποιημένη γυναίκα- στην αγορά εργασίας, αποκτώντας ένα αυτόνομο εισόδημα.

Έτσι δημιουργήθηκαν σε λίγα χρόνια, περίπου δέκα (10) αμιγώς γυναικείοι συνεταιρισμοί, η πλειοψηφία των οποίων τα πρώτα χρόνια λειτούργησαν αποτελεσματικά.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, εκτιμώντας την κατάσταση των γυναικών στην εργασία, προβληματίστηκε ιδιαίτερα και θεώρησε θεμελιώδες καθήκον της, την προάσπιση του δικαιώματος των γυναικών να αντιμετωπίζονται ισάξια στην αγορά εργασίας και να έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιούν τις ικανότητές τους. Έτσι αποφάσισε από το 1991 –μέσω της κοινοτικής πρωτοβουλίας N.O.W.- να εφαρμοστεί ουσιαστικά και να επεκταθεί η νομοθεσία για την καλύτερη ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας, προσφέροντάς τους την ευκαιρία για επαγγελματική κατάρτιση και ενισχύοντας ταυτόχρονα την αποδοχή του νέου ρόλου των γυναικών στην κοινωνία.

Από το 1991 λοιπόν, οι δράσεις της Γ.Γ.Ι. για τη δημιουργία δομών στήριξης γυναικείων Συνεταιρισμών εντάχθηκε στην κοινοτική πρωτοβουλία N.O.W., η οποία στήριξε οικονομικά τη δημιουργία μικρών επιχειρήσεων και συνεταιρισμών.

Το χαρακτηριστικό όμως αυτών των συνεταιρισμών, όπως πολλοί παραδέχονται, είναι ότι δημιουργήθηκαν με πρωτοβουλία ορισμένων φορέων (κυρίως της Γ.Γ.Ι. σε συνεργασία με τοπικές Νομαρχίες και άλλους φορείς Τ.Α.) και σε αρκετές περιπτώσεις είχε κομματικό χαρακτήρα. Η παρέμβαση δε, των εμπλεκόμενων φορέων ήταν συνεχής και ουσιαστική. Επρόκειτο δηλαδή για μια πρωτοβουλία «από πάνω» που στόχευε στον τοπικό πληθυσμό.

Η κοινότητα Βραχνεϊκών Αχαΐας με τη στενή συνεργασία της εκπαιδευτικής ομάδας των Κ.Α. και την επόπτηριά τους Κωνσταντίνα Γεωργίου, αποφάσισαν από κοινού να δώσουν την ευκαιρία στις γυναίκες της κοινότητάς τους –μέσω της πρωτοβουλίας N.O.W.- να αποφασίσουν εάν τους ενδιέφερε η προοπτική μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Αξιοποιώντας τη γνώση για τον τρόπο δημιουργίας και την εξέλιξη των υπόλοιπων γυναικείων Συνεταιρισμών, και διδασκόμενοι από την επιτυχία και την αποτυχία των άλλων παραδειγμάτων, έθεσαν εξ αρχής τους εξής στόχους:

- Οι διαδικασίες θα χαρακτηρίζονταν από αντικειμενικότητα, αμεροληψία και δημοκρατικότητα.

- Οι κομματικές φιλοδοξίες και σκοπιμότητες δεν είχαν θέση σε αυτή την προσπάθεια, που κύριος στόχος ήταν η δημιουργία επιχειρηματικότητας των γυναικών και η αναβάθμιση της κοινωνικής τους θέσης.
- Θα υποστηρίζονταν η προσέγγιση του πληθυσμού από «τη βάση προς τα πάνω», αφού το πρόγραμμα απευθύνονταν σε γυναίκες και αυτές θα ωφελούνταν από την επιτυχή έκβασή του.
- Θα προωθούνταν η αυτενέργεια των ιδίων των γυναικών και θα αποφεύγονταν οποιαδήποτε μορφή «κηδεμόνευσης» και εξάρτησης από την τοπική ηγεσία.
- Οι Κ.Α., η κοινότητα, άλλοι φορείς της Τ.Α. και όσοι θα εμπλέκονταν σε αυτή την προσπάθεια θα ήταν υποστηρικτικοί και διευκολυντικοί σε οτιδήποτε απαιτούνταν να κάνουν μέσα από την ιδιότητά τους.

Το ερέθισμα για τη δημιουργία αυτής της εργασίας δόθηκε σε αυτό ακριβώς το σημείο. Ο λεπτομερής σχεδιασμός της προσπάθειας που ξεκινούσε, σε συνδυασμό με τη θέληση όλων και τη διαβεβαίωση ότι πιστεύουν στην επίτευξη του στόχου, αποτελούσε ικανή πρόκληση για να πραγματοποιηθεί η μελέτη αυτή. Επιπλέον, εάν η στρατηγική εφαρμόζονταν με επιτυχία και είχε εποικοδομητικά αποτελέσματα, θα αποτελούσε ένα πρότυπο ενημέρωσης, κινητοποίησης και δημιουργίας επιχειρηματικότητας γυναικών μέσω της ίδρυσης ενός Συνεταιρισμού.

Επιπρόσθετα, είναι χαρακτηριστικά περιορισμένη η συμμετοχή των Κ.Α. σε τέτοιου είδους πρωτοβουλίες τόσο κοντά στη βάση και στον εξυπηρετούμενο πληθυσμό-στόχο και δεν έχει καταγραφεί τίποτα σχετικά με αυτό. Συνεπώς, η προσπάθεια –που ήταν μακροχρόνια και επίπονη (1994-1997)- άξιζε τον κόπο να καταγραφεί.

Ο σκοπός λοιπόν αυτής της εργασίας είναι διπλός: αφενός να αναφέρει την καταγραμμένη εμπειρία των γυναικείων συνεταιρισμών και αφετέρου να καταγράψει βήμα-βήμα την εφαρμογή της στρατηγικής του τρόπου δημιουργίας του Συνεταιρισμού, στην κοινότητα Βραχνεϊκων.

Η έρευνα-δράση που πραγματοποιήθηκε είχε σαν στόχο, σύμφωνα με τη θεωρία του Ζωγράφου (Θεωρία και πράξη της Κοινωνικής Εργασίας με Κοινότητα, 1992), εκτός από τις αλλαγές που υλοποιούνταν και που ήταν μια συλλογική εργασία, τη συλλογή και καταγραφή στοιχείων, κάτι που έχει άμεση συσχέτιση με την παρούσα μελέτη.

Αυτό έγινε μέσω της επιστημονικής παρατήρησης στα πλαίσια της πρακτικής άσκησης στην κοινότητα Βραχνεϊκων, που συγκεκριμένα είχε μορφή συμμετοχικής παρατήρησης.

Τέλος, εκτιμήθηκε η εφαρμογή της στρατηγικής και η προσφορά των Κ.Λ. στη διαδικασία έως την ίδρυση του Συνεταιρισμού και στην εξέλιξή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Α. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Πολλοί ένιωσαν εξαιρετικά μεγάλη συγκίνηση όταν –λίγα χρόνια πριν- οι στάχτες του Πιέρ και της Μαρίας Κιουρί μεταφέρθηκαν στο Πάνθεον, κατόπιν επιθυμίας του Φρανσουά Μιτεράν, που δικαιολόγησε με αυτά τα λίγα λόγια την έννοια της χειρονομίας του: «Τη στιγμή που ολοκληρή η χώρα υποκλίνεται μπροστά στις στάχτες εκείνης που, αν και γυναίκα, υπήρξε η πρώτη μεγάλη επιστήμων, η πρώτη καθηγήτρια της Σορβόνης, η πρώτη που πήρε το βραβείο Νόμπελ, κάνω την ευχή εκ μέρους της Γαλλίας, να σημειωθεί πρόοδος σ' όλο τον κόσμο στην ισότητα των δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών. Το παράδειγμα που έχουμε μπροστά μας, αποδεικνύει, πως η προτίμηση της κοινωνίας για τους άνδρες, που διαρκεί τριάντα αιώνες, είναι ανέντιμη και άδικη, για όσους θέλουν να λέγονται πολιτισμένοι».

Η Μαρία Κιουρί είναι η πρώτη γυναίκα που μπήκε σ' αυτό τον ιερό χώρο. Ντροπή στον Οκτάβ Μιρμπώ που, το 1902, προσπαθώντας να αποτρέψει την είσοδο δύο γυναικών μυθιστοριογράφων στην Εταιρία των Ανθρώπων των Γραμμάτων, τόλμησε και δήλωσε, προς τέρψιν των κοσμικών της εποχής: «Η γυναίκα δεν έχει μυαλό. Έχει μόνο φύλο κι αυτό είναι το καλύτερο. Ένας είναι ο ρόλος της στον κόσμο: να κάνει έρωτα, δηλαδή να διαιωνίζει το είδος. Η γυναίκα είναι ανίκανη να ασχοληθεί με οτιδήποτε δεν έχει σχέση με τον έρωτα ή τη μητρότητα».

Την ίδια χρονιά, στις 28 Μαρτίου, μερικά στενά πιο κάτω, μακριά από τις ακατάσχετες φλυαρίες των φιλολογικών καφέ, μέσα στη σιωπή του υπόστεγου-εργαστηρίου της, στην οδό Κουβιέ, η Μαρία Κιουρί έγραφε σ' ένα μικρό μαύρο σημειωματάριο: Ra = 225,93. Το πρώτο βάρος ενός ατόμου ραδίου!

Η Μαρία Κιουρί είχε ανακαλύψει το ράδιο (Jack Lang, Οι γυναίκες αύριο, 1996).

Στα μάτια των ξένων η Ελλάδα έμοιαζε πάντα μια χώρα της Ανατολής. Κι όχι πως δεν ήταν. Ήταν όμως ταυτόχρονα μια χώρα που, έχοντας διαρκώς στραμμένο το βλέμμα προς την Ευρώπη, αντλούσε ιδέες και πρακτικές απ' αυτήν. Έτσι, δεν είναι διόλου παράξενο που στη χώρα αυτή, που συχνά καλούμε υποανάπτυκτη και καθυστερημένη, γεννήθηκε απ' τα μέσα του 19^{ου} αιώνα η γυναικεία συνείδηση του

φύλου. Η συνείδηση δηλαδή σε κάποιες γυναίκες των αστικών στρωμάτων των πόλεων, της άνισης μεταχείρισής τους από τους άνδρες.

Τα θέματα που απασχολούσαν τις γυναίκες αυτές ήταν κυρίως το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση, σε αντίθεση μ' ένα πρότυπο που τις ήθελε αμόρφωτες και έγκλειστες στο χώρο του σπιτιού. Και δεν είναι τυχαίο ότι οι πρώτες Ελληνίδες που μίλησαν για τις αδικίες που δέχονταν οι ομόφυλές τους, ήταν δασκάλες. Ήταν, μ' άλλα λόγια, οι μόνες γυναίκες στις οποίες επιτρέπονταν η εξωοικιακή εργασία –αν εξαιρέσει φυσικά κανείς τις ελάχιστες εργάτριες που υπήρχαν τότε και τις υπηρέτριες (Δ. Σαμίου, Το Φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα, 1992).

Τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ήταν μια μεταβατική περίοδος, κατά την οποία ορισμένες γυναίκες, ιδίως στην Αθήνα, έτειναν να σπάσουν το κλοιό της απομόνωσης και της αγραμματοσύνης. Εμφανίστηκαν σιγά-σιγά οι πρώτες δασκάλες (ήδη από το 1834), μεταφράστριες, ποιήτριες, συγγραφείς. Η παρουσία τους έγινε αισθητή ιδίως από το 1887, όταν η δυναμική δημοσιογράφος Καλλιρόη Παρρέν εξέδωσε την εφημερίδα των κυριών, δίνοντας έτσι στις γυναίκες των ελληνικών πόλεων και του εξωτερικού ένα βήμα έκφρασης για τα 30 χρόνια της έκδοσής της. Το ότι η εφημερίδα πούλησε αμέσως 10.000 φύλλα, ήταν ενδεικτικό ενός κάποιου μορφωτικού επιπέδου των γυναικών. Μέσα σε μια θύελλα αντεπιθέσεων, η Παρρέν υποστήριζε ότι «η γυνή χειραφετείται δια της εργασίας». Εννοούσε, βέβαια, την αστή γυναίκα και τα ευγενή επαγγέλματα. Αγωνίζονταν να σπάσει τον κλοιό της αγραμματοσύνης κι εκείνη την εχθρότητα και το χλευασμό που συνόδεψαν τις πρώτες Ελληνίδες που είχαν καταφέρει να εισχωρήσουν στη Φιλοσοφική και την Ιατρική Σχολή. Το εχθρικό περιβάλλον είχε μάλιστα στρέψει πολλές σε μετανάστευση για σπουδές στην Αίγυπτο, τη Γαλλία και αλλού. Το 1901 επιτέλους το Πανεπιστήμιο άνοιξε τις πύλες του στις γυναίκες και από το 1907 κάθε χρόνο εγγράφονταν μία έως τρεις κοπέλες. Σιγά-σιγά πλήθαιναν οι φιλόλογοι, φωτογράφοι, τηλεφωνήτριες και καλλιτέχνιδες (Λ. Λεοντίδου, Γυναικεία εργασία στις πόλεις: μια αντιφατική κατάκτηση, 1992).

Η μικρασιατική καταστροφή του 1922 και η είσοδος 1,5 εκατομμυρίων προσφύγων στην Ελλάδα προκάλεσε τεράστιες και μακροχρόνιες αλλαγές στην κοινωνία των ελληνικών πόλεων. Ανάμεσα στους πρόσφυγες κυριαρχούσε το γυναικείο στοιχείο -χήρες και ορφανά του πολέμου. Η απομόνωση των γυναικών

έσπασε σε όλα τα επίπεδα, από τις οικιστικές συνθήκες μέχρι την παραγωγή. Η μαζική είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας άρχισε μια περίοδο στυγνής εκμετάλλευσης του εργατικού δυναμικού και ιδιαίτερα των γυναικών και των κοριτσιών. Το 1928, το γυναικείο δυναμικό αποτελούσε πια το 1/4 των απασχολούμενων. Οι γυναίκες εργάζονταν στα μεγάλα εργοστάσια, ιδίως στην κλωστοϋφαντουργία και στην καπνοβιομηχανία της Αθήνας, του Βόλου, της Θεσσαλονίκης και των πόλεων της Θράκης. Ολόκληροι κλάδοι, όπως η ταπητουργία και η υφαντουργία, δημιουργήθηκαν από ειδικευμένη γυναικεία εργασία. Τα ημερομίσθια των γυναικών ήταν το 1/3 μέχρι το 1/2 των ανδρικών ημερομισθίων και πολύ κοντά στα αγροτικά ημερομίσθια. Η στυγνή εκμετάλλευση επιδειωνόταν από το γεγονός ότι οι γυναίκες δεν γίνονταν δεκτές στα εργατικά συνδικάτα και δεν είχαν τη δυνατότητα αυτόνομων συλλογικών κινητοποιήσεων. Στο ανδροκρατούμενο συνδικαλιστικό κίνημα, η εκμετάλλευση των γυναικών και των κοριτσιών δεν είχε διεκδικητική πλατφόρμα (Λ. Λεοντίδου, 1992).

Οι εποχιακές εργάτριες δεν δικαιούνταν υπερωριών, επιδομάτων, διακοπών, κανονισμών ασφαλείας. Οι επιπτώσεις των συνθηκών εργασίας στην υγεία θεωρούνταν ιδιωτικό πρόβλημα των εργατριών. Οι γυναικολογικές διαταραχές, που έφταναν μέχρι και την αποβολή, δεν θεωρούνταν εργατικά ατυχήματα. Οι γυναίκες έτσι απομακρύνονταν και πάλι από τους χώρους όπου αναπτύσσονταν η συλλογικότητα κι απομονώνονταν κοινωνικά.

Έτσι, η πλειοψηφία οδηγήθηκε στην μη αμειβόμενη γυναικεία εργασία, τα περίφημα «οικιακά». Απ' αυτή τη μορφή εργασίας καμιά δεν μπορεί να ξεγλιστρήσει, εκτός, αν από επιλογή, μείνει άτεκνη ή και ανύπαντρη. Δύσκολες επιλογές

Η «νοικοκυρά» στην Ελλάδα επιτελεί εργασία απαιτητικότητας, ένα είδος λειτουργήματος, υποκαθιστώντας στην ουσία το κράτος πρόνοιας.-Ακόμα και μετά το 1982, που θεσπίστηκε νέο θεσμικό καθεστώς για την ισότητα, δεν διαφοροποιήθηκε η πραγματική κατάσταση της περίθαλψης, της ασφάλειας και των κοινωνικών παροχών. Η οικογένεια συνεχίζει να αποτελεί το μοναδικό σχεδόν φορέα ανατροφής των παιδιών, φροντίδας των ηλικιωμένων, περίθαλψης των ασθενών. Πέρα από ρόλους καθαρίστριας, μαγείρισσας, οικονόμου, οι γυναίκες οφείλουν να προφτάσουν τις δουλειές που τους επιβάλλει ο ρόλος της μη αμειβόμενης παιδαγωγού,

νοσοκόμας, δασκάλας, φυσιοθεραπεύτριας, καθαρίστριας και διαφόρων άλλων αξιολογώτατων επαγγελμάτων, που σε άλλες χώρες αμείβονται. Οι εργασίες όμως της «νοικοκυράς» έχουν στην Ελλάδα μια ιδιομορφία: δεν τη δεσμεύουν μόνο πρακτικά, αλλά και συναισθηματικά, ηθικά, σε τελευταία ανάλυση είναι εργασίες που αφορούν ανθρώπους (παιδιά, ηλικιωμένους, αρρώστους) κι όχι μόνο αντικείμενα (σπίτι, νοικοκυριό). Η ελληνίδα γυναίκα δεσμεύεται ν' αγαπά κι όχι απλώς να υπηρετεί. Αυτή η ηθική δέσμευση εμποδίζει την ανεξαρτητοποίηση και τη χειραφέτησή της (Λ. Λεοντίδου, 1992).

Η φτώχεια των γυναικών στην Ευρώπη

Στα πλαίσια των προγραμμάτων της ΕΟΚ (νυν Ευρωπαϊκής Ένωσης) για την καταπολέμηση της φτώχειας, έγιναν έρευνες σε κάθε χώρα και τα αποτελέσματα παρουσιάστηκαν στο Συνέδριο «Δικαστήριο της φτώχειας» όπως ονομάστηκε στις Βρυξέλλες (1988). Προς μεγάλη έκπληξη, παρά τις κοινωνικοοικονομικές διαφορές, η φτώχεια είναι έντονα υπαρκτή και οι ομοιότητες είναι μεγαλύτερες από τις διαφορές στις ευρωπαϊκές χώρες. Παραθέτονται, αμέσως πιο κάτω, τα κοινά σημεία απ' τις μαρτυρίες των γυναικών (των περισσότερων χωρών), που είναι αποκαλυπτικά για την κατάσταση των γυναικών στην Ευρώπη:

- Γενικό χαρακτηριστικό είναι η κοινωνική απομόνωση, χωρίς φίλες.
- Η έλλειψη μέσων (κρατικών) που τις αναγκάζει να μένουν σπίτι και να απομονώνονται.
- Η ευθύνη των παιδιών πέφτει ολοκληρωτικά στις γυναίκες.
- Η ανεργία χτυπάει πιο πολύ τις γυναίκες από τους άνδρες.
- Με την ανεργία, υπάρχει σε μεγάλο βαθμό το κρυφό εισόδημα με τις συνέπειές του: όσες γυναίκες το έχουν, δεν έχουν πρόσβαση στις Κοινωνικές Ασφαλίσεις, στη σύνταξη, στις παροχές, στο επίδομα ανεργίας.
- Το ανώτατο όριο ηλικίας για την πρόσληψη στο Δημόσιο που είναι τα 55 χρόνια (Ελλάδα, Ιταλία).
- Η σχέση με τους άνδρες-συζύγους: εξαρτημένη, αγχώδης, με αίσθηση μοναξιάς.
- Δουλειά: άθλιες συνθήκες με μόνο μέλημα τη μεγάλη παραγωγή.
- Εισόδημα: πολύ χαμηλό.

- Ψυχική υγεία: κακή. Η ζωή γεμάτη άγχος, αβεβαιότητα για το μέλλον, αγωνία για τα παιδιά, τις παροχές, κατάθλιψη, ντροπή και φτώχεια.
- Νοσοκομειακή περίθαλψη: κάκιστη σε πολλές χώρες. Οι γυναίκες πεθαίνουν μερικές φορές περιμένοντας να βρουν κρεβάτι σε νοσοκομείο. Τα χρήματα ελάχιστα για την υγεία.
- Γάμος: βιώνεται ως απώλεια της ανεξαρτησίας, μια και πολλές γυναίκες, ανεξάρτητα από ποιο κράτος προέρχονται, αναγκάζονται να σταματήσουν τη δουλειά μετά τη γέννηση των παιδιών, αφού δεν υπάρχει ούτε ενδιαφέρον του συζύγου, ούτε κρατική μέριμνα γι' αυτά. Από την άλλη, τα λεφτά του συζύγου γίνονται παγίδα για τις γυναίκες που νομίζουν πως τους διευκολύνουν τη ζωή, ενώ συμβαίνει το αντίθετο.
- Η επιμόρφωση είναι κατάφορα διαφορετική στα δύο φύλα. Ακόμα εξακολουθούν τα νέα κορίτσια να σπρώχνονται σε επαγγέλματα «παραδοσιακά» γυναικεία, ενώ οι άνδρες κατευθύνονται σε σύγχρονα κι ενημερωμένα.
- Ηλικιωμένες γυναίκες: αθλιότητα στις συνθήκες ζωής και απομόνωση.
- Φόβος για το μέλλον.
- Διαζύγιο: συνήθως χάνουν την οικονομική ενίσχυση μια που, κατά πλειοψηφία, ο σύζυγος αρνείται να δώσει χρήματα.
- Οι γυναίκες νιώθουν ξεκομμένες από την πολιτιστική ζωή: λείπουν τα πάντα, μια που δεν διαθέτουν ούτε χρήματα, ούτε χρόνο γι' αυτά.
- Προβλήματα στέγης και κατοικίας.
- Οι δουλειές των γυναικών είναι κοινωνικού περιεχομένου: εκπαίδευση, υγεία.
- Η κακή δουλειά τις κάνει να μην διαμαρτύρονται. Έχουν άγνοια μέσων πολιτικής και συνδικαλιστικής συνείδησης (Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης: η φτώχεια των γυναικών στην Ελλάδα και Ευρώπη, Εκλογή, 1990).

Θα μπορούσε κανείς να προβληματιστεί ιδιαίτερα μελετώντας τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας που φαίνονται άκρως ανησυχητικά, διότι η έρευνα πραγματοποιήθηκε το 1988 και μάλιστα στις χώρες Ελλάδα, Αγγλία, Ιταλία, Πορτογαλία, Ιρλανδία, Ισπανία, Γαλλία, Βέλγιο και Ολλανδία.

Όπως υποστηρίζει ο Jack Lang (Οι Γυναίκες αύριο, 1996) υπάρχουν τρία κλειδιά που θα ανοίξουν την πόρτα της προόδου: η εργασία, το σχολείο και ο έλεγχος των

γεννήσεων. Μόνον έτσι οι γυναίκες θα βαδίσουν προς ένα εντελώς διαφορετικό μέλλον, παλεύοντας με κάθε αντιξοότητα, αναταράσσοντας στο πέρασμά τους το συντηρητισμό. Επιπλέον, ένα άλλο μεγάλο καθήκον περιμένει τις γυναίκες αυτής της εποχής: να βοηθήσουν τους άνδρες να ξαναγεννηθούν και να είναι διαφορετικοί.

Αυτό ίσως είναι το πιο σημαντικό κλειδί για να ανοίξει η πόρτα της ευημερίας της γυναίκας. Διότι, ακόμα και οι πιο σκληρές και προκλητικές ανισότητες και προκαταλήψεις που ενισχύονται από τους άνδρες, έχουν τη βάση τους σε μια γυναίκα. Ας μην ξεχνάμε ότι όλοι γεννήθηκαν και ανατράφηκαν από μια γυναίκα.

Γι' αυτή την ευημερία ο Ινδός φιλόσοφος Βιβεκάντα, έλεγε στις αρχές του 20ου αιώνα: «Δεν υπάρχει καμιά πιθανότητα για την ευημερία του κόσμου, εκτός κι αν βελτιωθεί η θέση των γυναικών. Δεν είναι δυνατόν ένα πουλί να πετάει με μια φτερούγα μόνο» (Τσολακίδου, 1992).

B. Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Για όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία να δοθεί στις γυναίκες η ευκαιρία να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους σε όλο το φάσμα της κοινωνίας, τώρα που η δημογραφική αύξηση βρίσκεται σε πτώση. Η εξέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού σε πραγματικά δημοκρατικές βάσεις, μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με την πλήρη συμμετοχή των δύο φύλων (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Η Ευρώπη σε εξέλιξη, 1993).

Από την ίδρυσή της, το 1957, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα υποστήριξε την ισότητα των γυναικών στην κοινωνία. Η πολιτική της ισότητας ευκαιριών έχει ζωτική σημασία στη μακροπρόθεσμη στρατηγική οικοδόμησης μιας Κοινότητας για όλους (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993).

Αρχικά η Ιταλία, η Γαλλία, το Βέλγιο, η Δυτική Γερμανία, το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία στις 25 Μαρτίου 1957 στη Ρώμη, αποδέχτηκαν και υπέγραψαν την ομώνυμη συνθήκη. Η πρώτη διεύρυνση έγινε με την υπογραφή της συνθήκης από το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιρλανδία, τη Δανία, η δεύτερη με την Ελλάδα, η τρίτη με την Πορτογαλία και την Ισπανία και η τέταρτη με τη Σουηδία, την Αυστρία και τη Φιλανδία (Τοφάλου Μαρία, 1996).

Αυτά τα κράτη-μέλη αποδέχτηκαν και το άρθρο 119 της Συνθήκης που αναφέρεται στις γυναίκες.

Συγκεκριμένα, αυτό το άρθρο θεσμοθετεί το δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία χωρίς διακρίσεις βασιζόμενες στο φύλο. Οι υπουργοί της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ψήφισαν οδηγίες-Νόμους, που έχουν μεταφερθεί στη νομοθεσία των κρατών-μελών, για τη μισθολογική ισότητα, το 1975, και για την ίση μεταχείριση στην πρόσβαση στην απασχόληση, την κατάρτιση και την επαγγελματική εξέλιξη καθώς επίσης και τις συνθήκες εργασίας, το 1976 (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993).

Στη νομοθεσία αυτή εντάχθηκε και η αρχή της ίσης μεταχείρισης στην κοινωνική ασφάλιση και για τις γυναίκες που ασκούν ανεξάρτητη επαγγελματική δραστηριότητα. Το δικαίωμα στην άδεια μητρότητας και στη μισθοδοσία κατά τη διάρκειά της, καθώς και η εξασφάλιση της υγείας και της ασφάλειας στην εργασία για τις εγκύους και τις

θηλάζουσες εργαζόμενες, παραχωρήθηκαν στο 1992 (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993).

Κοινοτικά προγράμματα δράσης για την προώθηση της ισότητας ευκαιριών

Τα κοινοτικά προγράμματα δράσης είναι προγράμματα που προωθούν συγκεκριμένες ενέργειες, οι οποίες στοχεύουν στη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στην καθημερινή ζωή και ιδιαίτερα στον τομέα απασχόλησης (Ευρωπαϊκά Γυναικεία Προγράμματα, Επ. Ν. Φωτοπούλου-Γεωργίου).

Μέχρι σήμερα έχουν εφαρμοστεί 3 κοινοτικά προγράμματα δράσης και βρίσκεται σε εξέλιξη το τέταρτο. Συγκεκριμένα, για τα προγράμματα δράσης που έχουν εφαρμοστεί, αναφέρονται τα εξής στην ειδική έκδοση «Ευρωπαϊκά Γυναικεία Προγράμματα» (Επ. Ν. Φωτοπούλου-Γεωργίου):

- Το Πρώτο Μεσοπρόθεσμο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης (1982-1985) είχε σαν στόχο την άρση των εμποδίων στη γυναικεία απασχόληση και την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών στην αγορά εργασίας και την επαγγελματική κατάρτιση των γυναικών.
- Το Δεύτερο Μεσοπρόθεσμο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης (1986-1990) στόχευε στην καλύτερη εφαρμογή των νομοθετικών διατάξεων για την εφαρμογή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, τη γυναικεία απασχόληση, την πρόσβαση των γυναικών στις νέες τεχνολογίες, την κοινωνική προστασία και ασφάλιση και τον καταμερισμό των οικογενειακών ευθυνών μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- Το Τρίτο Μεσοπρόθεσμο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης για την ισότητα ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών (1991-1995) έχει σαν στόχο την ουσιαστική εφαρμογή και επέκταση της υπάρχουσας νομοθεσίας για την ισότητα ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, την καλύτερη ένταξη στην αγορά εργασίας και τη βελτίωση της θέσης των γυναικών μέσα στην κοινωνία.
- Το Τέταρτο Μεσοπρόθεσμο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης βρίσκεται σε εξέλιξη, αφού χρονολογικά εκτείνεται από το 1996 έως το 2000. Οι συντάκτες του προγράμματος, δια στόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναρωτιούνται: «Είναι φυσιολογικό, το 1996, 40 χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης, να εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές μισθολογικές ανισότητες μεταξύ ανδρών

και γυναικών; Πώς να μην εκφράσουμε την ανησυχία μας για το υψηλό ποσοστό της ανεργίας των γυναικών και το γεγονός ότι η φτώχεια πλήττει κυρίως τις γυναίκες; Είναι φυσιολογική αυτή η χαμηλή συμμετοχή των γυναικών, στην Ένωση εν γένει, στα όργανα λήψης αποφάσεων; Πώς να ανεχτούμε τις προσβολές της αξιοπρέπειας των γυναικών, τις βιαιοπραγίες που υφίστανται τόσο στην Ευρώπη όσο και στον υπόλοιπο κόσμο;» (Τέταρτο Μακροπρόθεσμο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης, 1996-2000).

Έτσι, οι στόχοι του Τέταρτου Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Δράσης ορίστηκαν ως εξής: οικοδόμηση της συνεργασίας σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία, προώθηση της ισότητας σε μια μεταβαλλόμενη οικονομία, γυναίκες και άνδρες που συνδυάζουν την εργασία με το νοικοκυριό-οικογενειακή ζωή, προώθηση της ισορροπίας των φύλων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, διευκόλυνση των γυναικών για να ασκούν τα δικαιώματά τους και τέλος εφαρμογή, παρακολούθηση και αξιολόγηση του προγράμματος (Τέταρτο Μακροπρόθεσμο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης, 1996-2000).

Κοινοτική πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ» - Άξονας N.O.W. (New Opportunities for Women)

Η προώθηση ουσιαστικής δράσης για την υποστήριξη της ισότητας ευκαιριών από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ξεκίνησε το 1991 μέσω του N.O.W. Οι εμπειρογνώμονες που συνέτασαν τους οδηγούς για την υποβολή των προτάσεων από τα κράτη-μέλη, εκτιμούσαν την εμπειρία των προηγούμενων ετών και προέβαιναν κάθε χρόνο σε μικρές ή μεγαλύτερες αλλαγές των κριτηρίων επιλογής των προτάσεων.

Για λόγους εγκυρότητας και αξιοπιστίας, τα στοιχεία για το N.O.W. που παρατίθενται πιο κάτω, έχουν αντληθεί από τον οδηγό υποβολής προτάσεων του 1997, επισημαίνοντας έτσι τις βασικές αρχές του προγράμματος και τα κριτήρια αξιολόγησης των προτάσεων για τον τρέχοντα χρόνο.

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ», λειτουργώντας μέσα στο πλαίσιο σύγκλισης των «Πολιτικών Απασχόλησης», καθορίζει τις δράσεις της κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτυγχάνεται η βελτίωση και αξιοποίηση μηχανισμών λειτουργίας

της αγοράς εργασίας, με στόχο την προώθηση σταθερών προοπτικών απασχόλησης.

Για τη χρονική περίοδο 1996-1999 οι στόχοι του άξονα N.O.W. είναι οι εξής: η προώθηση ίσων ευκαιριών απασχόλησης για τις γυναίκες σε ό,τι αφορά τον προσανατολισμό, την κατάρτιση και την απασχόληση, την διεκδίκηση θέσεων διοικητικής ευθύνης καθώς και την εξασφάλιση επαγγελματικής εξέλιξης. Πιο συγκεκριμένα στόχοι του άξονα N.O.W. είναι:

- Να περιορίσει την ανεργία των γυναικών
- Να βελτιώσει τη θέση όσων είναι ήδη ενταγμένες στο εργατικό δυναμικό
- Να αναπτύξει καινοτόμες στρατηγικές, ώστε να ανταποκριθούν στις μεταβολές, στην οργάνωση της εργασίας και στις απαιτήσεις για θέσεις απασχόλησης, αποσκοπώντας παράλληλα στη συμφιλίωση μεταξύ απασχόλησης και οικογενειακής ζωής

Οι ενέργειες πρέπει να αφορούν αποκλειστικά:

- Άνεργες γυναίκες με χαμηλά επαγγελματικά προσόντα
- Εργαζόμενες με χαμηλή ή ανεπάρκεια εξειδίκευση
- Εργαζόμενες που στοχεύουν σε θέσεις διοικητικής ευθύνης
- Γυναίκες επιχειρηματίες
- Γυναίκες που αντιμετωπίζουν πρόσθετα κοινωνικά εμπόδια
- Αρμόδια στελέχη φορέων του Δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (εκπαιδευτικοί, εκπαιδευτές, συνδικαλιστές, στελέχη οργανισμών κ.λ.π.).

Βασικές αρχές που διέπουν το λειτουργικό πρόγραμμα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ», άξονας N.O.W.

1. Η Διακρατικότητα

Βασική προϋπόθεση για την επιλογή των σχεδίων-έργων που θα υποβληθούν είναι ο διακρατικός τους χαρακτήρας, δηλαδή η συνεργασία με φορείς από δύο ή και περισσότερα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά την πρώτη φάση προκήρυξης της Πρωτοβουλίας, το 1995, ίσχυε η λεγόμενη «Ενεργός ή Λειτουργική Διακρατικότητα», δηλαδή η διακρατική συνεργασία είχε οριστικοποιηθεί σε όλους τους τομείς (εταίροι – στόχοι – δραστηριότητες – αποτελέσματα).

Τώρα υπάρχει ένας δεύτερος τρόπος έκφρασης του Διακρατικού Χαρακτήρα, η «Προτιθέμενη Διακρατικότητα». Δίνεται δηλαδή η δυνατότητα στους φορείς να υποβάλλουν τα σχέδιά τους, χωρίς να έχουν εκ των προτέρων επιλέξει τους διακρατικούς εταίρους, αρκεί να έχουν σχεδιάσει το «προφίλ» τους (τύπος και μέγεθος φορέα, Κράτος-Μέλος, προηγούμενη εμπειρία, τύπος δραστηριότητας που θα υλοποιηθεί από κοινού κ.λ.π.).

2. Η Καινοτομία

Η καινοτομία των προγραμμάτων μπορεί να προτείνει νέες προσεγγίσεις της προβληματικής της ένταξης των ομάδων-στόχων στην αγορά εργασίας και γενικότερα στην κοινωνία.

Επίσης, μπορεί να αναφέρεται σε νέες συνεργασίες για την τόνωση, υποστήριξη και διαμόρφωση νέων μηχανισμών προώθησης της ισότητας των ευκαιριών, αναφορικά με τις γυναίκες. Τέλος, η καινοτομία μπορεί και πρέπει να προωθεί ενεργείς διαδικασίες στήριξης ή βελτίωσης των συστημάτων κατάρτισης έως και απασχόλησης.

3. Το κριτήριο της προσέγγισης από «τη βάση προς τα πάνω» και ο βαθμός συμμετοχής των χρηστών

Το κριτήριο αυτό έχει την έννοια της ενεργούς συμμετοχής οργανισμών και φορέων κοινωνικής πολιτικής ή παρέμβασης, οι οποίοι λειτουργούν και δραστηριοποιούνται σε επίπεδο περιφερειακό ή τοπικό.

4. Τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα

Τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, τα οποία αναμένεται να επέλθουν από την εφαρμογή των σχεδίων δράσης, έχουν την έννοια της μέγιστης διάχυσης των θετικών και αποφυγής των αρνητικών εμπειριών της εφαρμογής. Απώτερος στόχος είναι η διάδοση των αποτελεσμάτων τους και η αξιοποίησή τους από περισσότερους φορείς και ευρύτερες πληθυσμιακές ομάδες, από αυτές που εμπλέκονται άμεσα στην υλοποίηση του κάθε σχεδίου δράσης.

5. Συμπληρωματικότητα και συνέργια με άλλα κοινοτικά προγράμματα

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αξιοποίηση της αποκτηθείσας εμπειρίας από την εφαρμογή άλλων Κοινοτικών Προγραμμάτων, Δικτύων και Δράσεων, αναφορικά με τους πληθυσμούς-στόχους.

Η συμπληρωματικότητα βασικά εκφράζεται δια της προώθησης της εργασίας ως μέσο ένταξης, δια μέσου της ισότητας των ευκαιριών και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η συμπληρωματικότητα και η συνέργια αφορούν σε προσεγγίσεις και ενισχύσεις μεταξύ προγραμμάτων και όχι στην επικάλυψη στόχων ή χρηματοδότησης. Η έννοιά τους ολοκληρώνεται με τη διάσταση του κοινωνικού διαλόγου που αποδίδεται σε αυτή.

6. Ισότητα ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών

Ο σχεδιασμός και υλοποίηση του κάθε προγράμματος πρέπει να αναδεικνύει και να είναι σύμφωνος με την αρχή της ισότητας ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, όπως αυτή προωθείται μέσω των κοινοτικών και εθνικών πολιτικών (πηγή: Υπουργείο Εργασίας, Οδηγός υποβολής προτάσεων στην κοινοτική πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ», άξονας N.O.W., 1997).

Χρηματοδότηση

Η χρηματοδότηση κάθε προγράμματος προέρχεται από κοινοτικούς πόρους. Δημόσια χρηματοδότηση και σε ποσοστό 10% τουλάχιστον του συνολικού προϋπολογισμού από ιδιωτική χρηματοδότηση. Εάν στο πρόγραμμα περιλαμβάνονται δράσεις που επιτρέπουν την προμήθεια και εγκατάσταση εξοπλισμού καθώς και τη διαμόρφωση χώρων για την εγκατάσταση αναπτυσσόμενων υποστηρικτικών δομών, η χρηματοδότηση μπορεί να προέλθει και από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Κριτήρια αξιολόγησης για την επιλογή των προτάσεων

Κάθε πρόταση που υποβάλλεται εμπρόθεσμα περνά από έλεγχο πληρότητας, αξιολογείται και βαθμολογείται με βάση μια σειρά κριτηρίων που χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες:

- α) Κριτήρια σε σχέση με το περιεχόμενο της πρότασης, που αναλογούν στο 80% της συνολικής βαθμολογίας
- β) Κριτήρια σε σχέση με τους φορείς υλοποίησης, που αναλογούν στο υπόλοιπο 20%.

Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται κριτήρια, όπως η σκοπιμότητα, η καινοτομία, η συνάφεια με τους στόχους της πρωτοβουλίας «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ», η σύνδεση με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα, η διακρατικότητα, η συνοχή της πρότασης, η συμβολή σε ίσες ευκαιρίες ανδρών και γυναικών, η σαφήνεια της περιγραφής, η προστιθέμενη αξία, η συμπληρωματικότητα, η εφικτότητα του χρονοδιαγράμματος, η ρεαλιστικός προϋπολογισμός και η αποτελεσματικότητα των συντονιστικών μηχανισμών.

Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται κριτήρια, όπως η σύνθεση της εταιρικής σχέσης, η ικανότητα των συμμετεχόντων, η ισόρροπη ανάπτυξη δράσεων και η ιδιωτική συμμετοχή.

Φορείς υπεύθυνοι για την υλοποίηση

Οι φορείς που δικαιούνται να υλοποιήσουν προγράμματα είναι οι παρακάτω: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Υπουργείο Παιδείας, Γενικές Γραμματείες: Ισότητας, Πρόνοιας, Λαϊκής Επιμόρφωσης, Νέας Γενιάς, Νομαρχιακή και Τοπική Αυτοδιοίκηση, Α.Ε.Ι., Τ.Ε.Ι., Ο.Α.Ε.Δ., ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., Τοπικές Νομαρχιακές και Περιφερειακές Δομές Υποστήριξης της Απασχόλησης των Γυναικών, Ασφαλιστικοί Οργανισμοί, Επιμελητήρια, ΔΕΚΟ, μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις, μη Κυβερνητικές Οργανώσεις Γυναικών, ΣΕΛΕΤΕ-ΠΑΤΕΣ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΟΕΔΒ, Σύλλογοι Γονέων, Κέντρα Φύλαξης Παιδιών που δημιουργήθηκαν από την υλοποίηση της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Ν.Ο.Υ., Εταιρικά σχήματα Φορέων Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, ΕΟΜΜΕΧ, Τράπεζες και λοιπά πιστωτικά ιδρύματα.

Γ. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΠΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΚΟΠΙΑ (BOTTOM-UP APPROACH).

Προτού παρουσιαστούν οι Γυναικείοι Συνεταιρισμοί είναι απαραίτητο να αναπτυχθεί θεωρητικά η ιδανική διαδικασία προσέγγισης του κάθε πληθυσμού-στόχου. Επειδή, ένας από τους βασικότερους στόχους της Κοινωνικής Εργασίας είναι η αυτενέργεια και η χειραφέτηση του πληθυσμού, για τους Κ.Λ. είναι αυτονόητο ότι η προσέγγιση θα ξεκινήσει από τη βάση, δηλαδή από τους ενδιαφερόμενους.

Η διαδικασία της «από κάτω προς τα πάνω» προσέγγισης είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες επιτυχίας των υποβαλλόμενων προτάσεων. Τα προγράμματα υλοποιούνται κατά βάση σε αγροτικές υποανάπτυκτες ή ημιανάπτυκτες περιοχές, επειδή αυτές χρειάζονται κυρίως υποστήριξη. Για να είναι τα αποτελέσματα μακροχρόνια και ουσιαστικά, η συμμετοχή των χρηστών των προγραμμάτων είναι άκρως απαραίτητη. Ο λόγος είναι αυτονόητος: απευθύνονται σε συγκεκριμένο πληθυσμό που ζει την υποανάπτυξη και τα προβλήματά της και αυτός πρέπει να αποφασίσει, με την κατάλληλη υποστήριξη και εμπύχωση, για το μέλλον του και να λάβει αποφάσεις ζωτικής σημασίας γι' αυτόν.

Οι περισσότεροι Κοινωνικοί Λειτουργοί που έλαβαν μέρος στο πρόγραμμα Ν.Ο.Ω. συμμετείχαν κυρίως σε ερευνητικά-διαγνωστικά στάδια, στο σχεδιασμό, την τελική αξιολόγηση ή έγκριση του προγράμματος και συνήθως εκπροσωπούσαν ορισμένο φορέα, όπως –για παράδειγμα- κάποιο Υπουργείο ή ίδρυμα.

Οι Κ.Λ., όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Ζωγράφου (Θεωρία και Πράξη της ΚΕΚ, 1992) «έχουν τις γνώσεις και τις ικανότητες να βοηθήσουν τα άτομα να αντιληφθούν τις πραγματικές τους ανάγκες σε μια διαδικασία χειραφέτησης και να αγωνιστούν συλλογικά για την εκπλήρωσή τους. Η χειραφέτηση των ατόμων αρχίζει με προγράμματα που ξεκινάνε από τις υποκειμενικές ανάγκες, δηλαδή από τις επιθυμίες των ενδιαφερομένων, διότι μόνο έτσι είναι δυνατή η επαφή και η επικοινωνία με αυτά τα άτομα, με σκοπό τη σταδιακή εξακρίβωση των πραγματικών τους αναγκών σε μια διαδικασία κριτικής αντιμετώπισης της κατάστασής τους και η συλλογική δράση για την προβολή και υλοποίησή τους».

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε το κριτήριο της προσέγγισης από τη βάση προς τα πάνω στις αρχές του Λειτουργικού Προγράμματος «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ», ισχύοντας φυσικά και για τον άξονα Ν.Ο.Υ. Πιο αναλυτικά, η κοινοτική πρωτοβουλία θέτοντας αυτό το κριτήριο, στοχεύει στην ενεργοποίηση των ικανοτήτων και εμπειριών των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των τοπικών φορέων απασχόλησης των επιχειρήσεων, της Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, του δημόσιου και ιδιωτικού φορέα, των ερευνητικών οργανισμών, των Επιμελητηρίων (Εμπορικών, Βιομηχανικών, Βιοτεχνικών και Οικονομικών), των οργανισμών κατάρτισης καθώς και των κοινοτικών εταίρων.

Αυτή η μετακίνηση των πόρων διαχείρισης και αποφάσεων από το κέντρο στη βάση, ενισχύει τελικά ολόκληρη την κοινωνία των πολιτών, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται ορθολογικότερη κατανομή πόρων, αποδοτικότερες επενδύσεις, κοινωνική δικαιοσύνη και ανάπτυξη. Για την αντιμετώπιση της παθητικότητας και αποθάρρυνσης που επέρχεται με την μακροχρόνια απομάκρυνση από την αγορά εργασίας και για την καταπολέμηση της συνακόλουθης κοινωνικής περιθωριοποίησης, το πρόγραμμα επιδιώκει τον όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό συμμετοχής των επωφελουμένων. Ως βαθμός συμμετοχής εδώ, δεν νοείται η απλή συντήρηση του ενδιαφέροντος για τακτική παρακολούθηση των ενεργειών επαγγελματικής κατάρτισης, αλλά η ενίσχυση για την ανάπτυξη αντενέργειας και ικανότητας για πρωτοβουλίες και η ενθάρρυνση για ενεργό συμμετοχή σε όλες τις διαδικασίες λειτουργίας του προγράμματος, δηλαδή τη συμμετοχή των επωφελουμένων τόσο στο σχεδιασμό της πρότασης, όσο και στην υλοποίηση ενεργειών ή δράσεων (Υπουργείο Εργασίας, Οδηγός υποβολής προτάσεων, 1997).

Οι υποστηρικτές της συμμετοχής των πολιτών είναι πολλοί και τα επιχειρήματα για τη χρησιμότητα, τη σκοπιμότητα και την αναγκαιότητά της, είναι τα ακόλουθα:

- Η συμμετοχή των άμεσα ενδιαφερομένων δίνει την ευκαιρία κυρίως για συλλογή πληροφοριών και στοιχείων, τα οποία πιθανώς οι γραφειοκράτες ή όποιοι άλλοι λαμβάνουν αποφάσεις, αγνοούν.
- Παρέχει τα αναγκαία στοιχεία σε όσους διαμορφώνουν την κοινωνική πολιτική, για να γνωρίζουν σε ποιο βαθμό οι αποφάσεις που λαμβάνονται ικανοποιούν τους πολίτες αποδέκτες.

- Η συμμετοχή νομιμοποιεί τις λαμβανόμενες αποφάσεις καθώς επίσης και τα όργανα εκείνα που έχουν θεσμοθετηθεί για τη λήψη τους. Συνεπώς, οι αποφάσεις γίνονται ευκολότερα αποδεκτές από τους ενδιαφερομένους.
- Πέρα από την ηθική ικανοποίηση, οι πολίτες έχουν τη βεβαιότητα ότι έχουν έναν ουσιαστικό λόγο για ό,τι συμβαίνει στη ζωή τους.
- Η συμμετοχή του πολίτη σε θέματα που τον αφορούν έχει αγαθές επιπτώσεις και στη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Όταν ο πολίτης συμμετέχει ενεργά και όσο το δυνατόν πιο άμεσα στα κοινά, η αντιπροσωπευτική δημοκρατία γίνεται όλο και περισσότερο συμμετοχική δημοκρατία (Σταθόπουλος, Κοινοτική Εργασία, 1990).

Τα προτερήματα της κοινωνικής συμμετοχής σε συνδυασμό με την κατάλληλη δομή στήριξης από ειδικούς και συμβούλους, θα δημιουργήσουν κάτι διαφορετικό, την «ευαίσθητοποιημένη τοπική κοινωνία», η οποία σύμφωνα με τον Λ. Παπακωνσταντινίδη (παρουσίαση βιβλίου «Στρατηγική της Ανάπτυξης», 1997):

- ◆ Φωτίζει και τονίζει την ιδέα της ενδογενούς (από τα μέσα) διεργασίας, αντί της εξαρτημένης «από τα έξω», που αναμφίβολα αλλοιώνει και διαστρέφει το τελικό αποτέλεσμα της προσπάθειας, αλλά και τους ανθρώπινους χαρακτήρες, τους οποίους αργά αλλά σταθερά «εξαφανίζει», «ταυτοποιεί», «μαζικοποιεί» και τελικά τους μετατρέπει σε «παθητικούς αποδέκτες μηνυμάτων», ανήμπορους πλέον να σκεφτούν, να αντιδράσουν σε οτιδήποτε.
- ◆ Επιλέγει, σαν σημείο αναφοράς, το μικρόχωρο υπαίθρου, τη μικρή απομονωμένη κοινωνία, επειδή εκεί οι ανθρώπινες σχέσεις εξακολουθούν ακόμα να είναι ζωντανές. Είναι σημαντικό να υπάρχουν οι «σχέσεις» αυτές, έστω και μέσα από τη σύγκρουση. Η άρνηση επικοινωνίας εκδηλώνεται μόνο μέσα από την αδιαφορία και την παθητικότητα αποδοχής (Παπακωνσταντινίδης, 1997).
- ◆ Γνωρίζει ότι, οι τοπικοί πληθυσμοί είναι ένα ενεργό μέρος όλης της διαδικασίας ανάπτυξης. Ζουν το πρόβλημα και έχουν ιδέα πώς να βρουν τη λύση. Ο ρόλος του ειδικού οριοθετείται στο να συνδυάσει τις απλές ιδέες που έρχονται από τη βάση σ' ένα επιχειρηματικό σχέδιο που λαμβάνει υπόψη τις παραμέτρους του συστήματος που έχουν εντοπιστεί (Papakonstantinidis: local sensitivity and bottom-up approach, London, 1994).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω των πολιτικών, των προγραμμάτων και πρωτοβουλιών της, εφάρμοσε με τα διάφορα κράτη-μέλη, μέτρα περιφερειακής διάστασης και διάστασης «από τη βάση προς τα πάνω». Πρόκειται κυρίως για την κοινοτική πρωτοβουλία LEADER, η οποία προτείνει μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου, που βασίζεται στην τοπική συμμετοχή. Τελικός στόχος αυτής της προσέγγισης είναι η εξασφάλιση μιας διαρκούς ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών με σεβασμό στο περιβάλλον τους. Η επιτυχία της «από τη βάση προς τα πάνω» προσέγγισης –και της πρωτοβουλίας LEADER- βασίζεται στην ύπαρξη σε τοπικό επίπεδο ορισμένων στοιχείων-κλειδιών:

- ◆ Μιας αντιπροσωπευτικής εταιρικής σχέσης και μιας όσο το δυνατόν ευρύτερης συμμετοχής των πολιτών
- ◆ Τη δυνατότητα υιοθέτησης μιας στρατηγικής και των μέσων που παρέχουν τη δυνατότητα κινητοποίησης όλων των τοπικών πόρων, καθορισμού των προτεραιοτήτων, εφαρμογής και διαχείρισης των πολυκλαδικών προγραμμάτων, τα οποία δημιουργούν τοπικά, μια προστιθέμενη αξία.

Στο επίκεντρο της διαδικασίας περιλαμβάνεται η ενίσχυση της ικανότητας (γνώσεις, τεχνογνωσία, πνευματική κατάσταση) των κατοίκων της υπαίθρου να διασφαλίσουν την ανάπτυξη της περιοχής τους και να εξασφαλίσουν τη συνεχή λειτουργία της ανάπτυξης αυτής (Joseph Mannion, Ιρλανδία).

Πρέπει να ληφθούν υπόψη δύο πτυχές προκειμένου να εξασφαλιστεί μια αντιπροσωπευτική τοπική συμμετοχή και να καταστεί λειτουργική η «από τη βάση προς τα πάνω» προσέγγιση της ανάπτυξης:

- ◆ Οι δυνατότητες και ικανότητες του τοπικού πληθυσμού που του επιτρέπουν να συμβάλει στην ανάπτυξη της περιοχής του
- ◆ Τα μέσα που του δόθηκαν να συμμετάσχει πραγματικά στη διαδικασία ανάπτυξης.

Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει η σημασία που πρέπει να αποδοθεί στην κατάρτιση των πληθυσμών στην τοπική ανάπτυξη. Μπορεί επίσης να επιβεβαιωθεί, ότι ο βαθμός επιτυχίας αυτών των περιόδων κατάρτισης, θα είναι αποφασιστικός για την προσέγγιση της ανάπτυξης «από τη βάση προς τα πάνω» στο σύνολό της (Joseph Mannion, Ιρλανδία).

Ένας από τους τρεις εμπνευστές και σχεδιαστές του LEADER, ο κ. Λεωνίδας Παπακωνσταντινίδης, μιλάει συχνά για τη σπουδαιότητα της ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού και την αξία της «από τη βάση προς τα πάνω» προσέγγισής του. Σε ένα πρόσφατο συνέδριο στο Ισραήλ –που παρουσίασε σαν παραδείγματα της ελληνικής πραγματικότητας και εμπειρίας τους Συνεταιρισμούς της Πέτρας Λέσβου και Βραχνεϊκών Αχαΐας-, τόνισε τα εξής:

Η προσέγγιση «από κάτω προς τα πάνω» είναι ένα μεθοδολογικό εργαλείο, για ένα διαμεθοδικό τοπικό σχηματισμό, βασισμένο κυρίως στον αγροτικό τουρισμό. Το αποτέλεσμα μπορεί να είναι μια δυνατή τοπική αγορά, ενεργά τοπική ζήτηση προϊόντων που δημιουργούνται τοπικά, αγροτικές δραστηριότητες που βελτιώνουν το τοπικό εισόδημα, κοινωνικοπρονοιακές συνθήκες για τους τοπικούς πληθυσμούς κ.λ.π.

Η διαδικασία ανάπτυξης προϋποθέτει μια αρχική φάση που ονομάζεται «δημιουργία ψυχολογίας ομάδας». Οι αγροτικοί άνθρωποι δεν έχουν ειδικές γνώσεις πάνω στις διαδικασίες ανάπτυξης. Από την άλλη πλευρά, λειτουργεί είτε σε επίπεδο ανταγωνισμού, είτε -στην Ελλάδα- σε μια βάση μάζας που ακολουθεί τον αρχηγό ηγέτη (συνήθως πολιτικό πρόσωπο από το ίδιο μέρος). Έτσι, οι τοπικοί άνθρωποι μπορούν να εκπαιδευτούν από εμπυχωτές στο να λειτουργήσουν κάτω από ένα κοινό σκοπό, αλλά έχοντας έναν ενεργό ρόλο στο να σχεδιάζουν και να συλλαμβάνουν ιδέες γι' αυτό το σκοπό με επιτυχία. Η τοπική ανάπτυξη είναι δουλειά των τοπικών ανθρώπων και όχι μόνο των ειδικών. Κάτω από την ψυχολογία της ομάδας οι άνθρωποι μαθαίνουν να συνεργάζονται με κανόνες έκφρασης δικών τους ιδεών και συμμετέχουν στο να παίρνουν αποφάσεις, χωρίς να εξαρτώνται από άλλες επιρροές (Papakonstantinidis, Bottom-up approach, Israel, 1995).

Δ. ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Σύντομη αναφορά στην ιστορική εξέλιξη του Συνεταιριστικού Κινήματος

Από τα πρώτα βήματά της, η κοινωνία μας γνώρισε την κοινή δουλειά και τη μορφή της συνεργασίας. Μέσα από το σύστημα της κοινοκτημοσύνης της γης, όλες οι γύρω από αυτό δραστηριότητες γίνονταν από κοινού. Και κατ' αυτόν τον τρόπο συνεργαζόμενοι οι άνθρωποι επιτύγχαναν καλύτερη και αποδοτικότερη καλλιέργεια, παραγωγή, προστασία απ' όλων των ειδών τους κινδύνους.

Ανέκαθεν λοιπόν υπήρχαν μορφές συνεργασίας, οι οποίες διαμορφώνονταν σύμφωνα με τις υπάρχουσες σε κάθε χρονική περίοδο κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές, θρησκευτικές συνθήκες, από τις οποίες είχαν άμεση εξάρτηση. Αυτές οι μορφές ήταν στη βάση τους προοίμιο αυθόρμητης συμμετοχής των μαζών και είχαν σαν σκοπό την –μέσα από την κοινή προσπάθεια- επίλυση των προβλημάτων τους (Δροσοπούλου, 1989).

Η συνεταιριστική κίνηση δεν είχε κάποιο ιδεολογικό υπόβαθρο στο ξεκίνημά της. Το απέκτησε με το πέρασμα του χρόνου. Με την εντατικοποίηση των αγώνων, ήλθε σαν επιστέγασμα η συμμετοχή και το ενδιαφέρον ατόμων, που θέλησαν να πλαισιώσουν και να βοηθήσουν την όλη αυτή προσπάθεια, προσδίδοντας σ' αυτήν κάποιο θεωρητικό υπόβαθρο (π.χ. θρησκευτικές ενώσεις, φιλοσοφικές σχολές κ.λ.π.). Οι κινήσεις αυτές πλαισιώθηκαν από ομάδες θεωρητικών διανοουμένων, οι οποίοι προσπάθησαν να δώσουν λύσεις και να οργανώσουν το συνεταιριστικό κίνημα (Δροσοπούλου, 1989).

Με την ανάπτυξη της κοινωνικής και οικονομικής δομής, ιδίως με την επίδραση των φιλελεύθερων ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης και τη δημιουργία μεγάλων επιχειρήσεων που επεδίωκαν υψηλούς ρυθμούς παραγωγής, επόμενο ήταν να αυξηθούν και οι ανάγκες εργατικών χεριών. Δημιουργήθηκε έτσι μια μεγάλη εργατική τάξη, η οποία δεν είχε την απαραίτητη οργανωτική δομή, με αποτέλεσμα να γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης. Εργαζόταν ατέλειωτες ώρες, αμειβόταν ελάχιστα και δεν είχε ασφάλιση. Κάτω από την πίεση αυτών των συνθηκών, δημιουργήθηκαν οι πρώτες κοινές προσπάθειες και συγκεκριμένα πρωτοστάτησαν οι εργάτες των

βιοτεχνιών, κυρίως οι κλωστοϋφαντουργοί, δημιουργώντας συνεταιριστικές οργανώσεις, με σκοπό τη διαφοροποίηση των όρων εργασίας τους (Δροσοπούλου, 1989).

Ο Συνεταιρισμός επομένως –με τη σύγχρονη μορφή του- αναπτύχθηκε στην ουσία το 10ο αιώνα, μετά τη βιομηχανική επανάσταση με την οποία επήλθαν σημαντικές μεταβολές στην οικονομία και εμφανίζεται σαν αποτέλεσμα αντίδρασης των εργαζομένων κατά της πίεσης και της εκμετάλλευσης των εργοδοτών τους (Δροσοπούλου, 1989).

Ο πρώτος συνεταιρισμός στην Ελλάδα δημιουργήθηκε στον Αλμυρό της Θεσσαλίας το 1900: το Μετοχικό Γεωργικό Ταμείο Αλληλοβοήθειας. Βέβαια, πριν απ' αυτόν δημιουργήθηκαν και άλλοι συνεταιρισμοί (π.χ. ο προμηθευτικός/καταναλωτικός συνεταιρισμός της Αθήνας το 1870 και ο συνεταιρισμός βιοτεχνών τεχνιτών που ιδρύθηκε κι αυτός στην Αθήνα το 1870). Κατ' αντίθεση όμως με το συνεταιρισμό του Αλμυρού, ο οποίος μπόρεσε να αντισταθεί και να επιζήσει, οι δύο αυτοί συνεταιρισμοί διαλύθηκαν μετά από βραχύβια ζωή, εξαιτίας εξωτερικών αντιδράσεων (μπακάληδες, κομματάρχες, έμποροι), εσωτερικών αδυναμιών και αντιθέσεων (Χαραλάμπους, 1993).

Η αντιμετώπιση της γέννησης των συνεταιρισμών από τον Παπαγαρυφάλλου, τονίζει ο Κ. Χαραλάμπους (Ελληνικό Συνεταιριστικό Κίνημα, 1993), εμπεριέχει μια βασική αδυναμία: οι συνεταιρισμοί δεν είναι το αποτέλεσμα συσχετισμού δυνάμεων, πράγμα που προϋποθέτει τη διεργασία ανάδυσης αντιτιθέμενων στρατηγικών και προσανατολισμών, αλλά η ύπαρξη των αναγκαίων εκπαιδευτικών μηχανισμών και ενός κεντρικού κρατικού φορέα. Η υπόθεση που υποβαστάζει αυτή τη θεώρηση είναι ότι ο συνεταιρισμός δεν προϋποθέτει την αυτόνομη δράση των άμεσα ενδιαφερομένων (αγρότες, καταναλωτές, κ.λ.π.), οι οποίοι εξάλλου δεν έχουν το αναγκαίο εκπαιδευτικό επίπεδο, αλλά δημιουργείται από τα πάνω.

Σε αντίθεση με τον συνεταιρισμό του Αλμυρού, ο οποίος εν μέρει υπήρξε αποτέλεσμα της «από τα πάνω» δράσης, της δράσης του κράτους, ο πρώτος καταναλωτικός συνεταιρισμός του κόσμου –της Rochdale- υπήρξε το δημιούργημα της «από κάτω» δράσης, της δράσης των εργατών και ιδρύθηκε το 1884, σαν μια μορφή αντίστασης στην κεφαλαιοκρατική τάξη.

Αξίζει να αναφερθεί ο τρόπος που δημιουργήθηκε αυτός ο Συνεταιρισμός, όπως τον παρουσιάζει ο Κ. Χαραλάμπους (Ελληνικό Συνεταιριστικό Κίνημα, 1993), σαν υπόδειγμα θέλησης και πίστης των εργατών καθώς επίσης παρατηρείται ότι, όταν μια ομάδα ξεκινά κάτι πρωτοποριακό για την εποχή της, είναι βέβαιο ότι θα υπάρξουν αντιδράσεις και πολλά εμπόδια, η αποφασιστικότητα όμως και η επιμονή οδηγούν στο στόχο.

Το Νοέμβριο του 1884, 15 εργάτες, απελπισμένοι και λιμοκτονούντες, συγκεντρώθηκαν για να επιζητήσουν διέξοδο από τη δύσκολη κατάσταση στην οποία βρίσκονταν. Πρότειναν να συνεισφέρουν ένα χρηματικό ποσό για να αγοράσουν τρόφιμα. Μετά από πολλές δυσκολίες αγόρασαν τελικά ένα σάκο αλεύρι. Απογοητευμένοι από την αποτυχία τους, σκέφτονταν να επιστρέψουν το ποσό που συγκεντρώθηκε στους δικαιούχους. Στην τελευταία τους όμως συνάντηση, μετά από πολλές άκαρπες συζητήσεις, 28 εργάτες υφαντουργοί, εκ των οποίων μια γυναίκα, αποφάσισαν να συνεχίσουν τις προσπάθειές τους για την ίδρυση του συνεταιρισμού. Αφού όρισαν το σκοπό του συνεταιρισμού και συγκεντρώθηκαν 28 λίρες, νοίκιασαν ένα μικρό κατάστημα αντί 10 λιρών το χρόνο.

Στην αρχή κανείς δεν τους πήρε στα σοβαρά και προπαντός οι έμποροι, οι οποίοι διασκέδαζαν χλευαστικά τις πράξεις τους με διάφορες κοροϊδίες και άλλες ειρωνικές αντιδράσεις. Παρ' όλα αυτά στις 12.12.1884 γίνονταν τα εγκαίνια του καταστήματος. Συγκεντρώθηκε πολύς κόσμος για να παρακολουθήσει τη διαδικασία των εγκαινίων του φτώχικου καταστήματος των συνεταιρισμένων. Οι διάφοροι εμπορομεσίτες κατέφθασαν μόνο για χλευασμό. Ένας απ' αυτούς κοροϊδευε με πολλή ειρωνεία, ότι θα μπορούσε να φορτώσει όλη την πραμάτειά τους σε μια χειράμαξα. Και οι κοροϊδίες ολοκληρώνονταν με τις παρενοχλήσεις κάποιων που ξεφώνιζαν «hurrah, hurrah!», σήμερα ανοίγουν το κατάστημά τους οι τρελοί υφαντουργοί εργάτες».

Παρά τις δυσκολίες και τις αντιδράσεις, ο καταναλωτικός συνεταιρισμός της Rochdale μπόρεσε να επιβιώσει και να επεκτείνει τις δραστηριότητές του. Επιπλέον, αποτέλεσε παράδειγμα προς ίδρυση και άλλων καταναλωτικών συνεταιρισμών.

2. Εννοιολογική προσέγγιση του συνεταιριστικού κινήματος και συνεταιριστικές αρχές

Υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στις έννοιες, συνεργασία και συνεταιρισμός, όπως σωστά σχολιάζει η Σ. Δροσοπούλου (Αγροτοτουριστικοί Συνεταιρισμοί, 1989). Η συνεργασία (cooperation) σημαίνει μια μορφή εργασίας, όπου τα άτομα δουλεύουν από κοινού στα πλαίσια της ίδιας παραγωγικής διαδικασίας, έτσι όπως αυτή διαμορφώνεται από τον εκάστοτε ισχύοντα τρόπο παραγωγής.

Η έννοια συνεταιρισμός (cooperative) υποδηλώνει μια συγκεκριμένη μορφή συνεργασίας, διαφόρων κατηγοριών ατόμων, που άμεσα ή έμμεσα συσπειρώνονται – γύρω από έναν τουλάχιστον σκοπό- που επιδιώκει συνειδητά, συστηματικά και μέσα από την κοινή προσπάθεια, την προάσπιση και προαγωγή των συμφερόντων των συγκεκριμένων ατόμων, στα πλαίσια μιας αυτοπροσδιοριζόμενης συνεργασίας.

Έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί, με τους οποίους γίνεται προσπάθεια να αποδοθεί η έννοια του «συνεταιρισμού», αλλά μέχρι σήμερα, δεν υπάρχει κάποιος ορισμός κοινής, θα λέγαμε, αποδοχής και ένας λόγος γι' αυτό είναι, ότι άλλοτε δίνεται έμφαση στον κοινωνικό ρόλο του συνεταιρισμού, άλλοτε στον οικονομικό ή και νομικό του ρόλο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν έχουν οριοθετηθεί τα κύρια σημεία και στοιχεία, τα οποία συνθέτουν την έννοια του συνεταιρισμού, προσδίδοντας και καθιστώντας αυτόν παγκόσμιο θεσμό.

Ο ελληνικός Νόμος 602/1914, γενικός Νόμος για τους συνεταιρισμούς, θεωρεί το συνεταιρισμό ως «εταιρία», η οποία έχει «κεφάλαιον μεταβλητόν, αποτελείται εκ συνεταίρων, των ο αριθμός είναι επίσης μεταβλητός και σκοπεύει την δια της συνεργασίας των συνεταίρων προαγωγή της ιδιωτικής οικονομίας εκάστου» (Δροσοπούλου, 1989).

Τα κύρια σημεία που συνθέτουν την έννοια του συνεταιρισμού είναι τα ακόλουθα:

- Είναι μια εκούσια ένωση προσώπων και όχι αναγκαστική, που λειτουργεί δημοκρατικά.
- Σκοπεύει μέσα από την κοινή δράση, στην προάσπιση των οικονομικών συμφερόντων των μελών του, επιτυγχάνοντας παράλληλα με την οικονομική βελτίωση του επιπέδου τους, την κοινωνική και την πολιτιστική.

- Τα μέσα για την υλοποίηση των στόχων του συνεταιρισμού είναι η αμοιβαία βοήθεια και αλληλεγγύη των μελών του και η ισότιμη συνεργασία τους.

Πριν 140 χρόνια περίπου τέθηκαν οι αρχές κυρίως για το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα. Οι κυριότερες από αυτές είναι:

1. Η προαιρετικότητα, δηλαδή η εκούσια συμμετοχή
2. Η αυτοβοήθεια, δηλαδή ο καθένας να στηρίζεται πρώτα στις δικές του δυνάμεις και μετά να καταφεύγει στη βοήθεια των άλλων
3. Η αυτοϋπευθυνότητα, δηλαδή ο καθένας είναι υπεύθυνος για την προσφορά του και τις υποχρεώσεις του απέναντι στο συνεταιρισμό, χωρίς να υφίσταται οποιοδήποτε καταναγκασμό
4. Η αυτοδιαχείριση, δηλαδή η διοίκηση και η διαχείριση του συνεταιρισμού από τα μέλη του χωρίς εξωτερικές παρεμβάσεις (Δροσοπούλου, 1989).

Στη συνέχεια, με την ίδρυση το έτος 1895, της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (Δ.Σ.Ε.) δημιουργήθηκε επιτακτική ανάγκη καθορισμού των βασικών συνεταιριστικών αρχών, οι οποίες αποτελούσαν κύριο άξονα της λειτουργίας των σύγχρονων Συνεταιριστικών Κινήσεων.

Έτσι, στο 23^ο Συνέδριο της Δ.Σ.Ε., το 1966, στη Βιέννη, καθορίστηκαν οι ακόλουθες αρχές:

α) Ελεύθερη και εθελοντική συμμετοχή

Ο Συνεταιρισμός είναι όργανο εξυπηρέτησης των συμφερόντων των μελών του, των πολλών, και ως εκ τούτου, όποιος αποφασίζει να τηρήσει τις αρχές του και διαβλέπει στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων του, μπορεί να γίνει μέλος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν τίθενται κριτήρια και προϋποθέσεις συμμετοχής και εισόδου σε συνεταιρισμούς.

β) Δημοκρατική λειτουργία και διοίκηση

Θεμελιώδης αρχή που βασίζεται στην ισοψηφία των μελών του συνεταιρισμού, όπου ισχύει δηλαδή το «ένας άνθρωπος-μια ψήφος». Επίσης, οι αποφάσεις λαμβάνονται με την προσωπική ψήφο των μελών και η συμμετοχή τους στη Γενική Συνέλευση, το ανώτατο και κυρίαρχο όργανο κάθε συνεταιρισμού, αποτελεί βασική προϋπόθεση δημοκρατικής λειτουργίας.

γ) Αρχή περιορισμένου τόκου στο κεφάλαιο

Ο Συνεταιρισμός δεν είναι κεφαλαιουχική επιχείρηση και σκοπός του δεν είναι η αύξηση των κερδών του κεφαλαίου που έχει επενδυθεί, αλλά η μεγιστοποίηση των ωφελειών που παρέχονται στα μέλη του. Γι' αυτόν το λόγο, τα μέλη του συνεταιρισμού αναλαμβάνουν προσωπικά τον επιχειρηματικό κίνδυνο σε περίπτωση ζημιάς. Ο περιορισμένος «τόκος του κεφαλαίου δε θεωρείται ως μέρισμα», όπως συμβαίνει στις κεφαλαιουχικές επιχειρήσεις, ούτε υπολογίζεται σαν τόκος, υπάρχει δε, για την αντιμετώπιση ζημιών αποκλειστικά.

δ) Αρχή της μη-κερδοσκοπικής λειτουργίας

Αυτή η αρχή διαφοροποιεί το συνεταιρισμό απ' τις κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, που έχουν σαν στόχο το κέρδος, ενώ στόχος του συνεταιρισμού είναι η παροχή υπηρεσιών μεσολαβώντας ουσιαστικά μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης, επιτυγχάνοντας με το ρόλο αυτό, τη μείωση του κόστους προμήθειας των αγαθών.

ε) Εκπαιδευτική λειτουργία του συνεταιρισμού

Στο καταστατικό του Rochdale προβλέπεται η διάθεση μέρους των πλεονασμάτων για εκπαιδευτικούς σκοπούς, ώστε το άτομο να μπορεί να κατανοεί τις αρχές του συνεταιρισμού και να είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται τις οικονομικές – κοινωνικές έννοιες. Έτσι, η συμμετοχή του στη λήψη των αποφάσεων και στις διαδικασίες λήψης αυτών, να είναι ουσιαστική και ταυτόχρονα αποτελεσματική.

στ) Διασυνεταιριστική συνεργασία σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο

Η συνεργασία αυτή των συνεταιρισμών σε διαφορετικά επίπεδα υποβοηθά την επίλυση σοβαρών προβλημάτων, τα οποία προκύπτουν και συχνά οι μικροί συνεταιρισμοί δεν μπορούν να επιλύσουν. Διότι με αυτόν τον τρόπο, εμφανίζονται σαν ισχυρές «ομάδες πίεσης» και ενισχύεται η διαπραγματευτική τους ικανότητα, ενώ παράλληλα, αποκτούν τη δυνατότητα πραγματοποίησης δαπανηρών επενδύσεων (Δροσοπούλου, 1989).

Ο συνεταιρισμός αντιμετωπίζεται όχι σαν ένας θεσμός που θα δώσει μόνο άμεσα οικονομικά οφέλη στους εργαζόμενους (τιμή, σωστό ζύγι, ποιότητα), αλλά επιπλέον σαν θεσμός που:

- Θα βοηθήσει στην εξυγίανση της ελεύθερης οικονομίας μας

- Θα διαπαιδαγωγήσει τους εργαζόμενους στη συλλογική στάση και δράση
- Κοινωνικοποιεί το άτομο
- Αποδυναμώνει την αστική ιδεολογία της ατομικής στάσης (Κ. Χαραλάμπους, 1993).

3. Η κατάσταση των γυναικών στον αγροτικό χώρο

Τα κοινοτικά προγράμματα δράσης απευθύνονται και ενισχύουν αγροτικές κυρίως περιοχές, συνεπώς ο πληθυσμός-στόχος είναι οι γυναίκες-αγρότισσες. Μια συνοπτική αναφορά στην κατάσταση των γυναικών σ' αυτές τις περιοχές, θα μπορούσε να δώσει αρκετές απαντήσεις για τους λόγους συμμετοχής ή όχι των γυναικών αυτών σε συνεταιρισμούς, την πρόθεση ή τις δυνατότητές τους να εργαστούν και να συμμετέχουν ενεργά στα κοινά. Αναμφίβολα, τα προβλήματα και οι δυσκολίες αυτών των γυναικών είναι πολλές. Το ερώτημα που τίθεται όμως είναι, μπορούν να συνειδητοποιήσουν τις πραγματικές τους ανάγκες και –το κυριότερο– έχουν τη διάθεση να αλλάξουν κάτι από το κατεστημένο και να νιώθουν ευτυχισμένες και περισσότερο ολοκληρωμένες; Διότι, μεγαλώνοντας μ' έναν πολύ συγκεκριμένο τρόπο και μαθαίνοντας σε απόλυτα στερεότυπα σ' όλους τους τομείς της ζωής τους, είναι πιθανό η αλλαγή να φέρει μαζί την ταραχή και μη αναμενόμενες και επιθυμητές ανακατατάξεις.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται στατιστικά και άλλα στοιχεία για τη θέση και το ρόλο της γυναίκας-αγρότισσας.

Στις αγροτικές περιοχές οι γυναίκες αποτελούν το 52% του πληθυσμού. Βεβαίως περισσότερες από τις μισές (51%) ανήκουν στις μεγαλύτερες ομάδες ηλικιών (45 και άνω), γεγονός που δηλώνει και τη γήρανση του γυναικείου πληθυσμού αυτών των περιοχών. Παρουσιάζουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, αφού το μεγαλύτερο ποσοστό τους είναι απόφοιτες στοιχειώδους εκπαίδευσης (42%), έχουν ενδεικτικό μιας τουλάχιστον τάξης στοιχειώδους εκπαίδευσης (18%) ή είναι αγράμματες (16%). Το χαμηλό αυτό επίπεδο βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με την ηλικία, έτσι ώστε να παρατηρείται μείωση του επιπέδου αυτού, όσο αυξάνεται η ηλικία των γυναικών (ΚΕΓΜΕ, 1994).

Παρά τις μεταβολές που έχουν παρατηρηθεί, η οικογένεια εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο στον αγροτικό τομέα και να επηρεάζει άμεσα τη συμπεριφορά των μελών της και κατά συνέπεια των γυναικών. Είναι εντυπωσιακό το ποσοστό των παντρεμένων γυναικών (68%), πράγμα το οποίο επιβεβαιώνει την άμεση συσχέτιση της κατάστασής τους με την οικογένεια (ΚΕΓΜΕ, 1994).

Η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών των αγροτικών περιοχών εργάζεται στον κλάδο της γεωργίας και κτηνοτροφίας (78%). Σε πολύ μικρά ποσοστά εργάζονται και σε άλλους κλάδους όπως το εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία (10%), βιομηχανία-βιοτεχνία (7%) και σε λοιπές υπηρεσίες (4%). Οι εργαζόμενες στη γεωργία-κτηνοτροφία ανήκουν κατά τα μεγαλύτερα ποσοστά τους στις ομάδες ηλικιών 30-44 ετών (26%) και 45-64 ετών (55%). Η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών που εργάζονται στον κλάδο της γεωργίας-κτηνοτροφίας είναι συμβοηθούσα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας (72%), γεγονός που επιβεβαιώνει την ιδιομορφία της εργασίας αυτής στο πλαίσιο της οικογενειακής εκμετάλλευσης. Υπάρχει επίσης ένα σημαντικό ποσοστό γυναικών (24%), που είναι αρχηγοί εκμεταλλεύσεων (ΚΕΓΜΕ, 1994).

Η συνοπτική σκιαγράφηση της κατάστασης των γυναικών στον αγροτικό χώρο μπορεί να συμπληρωθεί με ορισμένες βασικές διαπιστώσεις που πραγματοποιήθηκαν από το Κέντρο Ερευνών για τις Γυναίκες της Μεσογείου (1994).

Η εργασία της αγρότισσας έχει οικογενειακό χαρακτήρα και αποτελεί προέκταση των οικογενειακών καθηκόντων. Συμμετέχει ενεργά στην παραγωγή και η συμμετοχή της παίζει καθοριστικό ρόλο στην επιβίωση της οικογενειακής εκμετάλλευσης. Υπάρχουν διακρίσεις στον καταμερισμό εργασίας, δουλειές αντρικές και γυναικείες: αντρικές είναι οι εργασίες που σχετίζονται με τη χρήση μηχανημάτων και τεχνικής, με τη διακίνηση του προϊόντος, τη διαχείριση των οικογενειακών εσόδων, ενώ γυναικείες είναι οι χειρωνακτικές εργασίες που σχετίζονται με τις μικρές καλλιέργειες. Στις εκμηχανισμένες εργασίες ο ρόλος των γυναικών είναι βοηθητικός.

Δεν υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στον ελεύθερο χρόνο και στον χρόνο εργασίας, γιατί οι γυναίκες ασχολούνται ταυτόχρονα με τις ανάγκες της γεωργικής παραγωγής, με την παραγωγή για αυτοκατανάλωση, με την οικιακή εργασία και την ανατροφή των παιδιών. Αποτέλεσμα του συνδυασμού των πολλαπλών αυτών καθηκόντων είναι ένας υπερβολικός φόρτος εργασίας, για την οποία δεν υπάρχει αμοιβή.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο υπερβολικός αυτός φόρτος εργασίας, η πολύπλευρη συμμετοχή των αγροτισσών στη γεωργική παραγωγή και στις λοιπές δραστηριότητες του νοικοκυριού, δεν αντανakλάται με αντίστοιχη συμμετοχή στη

σφαίρα των συναλλαγών και δραστηριοτήτων που είναι κοινωνικά σημαντικές, δηλαδή στη δημόσια σφαίρα (π.χ. επαφή με κρατικούς φορείς). Οι κρατούσες κοινωνικές αξίες και προκαταλήψεις περιορίζουν το πεδίο δραστηριοποίησής τους στην ιδιωτική σφαίρα, στο πλαίσιο του οικογενειακού και ευρύτερου συγγενικού περιβάλλοντος. Στην ιδιωτική σφαίρα επικρατεί η άποψη, ότι οι γυναίκες έχουν δύναμη ίση ή και μεγαλύτερη από τους άνδρες και ότι ασκούν εξουσία χρησιμοποιώντας άτυπους τρόπους. Η απουσία τους από τη δημόσια σφαίρα εκφράζεται και από το γεγονός ότι είναι πολύ μικρή ή και ανύπαρκτη η συμμετοχή τους στην πολιτική ζωή, τα συνδικαλιστικά όργανα και τους συνεταιρισμούς (ΚΕΓΜΕ, 1994).

Η γενική αυτή σκιαγράφηση της κατάστασης των γυναικών της ελληνικής υπαίθρου, πρόβαλε μερικές όψεις της κατώτερης θέσης των γυναικών, ιδιαίτερα τις ανισότητες στον καταμερισμό εργασίας, στον τρόπο οργάνωσης της ζωής και την κατανομή των οικογενειακών ρόλων.

Παρόλα τα προαναφερθέντα μειονεκτήματα, τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αρκετά βήματα αναβάθμισης του ρόλου της αγρότισσας και εξίσωσής της με τον άνδρα, από την Πολιτεία. Τα πιο σημαντικά είναι:

- α) Ο Νόμος 1287/82 με τον οποίο δόθηκε πλήρης και αυτοτελής σύνταξη
- β) Οι παροχές μητρότητας από 1.5.1985, όπου καθιερώθηκε το επίδομα κυοφορίας και λοχείας, το επίδομα τοκετού
- γ) Η σύνταξη αναπηρίας
- δ) Η παροχή ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης (που παρέχεται στην ασφαλισμένη και τη συνταξιούχο του ΟΓΑ)
- ε) Οι προωθούμενες διευκολύνσεις με τη δημιουργία κρατικών παιδικών σταθμών κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, που η απασχόληση στις αγροτικές εργασίες είναι υψηλή, κ.λ.π. (Δροσοπούλου, 1989).

4. Η συμμετοχή των γυναικών στους Συνεταιρισμούς

Η λογική και οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία γυναικείων συνεταιρισμών

Οι γυναίκες παρόλο που αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό του αγροτικού δυναμικού στις περισσότερες χώρες και θα μπορούσαν να συμβάλλουν αποφασιστικά στην οικονομική ζωή σε παγκόσμια κλίμακα, συμμετέχοντας στην αγροτική παραγωγή και στα αναπτυξιακά προγράμματα, κρατούνται ακόμα στο περιθώριο. Κύρια αιτία, η βαθιά ριζωμένη νοοτροπία για την παραδοσιακή θέση της γυναίκας. Πρόκειται για νοοτροπία που δρα ανασταλτικά στην αποδοχή μιας νέας κατάστασης, η οποία ωθεί τη γυναίκα έξω από το σπίτι, επιτρέποντάς της να συμμετέχει στα κοινά, γεγονός που κάνει ακόμα μεγαλύτερης σημασίας τη διαπίστωση των συνεταιριστικών παραγόντων, ότι η γυναίκα μπορεί να προσφέρει εξίσου με τον άνδρα και πως πρέπει να συμμετέχει ενεργά στους συνεταιρισμούς (Δροσοπούλου, 1989).

Οι κύριοι παράγοντες που εμποδίζουν τη συμμετοχή των γυναικών στους συνεταιρισμούς είναι οι ακόλουθοι:

1) Η έλλειψη χρόνου

Οι γυναίκες, παράλληλα με τη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών, έχουν και όλες τις άλλες αγροτικές δουλειές, οι οποίες ως σημειωθεί ότι εξακολουθούν να γίνονται με παραδοσιακές μεθόδους, γεγονός που επιβαρύνει ακόμα περισσότερο τη γυναίκα. Έτσι, ο τριπλός ρόλος της γυναίκας (εργαζόμενη, μητέρα, νοικοκυρά), δεν αφήνει περιθώρια χρόνου για παραγωγικότερη εργασία.

2) Η ύπαρξη νομικών εμποδίων

Πολλές χώρες έχουν Νόμους, οι οποίοι δημιουργούν ανισότητες σε βάρος των γυναικών σε πολλά επίπεδα, όπως στο μισθολογικό, στο ιδιοκτησιακό και στα προσωπικά τους δικαιώματα. Για παράδειγμα, η συνεταιριστική νομοθεσία σε διάφορες χώρες προϋποθέτει την ύπαρξη ίδιας περιουσίας για τη συμμετοχή ως μέλος σε συνεταιρισμούς, όρος ο οποίος δημιουργεί μια αντικειμενική δυσχέρεια συμμετοχής της γυναίκας, η οποία συχνά δεν έχει δική της περιουσία.

3) Η ύπαρξη παραδοσιακών εμποδίων

Οι παραδοσιακοί ρόλοι, τα ήθη και τα έθιμα και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και την κοινωνική συμπεριφορά σε ότι αφορά το ρόλο της γυναίκας. Όπως π.χ. στους Λατίνους καλλιεργητές, όπου η κοινωνική δομή είναι πατριαρχική, η γυναίκα έχει ένα πιο παθητικό ρόλο και τις αποφάσεις τις παίρνει ο άνδρας ή στη Λατινική Αμερική, που παρατηρείται το φαινόμενο της αυξημένης συμμετοχής των γυναικών στη λήψη αποφάσεων.

4) Η έλλειψη εκπαίδευσης

Στις αναπτυσσόμενες χώρες υπάρχει σημαντική διαφορά στο πολιτισμικό επίπεδο μεταξύ ανδρών και γυναικών. Οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να ενημερωθούν γύρω από τα θέματα υγιεινής, διατροφής, φροντίδας παιδιών, ελέγχου των γεννήσεων κ.λ.π., σπανίως όμως παρακολουθούν τα καινούργια εκπαιδευτικά προγράμματα για τη σύγχρονη τεχνολογία, την οργάνωση και διοίκηση των συνεταιρισμών, τις καινούργιες μεθόδους και τεχνικές κ.λ.π. (Δροσοπούλου, 1989).*

Οι δυσκολίες που σχετίζονται με τη συμμετοχή των γυναικών στους συνεταιρισμούς, δεν περιορίζονται στο επίπεδο της εγγραφής τους ως μελών. Σύμφωνα με την υπάρχουσα διεθνή εμπειρία είναι εξίσου δύσκολο, στο πλαίσιο του συνεταιρισμού, να αναλάβουν θέσεις διευθυντικές, είτε γιατί δεν διαθέτουν τα αναγκαία προσόντα, είτε γιατί συχνά, υπό την επήρεια του συστήματος των παραδοσιακών κοινωνικών και πολιτιστικών προτύπων, αποθαρρύνονται. Οι γυναίκες δεν εμφανίζονται σε διευθυντικές θέσεις των αγροτικών συνεταιρισμών, ούτε και στις πιο αναπτυγμένες χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Ανάλογη είναι η κατάσταση στη χώρα μας, όπου το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στους αγροτικούς συνεταιρισμούς είναι χαμηλό και κυμαίνεται μεταξύ του 10% και 12%. Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, ένα μέρος των γυναικών που έχουν εγγραφεί στους συνεταιρισμούς είναι χήρες ή γυναίκες των οποίων απουσιάζει ο σύζυγος, δηλαδή γυναίκες που αντικαθιστούν τον αρχηγό της εκμετάλλευσης (ΚΕΓΜΕ, 1994).

Το 1981 ξεκίνησαν οι πρώτες προσπάθειες από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας για την αλλαγή στο ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία και την ένταξή της στην

παραγωγή. Στο πλαίσιο της τότε κυβερνητικής πολιτικής κυριαρχούσαν δύο άξονες: ο πρώτος περιστρεφόταν γύρω από την περιθωριοποιημένη θέση της γυναίκας στην ελληνική κοινωνία και σχετιζόταν με την άσκηση μιας πολιτικής για την κοινωνική απελευθέρωση της γυναίκας από τους ρόλους υποτέλειας, όπως και με την προσπάθεια αλλαγής της θέσης της στην παραγωγή. Στη συγκεκριμένη πρωτοβουλία της Γ.Γ.Ι., η έμφαση δόθηκε στην αγρότισσα, η οποία θεωρήθηκε ως πιο περιθωριοποιημένη Ελληνίδα, λόγω των ιδιαίτερων προβλημάτων της στο χώρο της εργασίας και του σπιτιού. Ο δεύτερος άξονας της κυβερνητικής πολιτικής στρεφόταν γύρω από τη δυνατότητα ανάπτυξης του συνεταιριστικού κινήματος ως λύσης στο πρόβλημα της μικρής αγροτικής παραγωγής και ως μέσου για τη δημιουργία βιώσιμων και αποδοτικών αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Συνεπώς, στο πλαίσιο αυτό οι ειδικοί στόχοι της κυβερνητικής πολιτικής στον τομέα της ισότητας των δύο φύλων ήταν: α) η ένταξη της αγρότισσας στην παραγωγή με όρους ίσους προς αυτούς του άνδρα και β) η ενεργοποίησή της στο αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα (ΚΕΓΜΕ, 1994).

Αυτούς τους στόχους λοιπόν, ανέλαβε να κάνει πράξη η Γ.Γ.Ι., σε συνεργασία με την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος (Α.Τ.Ε.) και το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.). Το κλιμάκιο που συστάθηκε, πραγματοποιούσε τις συναντήσεις του στην τότε έδρα της Γ.Γ.Ι., σ' ένα γραφείο στη Βουλή, όπου και αποφασίζονταν η στρατηγική της προσέγγισης του πληθυσμού και οι περαιτέρω ενέργειες. Το πρώτο στάδιο ήταν διερευνητικό. Εστάλη ανοιχτή επιστολή προς τους Δήμους της χώρας –σε όλη την Ελλάδα- όπου η Γ.Γ.Ι. γνωστοποιούσε τις προθέσεις και τους στόχους της στα πλαίσια της προσπάθειας αναβάθμισης του ρόλου της γυναίκας στην κοινωνία και την ανάπτυξη του γυναικείου συνεταιριστικού κινήματος.

Αρκετοί Δήμοι της χώρας ανταποκρίθηκαν θετικά στο κάλεσμα της Γ.Γ.Ι., όμως οι πρώτες περιοδείες στη Μακεδονία και την Πελοπόννησο δεν είχαν αποτέλεσμα. Το πρώτο ουσιαστικό αποτέλεσμα ήρθε το 1983 στην Πέτρα της Λέσβου, όπου και δημιουργήθηκε ο πρώτος αγροτουριστικός συνεταιρισμός. Ως πρότυπο χρησιμοποιήθηκαν οι αντίστοιχοι συνεταιρισμοί της Γαλλίας και της Ιταλίας (βλέπε ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ).

Το νομικό πλαίσιο στο οποίο στηρίχθηκαν τα καταστατικά των πρώτων συνεταιρισμών ήταν ο Ν. 921/1979 περί γεωργικών συνεταιρισμών (άρθρο 68) και Ν. 1257/82 για την αποκατάσταση των δημοκρατικών λειτουργιών στις συνεταιριστικές οργανώσεις (ΚΕΓΜΕ, 1994).

Σταθμός υπήρξε η ψήφιση του Ν. 1541/1985. Με το Νόμο αυτό δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για τις γυναίκες, οι οποίες είναι ενήλικες και απασχολούνται αυτοπροσώπως επαγγελματικά και αποκλειστικά σε οποιονδήποτε κλάδο της αγροτικής οικονομίας και ιδίως στην παραγωγή προϊόντων της γης, της κτηνοτροφίας, αλιείας και μελισσοκομίας καθώς και στην παραγωγή προϊόντων αγροτικής βιοτεχνίας και οικοτεχνίας, να συμμετάσχουν ως τακτικά μέλη στους αγροτικούς συνεταιρισμούς (Δροσοπούλου, 1989).

Το πρόγραμμα ίδρυσης και στήριξης των συνεταιρισμών πραγματοποιήθηκε με εθνικούς κυρίως πόρους και συνεργασία τοπικών αρχών και κρατικών φορέων, που ποικίλλουν ανά συνεταιρισμό και περιοχή. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι από το 1991, τα προγράμματα της Γ.Γ.Ι. για τη δημιουργία δομών στήριξης αγροτουριστικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων για γυναίκες, έχουν ενταχθεί στο πλαίσιο της κοινοτικής πρωτοβουλίας Ν.Ο.Υ., της οποίας μια πρώτη δέσμη μέτρων αναφέρεται στην προώθηση των μικρών επιχειρήσεων, της αυτοαπασχόλησης και των συνεταιρισμών των γυναικών (ΚΕΓΜΕ, 1994).

Σήμερα λοιπόν στη χώρα μας, η σημαντική αυτή δραστηριότητα του θεσμού των Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών, πραγματώνεται από τις γυναίκες. Κύριοι παράγοντες που συνετέλεσαν στην ενθάρρυνση της δημιουργίας Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών είναι σύμφωνα με τη Δροσοπούλου (Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί, 1989):

- 1) Η προοπτική οικονομικής αυτοτέλειας της αγρότισσας
- 2) Η ένταξη της αγρότισσας στη σύγχρονη παραγωγική διαδικασία
- 3) Η δυνατότητα να εισπράττει, με τη συμμετοχή της στο συνεταιρισμό, απευθείας η ίδια την αμοιβή της, ανάλογα με την εισφορά της και την συνεταιριστική της μερίδα
- 4) Η δυνατότητα πολιτικοποίησης της αγρότισσας και συμμετοχής της σε δημοκρατικές διαδικασίες

- 5) Η ενίσχυση μ' αυτόν τον τρόπο του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος, διότι μαθαίνουν οι αγρότισσες να συμμετέχουν σε κοινές συλλογικές προσπάθειες, να εξοικειώνονται με οικονομικές και επιστημονικές έννοιες και λειτουργίες και να τίθενται οι βάσεις συμμετοχής μακροπρόθεσμα σε μικτούς συνεταιρισμούς
- 6) Η αναγκαιότητα ανάπτυξης της κοινωνικότητας των γυναικών με τη διεύρυνση των στενών τοπικών τους σχέσεων
- 7) Η ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, όπως αυτή του αγροτουρισμού, ο οποίος βρίσκει γόνιμο έδαφος ανάπτυξης στη χώρα μας.

ΓΙΑΤΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ;

Οριοθετώντας την έννοια «αγροτουρισμός» θα μπορούσε κανείς να αναφέρει ότι πρόκειται για την τουριστική εκείνη δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, κύρια μέσα από μικρές μονάδες οικογενειακού ή συνεταιριστικού χαρακτήρα, που στοχεύει στη δημιουργία συμπληρωματικής απασχόλησης και εισοδήματος στον τοπικό πληθυσμό, τη συγκράτηση του πληθυσμού αυτού στις εστίες του; την ανάπτυξη-ενίσχυση της τοπικής αγοράς, με παρεμβάσεις στο χώρο που σέβονται το περιβάλλον (φυσικό, αρχιτεκτονικό, πολιτιστικό), καθώς και την παράλληλη ανάπτυξη «συναφών δραστηριοτήτων» (χειροτεχνία, οικοτεχνία) μέσα από μια προσπάθεια και διαδικασία ολοκληρωμένης παρέμβασης στο χώρο εφαρμογής (Παπακωνσταντινίδης, 1993).

Μέσα από τον ορισμό αυτό προκύπτουν οι βασικές συνιστώσες του προγράμματος, που είναι σύμφωνα με το Λ. Παπακωνσταντινίδη (Αγροτουρισμός, 1993):

- A) Η συμπληρωματικότητα στο εισόδημα και την απασχόληση του τοπικού πληθυσμού από τον αγροτουρισμό, σε σχέση με την κύρια δραστηριότητα που είναι και παραμένει η ενασχόληση με την γεωργία.

Ωστόσο, τονίζει ο συγγραφέας, η Γ.Γ.Ι. διαφοροποιείται σ' αυτό το σημείο και υποστηρίζει ότι στόχος δεν είναι η δημιουργία «συμπληρωματικού εισοδήματος» στην οικονομία της αγροτικής οικογένειας, ούτε πρόκειται για συμπληρωματική απασχόληση. Απεναντίας –κατά τη Γ.Γ.Ι.- ο αγροτουρισμός προσιδιάζει από τη φύση του τη δυνατότητα μιας αυτοτελούς απασχόλησης από την οποία η γυναίκα

αποκτά αυτοτελές εισόδημα που μπορεί να διαχειριστεί κατά βούληση (οπότε εναπόκειται στην ίδια τη γυναίκα της υπαίθρου να συμβάλλει με αυτό στον οικογενειακό προϋπολογισμό, είτε να το χρησιμοποιήσει εκτός αυτού).

- B) Η ενίσχυση της τοπικής εργασίας, σε συνδυασμό με την οργανική διασύνδεση της λειτουργίας του αγροτουριστικού προγράμματος με την τοπική παραγωγή: οι επισκέπτες καταναλώνουν προϊόντα επιτόπια παραγόμενα και όχι εισαγόμενα από άλλους τόπους, πράγμα που οδηγεί την περιοχή σε εξάρτηση από τους τόπους αυτούς.
- Γ) Η έμφαση στη μικρή μονάδα οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής με ιδιαίτερα θετικές επιπτώσεις στη δίκαιη κατανομή του πλεονάσματος που προκύπτει από την εν γένει λειτουργία του αγροτουρισμού.
- Δ) Η ανάπτυξη των λεγόμενων «συναφών δραστηριοτήτων». Ένα ολοκληρωμένο αγροτουριστικό πρόγραμμα δεν περιορίζει την οπτική του μόνο στην ενοικίαση κάποιων καταλυμάτων, σχεδιασμένων έστω και με προδιαγραφές ΕΟΤ, που αποτελεί όρο απαραίτητο.
- Ε) Η αναβίωση παραδοσιακών πολιτιστικών εθίμων: το πραγματικό αγροτουριστικό πρόγραμμα, είναι πάνω απ' όλα ένα πρόγραμμα σχεδιασμένο από Έλληνες για την Ελλάδα.
- ΣΤ) Η παρέμβαση στο χώρο με απόλυτο σεβασμό στο φυσικό, αρχιτεκτονικό και πολιτιστικό παραδοσιακό περίγυρο του τόπου εφαρμογής του αγροτουριστικού προγράμματος (δεν γίνεται κοπή δέντρων, δεν αλλοτριώνεται ο χώρος, η παρέμβαση γίνεται στην ήδη υφιστάμενη παραδοσιακή αγροικία, κ.λ.π.).
- Ζ) Η ανάπτυξη επιχειρηματικών παραγωγικών πρωτοβουλιών στον τοπικό πληθυσμό: δεν είναι υπερβολή να επισημανθεί, ότι η γυναίκα του χωριού, που δεν της δόθηκε ως τώρα η ευκαιρία, μπορεί να έχει σημαντικές επιχειρηματικές ικανότητες σε λανθάνουσα κατάσταση.
- Η) Τουρισμός με «ανθρώπινο πρόσωπο»: στην εποχή της συναλλαγής και της τυποποιημένης συμπεριφοράς, όλο και περισσότερο καθίσταται αναγκαία (ακόμα και για την επιβίωση) η πνευματική και ψυχική ξεκούραση, μακριά από τα κοσμοπολίτικα τουριστικά κέντρα, μακριά από τα ψεύτικα χαμόγελα και την τυποποιημένη συμπεριφορά.

Ο επισκέπτης βιώνοντας μέσα στην ίδια την αγροτική οικογένεια εμπειρίες που δεν έχει την ευκαιρία να γνωρίσει στην πόλη, ανταλλάσσοντας ιδέες, σκέψεις κ.λ.π. με την ίδια την οικογένεια που τον φιλοξενεί, νοιώθει οικείος, γίνεται «ένα» με την αγροτική οικογένεια, συμμετέχει στις χαρές και τα προβλήματά τους.

Η έμφαση στον ανθρώπινο παράγοντα που αποδίδει το αγροτουριστικό πρόγραμμα, η έμφαση στην ανάπτυξη επιχειρηματικών και μη πρωτοβουλιών, η βελτίωση των όρων ζωής –συνεπακόλουθη μιας βελτίωσης των υποδομών και της παραγωγικής διαδικασίας-, η ενεργοποίηση συλλογικών τοπικών φορέων προς την κατεύθυνση της διαδικασίας ανάπτυξης του μικρού τόπου και ακόμα η ολοκληρωμένη παρέμβαση στον μικρό τόπο (μόνο ή σε συνδυασμό με άλλους μικρούς τόπους που συνιστούν όλοι μαζί μια λειτουργική ενότητα) συνθέτουν αυτή την ουσία της ενεργοποίησης του ενδογενούς δυναμικού, μέσα από μια σειρά αλυσιδωτών θετικών διεργασιών που συντελούνται στο τοπικό επίπεδο (Παπακωνσταντινίδης, 1993).

5. ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο αναφέρονται οι σημαντικότεροι Συνεταιρισμοί Γυναικών που λειτουργούν στη χώρα μας. Το 1994, το Κέντρο Ερευνών για τις Γυναίκες της Μεσογείου (ΚΕΓΜΕ) παρουσίασε μια αξιόλογη έρευνα, κάνοντας αποτίμηση της λειτουργίας των παρακάτω Συνεταιρισμών: της Πέτρας Λέσβου, των Μαστιχοχωρίων της Χίου, των Αμπελακίων Λάρισας, της Αράχωβας Βοιωτίας και του Αγ. Γερμανού Πρεσπών. Τα περισσότερα στοιχεία έχουν αντληθεί από αυτή την έρευνα, κυρίως όμως έχουν επιλεγεί αυτά που ήταν καθοριστικά για την εξελικτική πορεία των Συνεταιρισμών.

Σημαντική πηγή επίσης αυτού κεφαλαίου αποτελεί η συνέντευξη που μας παραχώρησε ο κ. Λεωνίδας Παπακωνσταντινίδης, εμπειρογνώμονας σε θέματα αγροτουρισμού, και ιδίως σε γυναικείους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς. Συλλέξαμε πολύτιμο υλικό για τον τρόπο προσέγγισης των γυναικών και επομένως για το πώς δημιουργήθηκαν αυτοί οι Συνεταιρισμοί. Να σημειώσουμε, ότι ο κ. Παπακωνσταντινίδης ήταν παρών στην δημιουργία όλων των αγροτουριστικών Συνεταιρισμών που αναφέρονται. (βλέπε ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ)

Εκτός από τους παραπάνω συνεταιρισμούς αναφέρονται επίσης ο αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Μαρώνας Κομοτηνής και δύο ακόμη που δεν είναι αγροτουριστικοί, ο γυναικείος συνεταιρισμός ρουχισμού στις Αλκυώνες Κέρκυρας και ο Βελβεντός Γυναικείος Βιοτεχνικός Συνεταιρισμός στην Κοζάνη, ο οποίος παρουσίασε μεγάλη εμπορική επιτυχία.

Όλοι αυτοί οι Συνεταιρισμοί είναι αμιγώς γυναικείοι και πρέπει να τονιστεί, ότι η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα της Ευρώπης που έχει –περίπου- 14 αμιγώς γυναικείους Συνεταιρισμούς.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΕΤΡΑΣ ΛΕΣΒΟΥ

Η Πέτρα είναι ένα γραφικό παραθαλάσσιο χωριό της Λέσβου σε κοντινή απόσταση από το γνωστό τουριστικό κέντρο του νησιού, την πόλη του Μολύβου. Στην απογραφή του 1981, η Πέτρα είχε 994 κατοίκους. Οι κυριότερες ασχολίες των κατοίκων του είναι αγροτικές, ενώ ήδη από τη δεκαετία του '70 αρκετοί κάτοικοι αναζήτησαν ένα συμπληρωματικό εισόδημα στον τουρισμό (ενοικιαζόμενα δωμάτια, ταβέρνες κ.λ.π.). Αρκετοί είναι επίσης οι κάτοικοι (ιδιαίτερα νέοι) που στη διάρκεια του καλοκαιριού εργάζονται στις τουριστικές επιχειρήσεις του Μολύβου (εστιατόρια, ξενοδοχεία, μπαρ, κ.λ.π.).

Το 1983, η Γενική Γραμματεία Ισότητας (Γ.Γ.Ι.) ξεκίνησε την προσπάθεια για την ίδρυση του Γυναικείου αγροτουριστικού συνεταιρισμού. Αμέσως δημιουργήθηκε ένας πυρήνας από γυναίκες, που ενθουσιάστηκαν και πίστεψαν σ' αυτό. Σημαντικό είναι, ότι στην ενεργοποίηση και κινητοποίηση των γυναικών συνέβαλε κυρίως η προσωπικότητα και ο ενθουσιασμός της μετέπειτα Προέδρου του Συνεταιρισμού. Είναι χαρακτηριστικό, ότι η γυναίκα αυτή, επειδή το επάγγελμά της ήταν μοδίστρα, μπορούσε να έχει πρόσβαση σε πολλά σπίτια του χωριού και κατ' επέκταση να επηρεάζει τις υπόλοιπες γυναίκες. Λειτουργήσε δηλαδή αρχικά σαν φυσικός ηγέτης που αργότερα έγινε εκλεγμένος ηγέτης. Δεν είναι τυχαίο ότι το 1988 επιλέχθηκε στο Μαϊάμι ως «γυναίκα του κόσμου» σαν Πρόεδρος του Συνεταιρισμού της Πέτρας, που έως τότε λειτουργούσε με απόλυτη επιτυχία. Έτσι, ενώ στην πρώτη συνάντηση παραβρέθηκαν 15 γυναίκες, στην αμέσως επόμενη ήταν 47, γεγονός που δείχνει το κλίμα ενθουσιασμού που επικρατούσε στις γυναίκες και τις φιλοδοξίες τους.

Επειδή ο Συνεταιρισμός της Πέτρας ήταν ο πρώτος που δημιουργούνταν, ήταν φυσικό να προκαλέσει θύελλα αντιδράσεων σε πολλά επίπεδα, όπως εξάλλου οτιδήποτε καινούργιο που φαντάζει επαναστατικό.

Χαρακτηριστική ήταν η στάση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που αρχικά παρουσιάζονταν προκλητικά εχθρική. Ένα χαρακτηριστικό γεγονός είναι το εξής: ο Πρόεδρος της Πέτρας –μαζί με κοινοτικά μέλη- στις πρώτες συναντήσεις της ομάδας των γυναικών, εισέβαλε στη συνάντηση με σκοπό να τις διασπάσει. Οι γυναίκες συνεπαρμένες από ενθουσιασμό και αποφασισμένες να φτάσουν μέχρι το τέλος, «τον

έβγαλαν έξω σηκωτό». Στη συνέχεια, ο ίδιος Πρόεδρος ξεσήκωσε τους άνδρες εναντίον των γυναικών, τους πετούσε σκουπίδια στα δωμάτια και γενικά τις πολεμούσε με όλα τα μέσα.

Η ομάδα όμως των γυναικών, έχοντας σημαντική ενίσχυση από τη Γ.Γ.Ι. και άλλους φορείς (ΑΤΕ, ΕΟΜΜΕΧ, ΕΛΚΕΠΑ, ΟΕΑΔ, ΝΕΛΕ Μυτιλήνης, κ.λ.π.) κατάφερε να ξεκινήσει και να προχωρήσει επιτυχώς. Στο ξεκίνημα δόθηκε η υπόσχεση από την ΑΤΕ, ότι θα προσφερθούν δωρεάν τα πρώτα δωμάτια, όπως και έγινε. Έτσι, τέθηκαν οι βάσεις και το 1993, το 5/μελές Διοικητικό Συμβούλιο, διαχειριζόταν 150 περίπου δωμάτια που ανήκαν στα 34 μέλη του.

Η έλλειψη συστηματικής διαφήμισης αλλά και σωστής οργάνωσης του συνεταιρισμού επηρέασαν την πορεία της ανάπτυξής του. Μετά από ορισμένες προσπάθειες διαφήμισης στο εξωτερικό (1984-89) με φυλλάδια και συμμετοχή σε εκθέσεις τουρισμού από τη Γ.Γ.Ι. και τον Ε.Ο.Τ, υπήρξε αδιαφορία από πλευράς κρατικών φορέων. Αλλά και οι προσπάθειες των μελών του συνεταιρισμού ήταν ελάχιστες (ορισμένες ευχετήριες κάρτες). Επιπλέον, η παράλληλη ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή, ώθησε πολλές γυναίκες να εγκαταλείψουν το συνεταιρισμό, ανοίγοντας δικές τους επιχειρήσεις, ενώ οι νεώτερες που έγιναν μέλη, δεν είχαν τους ίδιους στόχους με τα αρχικά μέλη. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να υπάρχουν προβλήματα στην ομάδα και δυσχέρειες, κυρίως σε ό,τι αφορά:

- α) την έλλειψη πελατείας με τον παράλληλο ανταγωνισμό από άλλους φορείς
- β) την έλλειψη κεφαλαίων και τη μη συστηματική στήριξη των κρατικών φορέων
- γ) την έλλειψη τεχνογνωσίας και οργανωτικές αδυναμίες,

ενώ και οι διαπροσωπικές σχέσεις ανάμεσα στα μέλη δεν φαίνεται ότι ήταν ικανοποιητικές.

Όλα αυτά βέβαια δεν μειώνουν σε τίποτα την αξία της τοπικής «επανάστασης» που πέτυχαν οι γυναίκες. Κατάφεραν να καταξιωθούν, κάνοντας αισθητή την παρουσία τους στην τοπική κοινωνία, προσθέτοντας ένα επιπλέον –μικρό ή μεγάλο- εισόδημα στον οικογενειακό τους προϋπολογισμό.

Επειδή ήταν ο πρώτος συνεταιρισμός, ήταν αναμενόμενο, η πρωτοπορία αυτή να οδηγήσει σε λάθη και παραλείψεις, σε μια εποχή που η τεχνογνωσία γύρω από την ανάπτυξη παρόμοιων Συνεταιρισμών ήταν ελλιπής και αποσπασματική. Αλλά και τα

τοπικά και κοινωνικά προβλήματα που ανέκυψαν, ήταν αναμενόμενα, αφού τόσο ο ανδρικός πληθυσμός, η κοινότητα αλλά και πολλοί επιχειρηματίες δεν είχαν προετοιμαστεί, ούτε είχαν ενημερωθεί για το σκοπό αυτής της πρωτοβουλίας.

Ο υπερβολικός προστατευτισμός του κράτους εμπόδισε τελικά το συνεταιρισμό να ορθοποδήσει οικονομικά μ' ένα πρόγραμμα ανάπτυξης, κάτι που αποτελούσε ισχυρό κίνητρο για τις γυναίκες. Ο προβληματισμός όμως είναι έντονος στις γυναίκες: ως τότε ή με ποιούς όρους μπορεί να συνυπάρχει ο ανθρώπινος «ζεστός» χαρακτήρας της αγροτουριστικής εκμετάλλευσης με την επιδίωξη μεγιστοποίησης των κερδών; Είναι δυνατόν να συνυπάρξει και με ποιούς όρους αγροτουριστική εκμετάλλευση, παράλληλα με ξενοδοχειακά συγκροτήματα; (Βαφειάδης – Κοντόγεωργος – Παπακωνσταντινίδης, 1992).

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΑΣΤΙΧΟΧΩΡΙΩΝ ΧΙΟΥ (ΠΥΡΓΙ, ΟΛΥΜΠΟΙ, ΜΕΣΤΑ, ΑΡΜΟΛΙΑ)

Στο γυναικείο αγροτουριστικό συνεταιρισμό της Χίου μετέχουν γυναίκες από τα τέσσερα μεσαιωνικά χωριά Πυργί, Αρμόλια, Ολύμποι και Μεστά, που αποκαλούνται και Νοτιόχωρα. Οι κάτοικοι και των τεσσάρων χωριών υπολογίζονται σε 2.500 περίπου, σύμφωνα με την απογραφή του 1981. Οι περισσότεροι από αυτούς ασχολούνται με τη γεωργία (ελιές, κηπευτικά, μαστίχα) και ένας σημαντικός αριθμός είναι ναυτικοί, επάγγελμα με παράδοση στο νησί. Από αυτές τις ασχολίες σημαντικό εισόδημα απέφεραν μόνον η ναυτιλία και η παραδοσιακή καλλιέργεια της μαστίχας, ενώ ο τουρισμός ήταν ελάχιστα ανεπτυγμένος μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 και κυρίως περαστικός.

Αυτά τα χαρακτηριστικά καθορίζουν οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η κοινωνική δομή των περισσότερων αγροτικών κοινοτήτων του νησιού: κλειστή –και συνήθως συντηρητική– κοινωνική δομή, κυρίαρχος ο ρόλος του άνδρα στο χώρο της οικογένειας, ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος της γυναίκας –και λόγω της συχνής απουσίας των ανδρών (ναυτικοί), αλλά χωρίς αντίστοιχη παρουσία στην κοινωνική ζωή, χαμηλή κοινωνική κινητικότητα.

Το 1985 η Γ.Γ.Ι. και η Νομάρχης Χίου ανέλαβαν την πρωτοβουλία να πείσουν τις γυναίκες να ιδρύσουν αγροτουριστικό συνεταιρισμό. Η πρώτη επαφή των γυναικών της Χίου με αυτήν την πρωτοβουλία πραγματοποιήθηκε, όταν παραβρέθηκαν σε εκδήλωση που οργάνωσε ο γειτονικός συνεταιρισμός της Πέτρας στη Λέσβο. Τους δόθηκε η ευκαιρία να συζητήσουν με τις ήδη συνεταιριζόμενες γυναίκες τις εμπειρίες και την προοπτική που θα είχαν οι ίδιες. Τα συναισθήματα των πρώτων αντιδράσεων ήταν ανάμικτα: Επικρατούσε ενθουσιασμός και επιφυλακτικότητα. Οι γυναίκες της Χίου έπρεπε να κάνουν μια πραγματική επανάσταση. Κατάφεραν να συγκεντρωθούν και να αρχίσουν τις προσπάθειες για την ίδρυση του Συνεταιρισμού τους.

Τα κίνητρά τους όμως ήταν στη συντριπτική τους πλειοψηφία οικονομικά, γι' αυτό και οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν, τις «γονάτιζαν» ψυχολογικά, με αποτέλεσμα να χρειάζονται διαρκή εμπύχωση. Δεν κατάλαβαν τις κοινωνικές προεκτάσεις της ίδρυσης του Συνεταιρισμού και το στόχο της Γ.Γ.Ι., που ήταν η

ανεξαρτητοποίηση και η χειραφέτηση των γυναικών. Πόσο εύκολα, εξάλλου, θα μπορούσαν να συνειδητοποιήσουν την αξία αυτών των στόχων σε ένα ανδροκρατούμενο περιβάλλον; Το αποτέλεσμα ήταν, στην αρχική ακόμα φάση, πολλές γυναίκες να αποχωρήσουν, πιεζόμενες είτε από τους άνδρες τους είτε για πολιτικούς λόγους. Έμειναν όμως 22 που συνέχισαν τη λειτουργία του Συνεταιρισμού και το 1993 έγιναν 40 και διαχειρίζονταν 65 δωμάτια υπό τη διοίκηση του 5/μελούς συμβουλίου. Φυσικά, υπήρξε η ανάλογη υποστήριξη από τη Γ.Γ.Ι., τη Νομαρχία και άλλους φορείς (ΕΛΚΕΠΑ, ΑΤΕ, ΕΟΤ, ΠΑΣΕΓΕΣ, κ.λ.π.) συν την εμπειρία του Συνεταιρισμού της Πέτρας που βοήθησε πολύ.

Στο Πυργί υπήρχαν τα καταλύματα και στα Μεστά λειτουργούσε το εστιατόριο. Τα Μεστά είναι ένα χωριό κτισμένο με τρόπο που προκαλεί θαυμασμό, με ενετική τεχνοτροπία. Εξαιτίας όμως αυτού του ιδιόμορφου χαρακτηριστικού, υπήρχε σοβαρό πρόβλημα με το εστιατόριο, αφού οι μυρωδιές δεν έφευγαν και μεγάλα εμπόδια δημιούργησαν οι υγειονομικοί έλεγχοι. Η ψυχολογία των γυναικών δεν ήταν πάντα θετική και σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετώπιζαν, υπήρχε συχνά απογοήτευση. Η έλλειψη οργάνωσης και η ανεπαρκής προσέλευση πελατών προβάλλονται ως οι βασικότεροι λόγοι των οικονομικών δυσκολιών.

Οι λόγοι των διαφωνιών και των συγκρούσεων ήταν κυρίως για οικονομικά και οργανωτικά ζητήματα και στη συνέχεια για πρόσωπα ή πολιτικούς λόγους.

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο είναι ότι οι γυναίκες της Χίου έδωσαν μεγάλη σημασία στην επιμόρφωσή τους –γενική και εξειδικευμένη– γεγονός που δείχνει ωριμότητα των συνεταίρων που ενδιαφέρονταν όλο και περισσότερο να είναι σωστές επαγγελματίες του τουρισμού. Με άλλα λόγια, συνειδητοποίησαν ότι πρέπει να εκπαιδευτούν και να καταρτιστούν σωστά, εάν θέλουν μια μονιμότερη προοπτική στην επιλογή τους να ασχοληθούν με τον Συνεταιρισμό.

Τα κύρια προβλήματα που παρουσιάστηκαν ήταν λειτουργικά, οργανωτικά, οικονομικά και τοπικά κοινωνικά προβλήματα, που εντοπίζονται κυρίως στο μέρος του ανδρικού πληθυσμού, ο οποίος αντέδρασε στη συμμετοχή συγγενικών προσώπων στο συνεταιρισμό.

Αξιοσημείωτα όμως είναι τα θετικά στοιχεία, που συνοψίζονται στην κοινωνική καταξίωση των γυναικών στην τοπική κοινωνία, στην ύπαρξη ενός –έστω μικρού–

συμπληρωματικού εισοδήματος και στην ανάληψη ευθυνών από τις γυναίκες σε μια εργασία με πολύ περισσότερες απαιτήσεις από το στατικό χώρο της αγροτικής απασχόλησης.

Παρατηρείται, ότι τα θετικά από την ίδρυση του Συνεταιρισμού είναι διαφορετικά από τα κίνητρα των γυναικών που ήταν, κατά το πλείστον, οικονομικά. Είναι τελικά σαφές, ότι αξίζει να ενεργοποιούνται οι γυναίκες και να αποκτούν εξωοικιακά ενδιαφέροντα, διότι οι μάχες είναι μεγάλες και τα οφέλη σπουδαία, έστω κι αν δεν είναι πάντα οικονομικά.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Ο τρίτος κατά χρονολογική σειρά συνεταιρισμός που ιδρύθηκε ήταν στα Αμπελάκια, στον οποίο μετέχουν γυναίκες που κατοικούν στην κοινότητα Αμπελακίων. Οι κάτοικοι της ιστορικής αυτής κοινότητας ήταν μόνο 478, σύμφωνα με την απογραφή του 1981. Η μεγάλη ιστορική παράδοση του χωριού, που σχετίζεται με την ίδρυση και λειτουργία ενός πρωτοπόρου συνεταιρισμού νημάτων (1770-1820) που έγινε γνωστός σε όλη την Ευρώπη, δεν κατόρθωσε να αποτρέψει τη δημογραφική κατάρρευση του χωριού. Ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού μετανάστευσε στη Λάρισα, αλλά και την Αθήνα ή Θεσσαλονίκη, σε αναζήτηση εργασίας. Από όσους έμειναν, αρκετοί εργάζονται έξω από το χωριό (οικοδομή, βιοτεχνία, βιομηχανία) δείγμα της αδυναμίας τους να συντηρηθούν από την τοπική οικονομία, που σαν βασικό χαρακτηριστικό έχει τη γεωργοκτηνοτροφία, στην οποία απασχολείται, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, το σύνολο του τοπικού πληθυσμού.

Όταν η Γ.Γ.Ι. και η Νομαρχία Λάρισας, το 1985, πρότειναν να ιδρυθεί εκεί γυναικείος συνεταιρισμός, είχαν κατά νου το πολιτιστικό και ιστορικό παρελθόν της κοινότητας, όπως και τη γενικότερη υποβάθμιση της περιοχής. Η κοινότητα όμως τότε δεν ήταν βιώσιμη, αφού οι γυναίκες ήταν λίγες και στη συντριπτική τους πλειοψηφία δεν βρίσκονταν σε παραγωγική ηλικία. Χαρακτηριστικό είναι, ότι ορίστηκε τότε Πρόεδρος μια γυναίκα 55 ετών που ακόμη και σήμερα παραμένει Πρόεδρος. Το 1993, ο Συνεταιρισμός, που στεγάζεται σε κτίριο που τους έχει παραχωρήσει η κοινότητα, μετρούσε 20 μέλη που συνολικά διαχειρίζονταν 20 δίκλινα δωμάτια. Επίσης ο συνεταιρισμός διαχειρίζεται ένα αναψυκτήριο και ένα τοπικό εκθετήριο, όπου πωλούνται γλυκά και τοπικά υφαντά ή χειροτεχνήματα.

Λόγω της παράδοσης που επικρατούσε στην περιοχή, οι περισσότεροι σύζυγοι – αντίθετα με άλλες περιπτώσεις- παρότρυναν τις γυναίκες τους να συμμετέχουν στο Συνεταιρισμό.

Αντιδράσεις κυρίως υπήρξαν από εμπόρους και ανταγωνιστές, όμως το βασικό τους πρόβλημα ήταν άλλο: υπήρξε αθέμιτος ανταγωνισμός ενδοομαδικός, δηλαδή ανάμεσα στις μεγαλύτερες και στις νεότερες γυναίκες-μέλη, αφού βέβαια οι ηλικιακές διαφορές ήταν σημαντικές. Αποτέλεσμα αυτού ήταν οι πολύ άσχημες σχέσεις

ανάμεσα στα μέλη, που κατά συνέπεια οδηγούσε σε συστηματικές διαφωνίες σε προσωπικό και πολιτικό επίπεδο. Διαφωνίες, που επεκτείνονταν σε οικονομικά θέματα και σε ζητήματα λειτουργίας του Συνεταιρισμού. Αίσθηση προκαλεί ότι καμιά γυναίκα-μέλος δεν ανέφερε ότι οι σχέσεις μεταξύ τους είναι καλές, αντίθετα στο εκπληκτικό ποσοστό του 82,4% αναφέρεται ότι οι σχέσεις τους είναι μέτριες. Ένας επιπλέον λόγος για την ενδοομαδική δυσλειτουργία είναι, ότι τη πρωτοβουλία για την ίδρυση του Συνεταιρισμού είχαν άλλοι φορείς, προήλθε δηλαδή «από πάνω» κι έτσι εμφανίζεται αυτή η ανομοιογένεια και η έλλειψη συνειδητοποίησης των μελών. Παρόλα αυτά, τα οικονομικά κέρδη, η κοινωνική άνοδος και καταξίωση στην τοπική κοινωνία είναι τα βασικά οφέλη των γυναικών και μάλιστα βρίσκονται σε αναλογία με τα κίνητρά τους.

Το παράδειγμα του Συνεταιρισμού των Αμπελακίων δείχνει ξεκάθαρα τη μεγάλη σημασία που έχουν οι ενδοομαδικές σχέσεις για την πορεία της επιχείρησης και την αναγκαιότητα της ύπαρξης ειδικών συμβούλων και εμπυχωτών. Θεωρείται βέβαιο, ότι πολλά προβλήματα θα είχαν αποφευχθεί ή θα είχαν βρει εποικοδομητικές λύσεις με τους σωστούς χειρισμούς και τη διαρκή υποστήριξη των γυναικών. Διότι, όταν σταμάτησε η υποστήριξη από τους κρατικούς φορείς, πολλά μέλη απογοητεύτηκαν και περιθωριοποιήθηκαν, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι εγκατέλειψαν και το συνεταιρισμό. Απλώς, δεν συμμετείχαν ενεργά. Αυτό όμως σήμαινε στασιμότητα για το Συνεταιρισμό, που οι πολέμοί του, του έδιναν πολιτικό χαρακτήρα, κάτι που – θεωρητικά τουλάχιστον- πρέπει να είναι μακριά από την ουσία αυτής της προσπάθειας.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΡΑΧΩΒΑΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Στο γυναικείο αγροτουριστικό συνεταιρισμό της Αράχωβας μετέχουν γυναίκες που κατοικούν στο γραφικό οικισμό της Αράχωβας. Οι κάτοικοί του υπολογίζονται σε 3.060 άτομα, σύμφωνα με την απογραφή του 1981. Η πλειοψηφία τους ασχολείται με τη γεωργοκτηνοτροφία και τον τουρισμό. Ήδη από τη δεκαετία του '60, η Αράχωβα αρχίζει να έχει περαστικό τουρισμό λόγω των πρώτων οργανωμένων ταξιδιών προς τους Δελφούς. Αυτός ο τουρισμός οδηγεί σε άνθιση το τοπικό εμπόριο και ιδιαίτερα την παραγωγή τοπικών βιοτεχνικών προϊόντων (υφαντά, ξυλόγλυπτα, κ.λ.π.) αλλά και γεωργοκτηνοτροφικών (τυριά, χυλοπίτες), με αποτέλεσμα να αλλάξουν σταδιακά και οι επαγγελματικές ενασχολήσεις των κατοίκων, που βλέπουν στον τουρισμό μια σημαντική πηγή εισοδήματος.

Ο τουρισμός παραμένει περαστικός έως το τέλος της δεκαετίας του '70 που ιδρύθηκε το χιονοδρομικό κέντρο του Παρνασσού, το οποίο δίνει μια νέα ισχυρή ώθηση στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Δημιουργείται σε σύντομο χρονικό διάστημα εκτεταμένη υποδομή για την εξυπηρέτηση των τουριστών (κυρίως Αθηναίων), που αρχίζουν να έρχονται πλέον για παραμονή στην περιοχή. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 η Αράχωβα ήδη μετατρέπεται σε ένα τουριστικό θέρετρο με σημαντική οικονομική ανάπτυξη.

Ο Συνεταιρισμός της Αράχωβας δεν ιδρύθηκε με πρωτοβουλία της Γ.Γ.Ι., αλλά ανήκει στο Υπουργείο Γεωργίας. Μια υπάλληλος του Υπουργείου αυτού –αφού παρακολούθησε ειδικά σεμινάρια στην Αυστρία– τοποθετήθηκε ως υπάλληλος Οικιακής Οικονομίας στη Διεύθυνση Βοιωτίας του Υπουργείου Γεωργίας. Έτσι, ενημέρωσε ορισμένες γυναίκες για τις δυνατότητες που είχαν να ιδρύσουν Συνεταιρισμό και ταυτόχρονα τις εμπύχωσε για να δραστηριοποιηθούν. Όμως στην Αράχωβα ορισμένες γυναίκες είχαν ήδη δημιουργήσει χειροτεχνικό Συνεταιρισμό. Για να μην ανταγωνίζονται μεταξύ τους, η συγκεκριμένη υπάλληλος πρότεινε να δημιουργηθεί ένας ενιαίος αγροτουριστικός συνεταιρισμός.

Η ανταπόκριση ήταν άμεση και το 1985, 16 γυναίκες έγιναν μέλη, το 1993 δε, έγιναν 26. Ο Συνεταιρισμός διαχειρίζεται συνολικά 55 δωμάτια και ταυτόχρονα αρκετές γυναίκες ασχολούνται με την παραγωγή υφαντών και κεντημάτων που

πωλούνται από το εκθετήριο του Συνεταιρισμού, σ' ένα χώρο που έχουν νοικιάσει οι ίδιες. Υποστηρίχθηκαν αμέσως από φορείς όπως η Γ.Γ.Ι., ΠΑΣΕΓΕΣ, ΕΟΜΜΕΧ, Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών, Δήμος Αράχωβας, Διεύθυνση Γεωργίας Νομαρχίας, κ.λ.π. Σημειώνεται ότι οι γυναίκες της Αράχωβας έχουν παράδοση στην αυτοαπασχόληση, αφού υπάρχει ανθούσα βιοτεχνία υφαντών με πολλούς αργαλειούς, ενώ πολλές εργαζόντουσαν από παλιά σε οικογενειακές εμπορικές επιχειρήσεις, που πωλούσαν προϊόντα σε περαστικούς τουρίστες. Επιπλέον, αυτές οι εργασίες αναγκαστικά συνδυάζονταν με τη σκληρή αγροτική απασχόληση στην ορεινή αυτή περιοχή και τις εργασίες στο σπίτι.

Αυτοί οι παράγοντες οδήγησαν τις γυναίκες στο να παρουσιάσουν από την αρχή αυστηρά επαγγελματική στάση. Στοιχείο ιδιαίτερης σπουδαιότητας, διότι οδηγεί σε καλές και ισορροπημένες ενδοομαδικές σχέσεις. Ο συνεταιρισμός της Αράχωβας εμφανίζει τις λιγότερες εσωτερικές τριβές από τους άλλους συνεταιρισμούς. Ο λόγος είναι ότι ο επαγγελματισμός, δεν τους αφήνει να ξεχνούν ότι έχουν κοινούς στόχους και φιλοδοξίες για το συνεταιρισμό. Επιπλέον, αυτή η ομάδα έχει μια τάση να παρουσιάζει προς τα έξω μια καλύτερη εικόνα απ' αυτή που πραγματικά υπήρχε.

Οι διαφωνίες τους επικεντρώνονται στους οικονομικούς λόγους (έλλειψη κεφαλαίων και διαφήμισης, έλλειψη πελατείας, ανταγωνισμός αλλά και προσωπικά οφέλη χωρίς όμως να απειλούν την ενότητα του συνεταιρισμού), οργανωτικά ζητήματα με σκοπό τη μεγαλύτερη επιτυχία τους.

Είναι φανερό ότι στις γυναίκες αυτές υπάρχει μια σαφής εικόνα των αναγκών που έχει το επάγγελμά τους, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης. Έτσι, τα εισοδήματά τους ήταν ικανοποιητικά και δικαίωσαν τις γυναίκες που είδαν στο συνεταιρισμό την πιθανότητα μιας καλής πηγής εισοδήματος. Βέβαια, ο συνεταιρισμός της Αράχωβας παρουσιάζει την εξής ιδιαιτερότητα: οι γυναίκες πληρώνονται κατευθείαν από τον πελάτη και –όπως λέει η Πρόεδρος- αυτό το σύστημα έχει αποτρέψει τη δημιουργία τριβών ανάμεσα στα μέλη, από καθυστερήσεις ή γραφειοκρατικές διαδικασίες που παρατηρούνται.

Μήπως όμως έτσι πριμοδοτείται η ιδιώτευση των μελών και χάνεται το νόημα του συνεταιρισμού;

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΠΡΕΣΠΩΝ

Ο Άγιος Γερμανός είναι μια αγροτική κοινότητα δίπλα στις Πρέσπες και πολύ κοντά στα σύνορα Ελλάδας-Αλβανίας στο Νομό Φλώρινας. Οι κυριότερες ασχολίες των κατοίκων του είναι αγροτικές (γεωργία, αλιεία, κ.λ.π.). Ο τουρισμός ήταν ελάχιστα –και πολύ εξειδικευμένα- ανεπτυγμένος στην περιοχή, πριν την ίδρυση του γυναικείου αγροτουριστικού συνεταιρισμού (1985). Συγκεκριμένα, ελάχιστοι περαστικοί τουρίστες έφταναν στην περιοχή με βασικό κίνητρο την οικολογία, τη φυσιολατρία, την επιστημονική παρατήρηση κ.λ.π., ενώ η απουσία καταλυμάτων λειτουργούσε σαν αντικίνητρο για την παραμονή τους για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Ο πληθυσμός της κοινότητας παρουσίασε μεγάλη μείωση την μεταπολεμική περίοδο λόγω μετανάστευσης (Ελλάδα, εξωτερικό) και έφτασε στην απογραφή του 1981 να είναι 237 άτομα (από 689 που ήταν το 1961), γεγονός που έκανε επιτακτική την ανάγκη να υπάρξουν πρωτοβουλίες για συγκράτηση του πληθυσμού στην περιοχή.

Η κοινωνική δομή της περιοχής δεν διαφέρει από αυτή που συναντάμε στις υπόλοιπες σχετικά απομονωμένες αγροτικές περιοχές της χώρας. Χαρακτηρίζεται δηλαδή από μικρή κοινωνική και επαγγελματική κινητικότητα, συντηρητική αντιμετώπιση κάθε καινοτομικής πρωτοβουλίας ή αλλαγής στα κοινωνικά πρότυπα κ.λ.π. Όπως είναι φυσικό, με αυτά τα δεδομένα η πρωτοβουλία της Γ.Γ.Ι. και της τοπικής Νομαρχίας να ιδρυθεί γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός στον Άγιο Γερμανό, αντιμετωπίστηκε με σκεπτικισμό και συχνά εχθρότητα από τους ντόπιους.

Πολλοί, όταν ακούν για το συνεταιρισμό των Πρεσπών τους έρχεται στο μυαλό η Πρόεδρος, μια γυναίκα «γεννημένη ηγέτης», με έντονη προσωπικότητα. Κι έχουν δίκιο. Σ' αυτήν κυρίως οφείλεται η ίδρυση και η επιτυχής πορεία του συνεταιρισμού. Έχοντας γίνει γνωστή η ίδρυση και άλλων Συνεταιρισμών στην Ελλάδα, η μετέπειτα Πρόεδρος παρακολουθούσε συστηματικά συνέδρια στη Θεσσαλονίκη –κυρίως- συνέλεγε εμπειρίες, ρωτούσε κι έπαιρνε πληροφορίες για τους υπάρχοντες Συνεταιρισμούς.

Έτσι, με ενθουσιασμό και πάθος κατάφερε να συγκεντρώσει έναν πυρήνα 7 γυναικών και με την υποστήριξη της Νομαρχίας –που παραχώρησε κτίριο το οποίο

μετατράπηκε σε ξενώνες- άρχισε η λειτουργία του Συνεταιρισμού το 1985. Καθοριστική ήταν η συμβολή της Γ.Γ.Ι., της ΑΤΕ και του ΕΟΜΜΕΧ, που πρόσφεραν τεχνογνωσία, υποδομή και χρηματικές ενισχύσεις. Το 1993 ο Συνεταιρισμός είχε 12 μέλη, από τα οποία 5 ανήκουν στην αρχική ομάδα των 7 που ίδρυσαν το Συνεταιρισμό.

Ο τρόπος που λειτουργεί ο Συνεταιρισμός από οικονομική και συνεταιριστική σκοπιά κρίνεται ιδιαίτερα επιτυχής και πρέπει να μελετηθεί σαν ένα ενδιαφέρον πρότυπο για όλους τους συνεταιρισμούς. Κατ' αρχήν, πέτυχαν να κερδίσουν ικανοποιητικά χρήματα και παράλληλα να έρχονται σε επαφή με τον κόσμο, κάτι που μέχρι τότε ήταν ουσιαστικά αδύνατο. Ικανοποιήθηκαν δηλαδή και τα οικονομικά τους κίνητρα και αυτά που σχετίζονταν με την προώθηση του γυναικείου κινήματος και την κοινωνική καταξίωση. Με αποφασιστικότητα και πειθώ κατάφεραν να ξεπεράσουν ανώδυνα τις τοπικές και οικογενειακές συγκρούσεις, γιατί το σύνολο των κατοίκων πείστηκε ότι ο τόπος θα είχε τελικά όφελος από το Συνεταιρισμό. Η δυναμική είσοδος των γυναικών στην κοινωνική ζωή της περιοχής, οι πρωτοβουλίες που ανέλαβαν και οι σημαντικές ευθύνες που επιωμίστηκαν για πρώτη φορά εκτός οικογένειας, δεν άφησαν περιθώρια στην τοπική κοινότητα να μην πιστέψει σε αυτές. Η επιμονή και η πίστη φαίνεται να είναι παράγοντες που κάνουν τη διαφορά.

Όπως είναι φυσικό, στην αναπτυξιακή πορεία του Συνεταιρισμού, οι γυναίκες αντιμετώπισαν προβλήματα σχετικά με την έλλειψη σημαντικών κεφαλαίων, διαφήμισης, επιμόρφωσης, τεχνογνωσίας, μικρής υποδομής και αδυναμίας στον επενδυτικό τομέα. Κατάφεραν όμως να έχουν όφελος και κέρδη, διότι υπήρχε κάτι πολύ σημαντικό: καλές διαπροσωπικές και ενδοομαδικές σχέσεις –όπως και στο συνεταιρισμό της Αράχωβας για άλλους όμως λόγους-. Η θετική συνεργασία των γυναικών στηρίχτηκε στην συνεκμετάλλευση των ξενώνων και στην παραγωγή τοπικών προϊόντων, με αποτέλεσμα να υπάρξουν ελάχιστες τριβές στη διαχείριση. Οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις στο συνεταιρισμό είναι ίσως ο κυριότερος παράγοντας της επιτυχημένης πορείας που εμφάνισε στα χρόνια της λειτουργίας του, σε αντίθεση με άλλους συνεταιρισμούς, που ήταν κάτι που έλλειπε.

Λόγω της ιδιαίτερης θέσης του Συνεταιρισμού, σε περιοχή με ιδιόμορφα χαρακτηριστικά από πλευράς τουριστικής ισορροπίας, επισημαίνονται τα εξής όσον

αφορά την παρουσία και ανάπτυξη του Συνεταιρισμού: η ίδρυσή του είχε πολλές θετικές επιδράσεις στην τοπική οικολογική και περιβαλλοντική ισορροπία, κυρίως διότι ευαισθητοποίησε τους ντόπιους στα θέματα αυτά, δείχνοντας την αξία του περιβάλλοντος σαν «τουριστικού πόρου». Επίσης ανέδειξε τον Άγιο Γερμανό σε περιοχή οικολογικού τουρισμού λόγω των ειδικών γκρουπ και ομάδων που πηγαίνουν στο συνεταιρισμό και τέλος προβλημάτισε τους ντόπιους και τις συνεταίρες για τις μεθόδους που καλλιεργούν την περιοχή. Συνεπώς, η επιτυχία του προγράμματος έδωσε κίνητρο και έμπνευση στους κατοίκους της περιοχής να προστατέψουν το περιβάλλον τους και να αναλάβουν κι άλλες ανάλογες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Οι γυναίκες δε του γειτονικού χωριού, των Ψαράδων, ίδρυσαν δικό τους συνεταιρισμό αγροτικού τουρισμού, το 1994, που συνεργάζεται στενά με το συνεταιρισμό των Πρεσπών.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Σε μια πεδιάδα, σε απόσταση 39 χλμ. νοτιοανατολικά της Κομοτηνής, στην αγκαλιά του Ίσμαρου, βρίσκεται η Μαρώνεια. Η ιστορία της, πολύ παλιά, αρχίζει πριν 26 αιώνες. Είναι ιστορικά βεβαιωμένο, ότι η αρχαία Μαρώνεια είναι αποικία που ίδρυσαν Χιώτες στα τέλη του 7^{ου} αιώνα, επιλέγοντας την περιοχή, γιατί τους θύμιζε τη γνωστή νησιώτικη φύση με τις ελιές, τις αμυγδαλιές, το θυμάρι και τις μυρτιές. Αποτέλεσε σημαντικό εμπορικό, ναυτικό και πολιτιστικό κόμβο της Θράκης στο παρελθόν και κατέχει ονομαστή θέση στην ελληνική ιστορία, όχι μόνο στους αρχαίους, αλλά και στους μεταγενέστερους και μεταβυζαντινούς χρόνους.

Ο Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός ιδρύθηκε με πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και τη συμπαράσταση της Νομαρχίας Ροδόπης, του ΥΠΕΧΩΔΕ, του ΕΟΤ και άλλων φορέων. Βρίσκεται στην ομώνυμη κοινότητα (Δροσοπούλου, 1989).

Η ίδρυσή του οφείλεται κυρίως στην έντονη προσωπικότητα της μετέπειτα Προέδρου, η οποία φρόντισε να ενημερωθεί από φορείς και συνέδρια, για το πώς θα μπορούσαν να ιδρύσουν συνεταιρισμό στην κοινότητά τους. Κατάφερε να συγκεντρώσει –σε στενή συνεργασία και επίβλεψη της Γ.Γ.Ι. και της Τ.Α.- 15 γυναίκες, και ιδρύθηκε ο αγροτουριστικός συνεταιρισμός. Επειδή όμως τα κριτήρια σύστασής του ήταν κυρίως πολιτικά, υπήρξαν σοβαρές αντιδράσεις από άλλες γυναίκες, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν προβλήματα. Έτσι, ο Συνεταιρισμός γρήγορα διαλύθηκε και συστάθηκε εν νέου, υπερκομματικός αυτή τη φορά, υπό την ίδια Πρόεδρο. Λειτουργήσε κανονικά και μάλιστα είχε μια ικανοποιητική πορεία.

Με την πρωτοποριακή αυτή προσπάθεια, οι γυναίκες-μέλη απαντούν στο «βιομηχανοποιημένο» τουρισμό, προσφέροντας την εναλλακτική λύση του αγροτουρισμού στα φιλόξενα σπίτια τους και ταυτόχρονα συνεχίζοντας τη διαρκή και ανυποχώρητη προσπάθεια για διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την πεποίθηση ότι βοηθούν στο ξαναζωντάνεμα της όμορφης κωμόπολής τους (Δροσοπούλου, 1989).

ΑΛΛΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΡΟΥΧΙΣΜΟΥ ΑΛΚΥΩΝΩΝ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Οι Αλκυώνες είναι γυναικείος συνεταιρισμός ρουχισμού, που ξεκίνησε στη Κέρκυρα, νησί στη Δυτική Ακτή της Ελλάδας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι πρόκειται για μια παραδοσιακά τουριστική περιοχή, ο συνεταιρισμός ήταν μια εντυπωσιακή πρωτοβουλία, παρέχοντας στις γυναίκες νέες μορφές απασχόλησης, ανεξάρτητες από τις καθαρά τουριστικές δραστηριότητες και ταυτόχρονα υποστηρίζοντας την αναζωογόνηση της έντονης παράδοσης που χαρακτηρίζει την Κέρκυρα.

Η ιδέα ξεκίνησε μετά από ένα πρόγραμμα κατάρτισης σε μοδιστρική, που οργάνωσε και έτρεξε το Δημοτικό Συμβούλιο Εκπαίδευσης Νέων. Μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος, οι δύο εκπαιδευτρίες αποφάσισαν να ξεκινήσουν μια επιχείρηση μαζί με μερικές από τις εκπαιδευόμενες. Το Φεβρουάριο του 1986, 50 γυναίκες (κυρίως με πρωτοβάθμια εκπαίδευση) μαζεύτηκαν και ξεκίνησαν το συνεταιρισμό.

Πέρα από την οικονομική βοήθεια (κυρίως από τον ΕΟΜΜΕΧ), ο συνεταιρισμός έλαβε τεχνική υποστήριξη με τη μορφή ειδικευμένων προγραμμάτων κατάρτισης και δυνατότητα συμμετοχής σε εθνικές εκθέσεις πώλησης και προώθησης παραδοσιακών χειροτεχνιών.

Οι 10 γυναίκες-μέλη ασχολούνται σε πλήρη απασχόληση με την παραγωγή και πώληση διαφόρων προϊόντων όπως: παραδοσιακές χορευτικές στολές, στολές ιατρικού προσωπικού, προσωπικού ξενοδοχείων και σχολείων, ειδικές καρναβαλίστικες στολές κ.ά.

Ο συνδυασμός των ηγετικών προσόντων και της αποφασιστικότητας των τριών από τις γυναίκες που ξεκίνησαν το συνεταιρισμό και της ποιότητας και επαγγελματικότητας με την οποία κατασκευάζονται τα προϊόντα, αποτελούν τα βασικά στοιχεία επιτυχίας. Επιπλέον, βελτιώθηκαν οι ικανότητες όλων των γυναικών που συμμετείχαν, με αποτέλεσμα –όλοι αυτοί οι παράγοντες- να οδηγήσουν στην αναγνώριση του επιπέδου και των επιχειρηματικών ικανοτήτων των γυναικών αυτών.

Τέλος, τα προϊόντα της εταιρίας, η διαφοροποίηση της αγοράς και η προσαρμογή κάθε φορά στις ανάγκες της αγοράς, αποτελούν στοιχεία που συντελούν στην επιβίωση της επιχείρησης (GLORIA, Πρωτοβουλίες απασχόλησης για γυναίκες σε αγροτικές περιοχές).

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΒΕΛΒΕΝΤΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ

Ο Βελβεντός είναι το μέρος που εγκαταστάθηκε ο γυναικείος αυτός Βιοτεχνικός Συνεταιρισμός, που παρουσίασε μεγάλη εμπορική επιτυχία. Η συνεργασία σε όλα τα επίπεδα είναι τρόπος ζωής για το χωριό. Αυτό, σε συνδυασμό με την προσήλωση στις ανάγκες της αγοράς και μια νοοτροπία που βλέπει πάντα μπροστά, έφερε την επιτυχία.

Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το 1986 στον Βελβεντό, ορεινό χωριό 30 χιλιόμετρα μακριά από την πρωτεύουσα του νομού, την Κοζάνη. Κίνητρο για την πρωτοβουλία ήταν το συμπληρωματικό εισόδημα για τις αγρότισσες και η βελτίωση της κοινωνικής τους θέσης. Στην αρχή ο Συνεταιρισμός ασχολούνταν με την κατασκευή ταπήτων τοίχου, τσαντών και κιλιμιών υφασμένων στο χέρι, καθώς και κεντημάτων. Αργότερα, ακολουθώντας τις απαιτήσεις της αγοράς άρχισαν την παραγωγή σπιτικής μαρμελάδας και φρούτων σε σιρόπι.

Το πρόγραμμα ξεκίνησαν 40 νέες γυναίκες, ηλικίας 20 έως 30 χρόνων, κυρίως με πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Έλαβαν υποστήριξη από το Δημαρχείο της περιοχής και τον Αγροτικό Συνεταιρισμό καλλιέργειας ροδάκινων και άλλων παρόμοιων φρούτων, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επιτυχή ανάπτυξη της πρωτοβουλίας. Οικονομική υποστήριξη δόθηκε από ιδιωτικό κεφάλαιο και από το Τοπικό Συμβούλιο. Σημαντική επίσης ήταν η παροχή τεχνικής υποστήριξης με τη μορφή κατάρτισης σε θέματα μανάτζμεντ συνεταιρισμού και επαγγελματικών δεξιοτήτων. Ο συνεταιρισμός αριθμεί 115 μέλη, 80 από τα οποία είναι ενεργά. Έχουν δημιουργηθεί 10 πλήρεις και 30 εποχιακές θέσεις απασχόλησης για τις γυναίκες.

Πρόσφατα ο Συνεταιρισμός άρχισε την κατασκευή του δικού του εργοστασίου παραγωγής, λαμβάνοντας ενίσχυση από το πρόγραμμα LEADER. Τα μελλοντικά τους σχέδια περιλαμβάνουν την παραγωγή τυριού και τη δημιουργία μονάδας φροντίδας παιδιών μέσα στο εργοστάσιο για την εξυπηρέτηση των εργαζόμενων μητέρων.

Αυτό που διαφοροποιεί το Συνεταιρισμό του Βελβεντού είναι ο επιχειρηματικός του προσανατολισμός και η προσήλωση στις ανάγκες της αγοράς. Κατόρθωσε να

διανέμει το 60% των προϊόντων που παράγει μέσω μιας από τις μεγαλύτερες αλυσίδες σούπερ-μάρκετ στην Ελλάδα, το Βασιλόπουλο.

Η ποιότητα αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημα της επιχείρησής: το 45% του περιεχομένου της μαρμελάδας είναι φρέσκα φρούτα αρίστης ποιότητας. Ακριβώς αυτό κάνει τα προϊόντα να έχουν μια ιδιαίτερη θέση στην αγορά και να προτιμώνται για τη σπιτική αγνότητα και νοστιμιά τους.

Η επιτυχία της πρωτοβουλίας οδήγησε στην ανάπτυξη της θέσης και της αναγνώρισης των ικανοτήτων των γυναικών. Ο Συνεταιρισμός συνεισφέρει επίσης στην ευρύτερη τοπική/περιφερειακή ανάπτυξη και στη βελτίωση της ποιότητας της αγροτικής ζωής, μέσω της συμμετοχής του σε συμβούλια και συνέδρια, της άσκησης πολιτικής σε θέματα φροντίδας παιδιών, της υποστήριξής του σε άλλες επιχειρήσεις του τόπου, κ.λ.π. (GLORIA, Πρωτοβουλίες απασχόλησης για γυναίκες σε αγροτικές περιοχές).

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ

Ορισμένες ακόμη αξιόλογες προσπάθειες που έχουν καταγραφεί είναι οι εξής:

- «Electra Tours», Τουριστική Επιχείρηση, Σταυρός Θεσσαλονίκης.
- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Καβαλοχωρίου, Καβαλοχώρι.
- Junior's Art Club, Ρέθυμνο Κρήτης.
- Γυναικείος Συνεταιρισμός Λίμνης Πλαστήρα, Αναπτυξιακή Εταιρία Καρδίτσας (ΑΝ.ΚΑ.Α.Ε.), Καρδίτσα.
- Ξιάρχου Αγγελική, Βιομηχανικό Πάρκο, Καλαμάτα.
- Τυχερό – Γυναικείος Συνεταιρισμός Χειροτεχνίας, Έβρος
(πηγή: GLORIA, Πρωτοβουλίες απασχόλησης για γυναίκες σε αγροτικές περιοχές: καλή πρακτική στην Ευρώπη).

6. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Οι προβληματισμοί από τη μελέτη των Συνεταιρισμών είναι πολλοί και σημαντικοί. Επισημαίνουμε τους κυριότερους:

Κατ'αρχήν, λόγω της έλλειψης τεχνογνωσίας και επαρκούς εμπειρίας, στην αρχική φάση ανάπτυξης των Συνεταιρισμών παρατηρήθηκαν σημαντικές παραλήψεις. Η σπουδαιότερη είναι ότι δεν προηγήθηκε, στα μέρη που υπήρχε πρόθεση να ιδρυθεί Συνεταιρισμός, μια τοπική αναπτυξιακή μελέτη που θα αναδείκνυε τις δυνατότητες και τις ιδιαιτερότητες του κάθε τόπου (ΚΕΓΜΕ, 1994), το πόσο εύκολα ή δύσκολα μπορούσαν να δεχθούν τέτοιου είδους πρωτοβουλίες των γυναικών, τους συγκεκριμένους χειρισμούς που χρειάζεται ο κάθε τόπος, τα διαφορετικά όριά τους. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να προκαλέσουν οι συνεταιρισμοί – στις περισσότερες περιπτώσεις- ένα ιδιαίτερο «πολιτιστικό σοκ», που άλλαξε νοοτροπίες και ανέτρεψε κοινωνικές αδράνεις στο σύνολο του τοπικού πληθυσμού. Ισχυρές αντιδράσεις υπήρξαν τόσο από τους άνδρες, όσο και από τους ντόπιους επαγγελματίες σε όλες τις περιπτώσεις. Περισσότερο έντονες ήταν οι αντιδράσεις στην Πέτρα –λόγω πρωτοπορίας φυσικά- στη Χίο και τα Αμπελάκια (ΚΕΓΜΕ, 1994).

«Σε μια συνεταιριστική επιχείρηση που λειτουργεί παράλληλα με την καπιταλιστική ηθική της κατανάλωσης και που η πρωτοβουλία για τη δημιουργία της προέρχεται από αυτούς που διαμορφώνουν πολιτική και όχι από τις ίδιες τις γυναίκες του χωριού, θα παρουσιαστούν προβλήματα βιωσιμότητας. Το γεγονός αυτό θα επηρεάσει οπωσδήποτε τη συνοχή του εγχειρήματος», αναφέρει χαρακτηριστικά η Μ. Κάστελμπεργκ-Κουλμά (Αγροτοτουριστικοί Συνεταιρισμοί, 1992).

Σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις παρατηρείται η αδυναμία των Συνεταιρισμών να ξεπεράσουν το «σύνδρομο» της κρατικής επιδότησης και να αναλάβουν δυναμικά την ευθύνη προώθησης των εργασιών του Συνεταιρισμού. Η καταλυτική παρουσία του κράτους στην αρχική φάση, η σχεδόν «κηδεμόνευση» θα λέγαμε, δημιούργησε την εντύπωση, ότι αυτό μπορεί –και πρέπει- να είναι πάντα παρόν και έτοιμο να λύνει τα προβλήματα που παρουσιάζονται (ΚΕΓΜΕ, 1994).

Πρόκειται για το γνωστό και μη εξαιρετέο πρόβλημα της αυτονομίας της ομάδας, της χειραφέτησης των γυναικών και βασικά της συνειδητοποίησης ότι αυτό που κάνουν είναι δική τους υπόθεση. Και όταν παρουσιάζονται δυσκολίες, αυτές είναι που πρέπει να αντιδράσουν κι όχι ένας εξωτερικός παράγοντας που θα τους προσφέρει έτοιμη λύση, αμφιβόλου όμως αποτελεσματικότητας και διάρκειας. Ρυθμιστικός παράγοντας σ' αυτήν την πορεία της συνειδητοποίησης θα ήταν αναμφίβολα η παρουσία Κοινωνικού Λειτουργού. Τουλάχιστον στα αρχικά στάδια της λειτουργίας των Συνεταιρισμών –κυρίως για εμψύχωση- έως ότου αποκτήσουν την αυτοπεποίθηση ότι μπορούν να τα καταφέρουν μόνες, δηλαδή μέχρι να αυτονομηθεί η ομάδα. Έγινε σαφές στις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν, ότι ο παράγοντας που έκανε τη διαφορά, ήταν οι επικοινωνιακές και ισορροπημένες διαπροσωπικές και ενδοομαδικές σχέσεις των μελών.

«Οι γυναίκες-μέλη τείνουν να βλέπουν την όλη προσπάθεια μέσα από ένα ατομικό πρίσμα. Με ποιόν όμως τρόπο η υλική βάση που έχει δημιουργηθεί μπορεί να γίνει ερέθισμα για αλληλεγγύη και αλληλοϋποστήριξη ανάμεσα στα μέλη;» (Κάστελμπεργκ, 1992). «Εξάλλου οι συνεταιρισμοί και τα μέλη τους, δεν ζουν μέσα σε ένα γυάλινο κώδωνα, ζουν μέσα στην κοινωνία –την εξατομικευμένη- και το κυριότερο έλλειμμα τους είναι ότι πάσχουν από αυτές τις αξίες της συμμετοχής, της αυτοδιαχείρισης, της αλληλοβοήθειας και της κοινωνικής αλληλεγγύης» (Χαραλάμπους, 1993).

Ένας Κοινωνικός Λειτουργός σε ρόλο συνδετικό, συμβουλευτικό και υποστηρικτικό, παρεμβατικό και ρυθμιστικό, έχει τη δυνατότητα, μέσα από τη δουλειά του με τα ίδια τα άτομα και τις οικογένειές τους, την ομάδα αλλά και την ευρύτερη κοινότητα, να επηρεάσει θετικά την όλη προσπάθεια.

Βέβαια, οι γυναίκες αυτών των κοινοτήτων κάνοντας την επανάστασή τους με τη συμμετοχή τους στους Συνεταιρισμούς, κατάφεραν να επιβάλλουν την παρουσία τους στο δύσκολο χώρο της υπαίθρου, που χαρακτηρίζονταν από στασιμότητα και χαμηλή κοινωνική κινητικότητα. Χαρακτηριστικό είναι, ότι η κάθε τοπική «επανάσταση» ξεκινούσε –σχεδόν σε όλους τους Συνεταιρισμούς- από μια γυναίκα που κατείχε ρόλο φυσικού ηγέτη.

Πάντα υπάρχει ένας δυνατός πυρήνας που έχει τη δύναμη να επηρεάσει τις υπόλοιπες γυναίκες και να τις ξεσηκώσει, γιατί, επειδή προέρχεται από τους κόλπους τους, τον εμπιστεύονται. Έτσι, σε όλες τις περιπτώσεις –αλλού περισσότερο, αλλού λιγότερο- οι γυναίκες καταξιώθηκαν στην τοπική κοινωνία και απέκτησαν συμπληρωματικό εισόδημα, υπενθυμίζοντας σε όλους, ότι οι γυναίκες έχουν και δυνατότητες και ικανότητες να αντεπεξέλθουν σε εργασία με ιδιαίτερες ευθύνες.

Όπου βέβαια παρατηρήθηκε επαγγελματική συνείδηση και ανάλογη συμπεριφορά, τα αποτελέσματα ήταν καλύτερα. Αυτό που έλλειπε στις περισσότερες περιπτώσεις –και ίσως όχι αδικαιολόγητα- ήταν το να σκέφτονται οι γυναίκες επιχειρηματικά, να ενεργούν και να συμπεριφέρονται με επαγγελματισμό, παραμερίζοντας πιθανές προσωπικές διαμάχες, να συνειδητοποιήσουν τελικά, ότι είναι επιχειρηματίες και ότι κερδίζουν χρήματα από αυτό.

«Οι Ελληνίδες μπορούν, είτε να αγνοήσουν τους συνεταιρισμούς είτε να τους διεκδικήσουν ως μια ευκαιρία και εναλλακτική λύση για να προωθήσουν δεσμούς, να ανταλλάξουν ιδέες και να κατανοήσουν τις διαφορές ανάμεσα στις γυναίκες της χώρας τους και όλα να πραγματοποιηθούν μέσα στο δικό τους χώρο» (Κάστελμπεργκ, 1992).

«Η λειτουργία τους θα μπορούσε να βελτιωθεί, εάν οι συνεταιρισμοί μπορούσαν να διευρύνουν την εμβέλειά τους και να αγγίξουν περισσότερες γυναίκες και όχι μόνο τις οπαδούς και προσκείμενες του κόμματος που τους δημιούργησε. Χρειάζεται να αποκτήσουν συνείδηση κινήματος για να βελτιώσουν τη θέση της Ελληνίδας στον τουρισμό, τόσο μέσα από τις γυναίκες-μέλη των συνεταιρισμών, όσο και ως ασφάλεις χώροι για τις γυναίκες της πόλης, όπου θα μπορούν περήφανα να ανταμώνουν για ανάπαυση, χαλάρωση και διασκέδαση μέσα στη δική τους χώρα» (Κάστελμπεργκ, 1992).

7. ΔΟΜΕΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Η γυναίκα αγρότισσα για να φτάσει στο σημείο να γίνει μια καλή επιχειρηματίας, πρέπει να μεσολαβήσουν ορισμένοι πολύ σημαντικοί παράγοντες.

Αρχικά διαπιστώνεται (Σπηλιωτοπούλου, 1995) ότι υπάρχουν τρεις μεγάλες κατηγορίες γυναικών, που ξεκινάνε τη δική τους επιχείρηση:

1. Αυτές που έχουν θετικά κίνητρα, όπως να δημιουργήσουν, να μετατρέψουν τις ιδέες τους σε πραγματικότητα, να φτιάξουν κάτι δικό τους, να έχουν οικονομική ανεξαρτησία και να δώσουν διέξοδο στις φιλοδοξίες τους.
2. Αυτές που ωθούνται από αρνητικούς παράγοντες, όπως η οικογενειακή ατυχία ή πρόβλημα, πιθανή απόλυση από προηγούμενη εργασία ή έλλειψη άλλων δυνατοτήτων απασχόλησης.
3. Αυτές που είναι επιχειρηματίες για λόγους ουδέτερους, όπως για παράδειγμα, κληρονομιά ή οικογενειακή επιχείρηση.

Έχει αποδειχτεί στατιστικά, ότι οι γυναίκες που ξεκινάνε επιχειρηματικές δραστηριότητες έχοντας θετικά κίνητρα, είναι αυτές που έχουν περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας. Η επιτυχία όμως σήμερα είναι ένα επίτευγμα πολύ δύσκολο, αν αναλογιστεί κανείς τις ελάχιστες επιχειρήσεις που επιβιώνουν μετά από ορισμένα χρόνια (5 ή 10) και ότι το επιχειρηματικό περιβάλλον αλλάζει συνέχεια.

Ως επιχειρηματικό περιβάλλον νοείται το θεσμικό πλαίσιο, ο ανταγωνισμός, η τεχνολογία-μηχανήματα, η τεχνογνωσία-οργάνωση, η χρηματοδότηση, η προσφορά και η ζήτηση (Σ. Σπηλιωτοπούλου, 1995).

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθοριστικό πολλές φορές, να υπάρχουν δομές στήριξης για τις γυναίκες που επιδιώκουν να αναπτύξουν επιχειρηματική δραστηριότητα.

Κατ' αρχήν η χρηματοδότηση.

Αναμφίβολα, η τέτοιου είδους υποστήριξη είναι ο θεμέλιος λίθος για τη συνέχεια, αφού για όλες τις επιχειρήσεις αποτελεί το μέγα εμπόδιο στο ξεκίνημά τους. Αλλά και στη συνέχεια, οι γυναίκες επιχειρηματίες παρουσιάζονται αρκετά διστακτικές στο να ζητήσουν δάνεια ή να χρησιμοποιήσουν ξένα κεφάλαια. Έτσι το ποσοστό των γυναικών που διαπραγματεύονται με Τράπεζες για δάνεια ή ζητούν χρηματοδότηση

άλλων μορφών είναι αισθητά χαμηλότερο από το ποσοστό των γυναικών που είναι επιχειρηματίες. Ίσως σε αυτό συμβάλλει και το τραπεζικό σύστημα, που αν και δεν είναι σεξιστικό, τουλάχιστον εμφανώς, δεν είναι όμως και ιδιαίτερα φιλικό (Σπηλιωτοπούλου, 1995).

Μια άλλη δομή στήριξης είναι η παροχή πληροφοριών.

Σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο και εξελισσόμενο κόσμο η πληροφόρηση όταν είναι έγκυρη, έγκαιρη και επίκαιρη, παίζει καθοριστικό ρόλο στις επιχειρηματικές αποφάσεις. Από την άλλη μεριά, θα πρέπει να υπάρχει διαχωρισμός της πληροφόρησης, όπως προσδιορίστηκε, από τον καταιγισμό πληροφοριών που όλοι υφίστανται καθημερινά (Σπηλιωτοπούλου, 1995). Γι' αυτό το λόγο, δίπλα σε γυναίκες επιχειρηματίες ή σε γυναίκες που επιδιώκουν να γίνουν επιχειρηματίες, είναι χρήσιμο, να υπάρχουν ειδικά πρόσωπα ή εξειδικευμένα κέντρα πληροφόρησης που θα διαδραματίζουν αυτόν ακριβώς το ρόλο: την υπεύθυνη πληροφοριακή υποστήριξη των γυναικών.

Ένας άλλος τομέας που έχει σημαντική βαρύτητα είναι η κατάρτιση.

Η απόκτηση, η διατήρηση, η διερεύνηση και η εμπάθυνση των επαγγελματικών προσόντων εξαρτώνται από τα συστήματα επαγγελματικής κατάρτισης, στα οποία η κατάρτιση και η εργασία είναι στενά συνδεδεμένες η μια με την άλλη. Η επαγγελματική μαθητεία θα έπρεπε να είναι μια συνεχής διαδικασία καθ' όλη τη διάρκεια της ενεργούς ζωής. Είναι λοιπόν προς το συμφέρον της οικονομίας καθώς και των ενεργών ατόμων, να επωφεληθούν από μια επαγγελματική κατάρτιση, που θα έχει εκπονηθεί ως συνάρτηση των προβλέψιμων αναγκών του συστήματος απασχόλησης. Οι πολιτικές επαγγελματικής κατάρτισης πρέπει να προσφέρουν μια πλήρη δέσμη γνώσεων και ικανοτήτων που μπορούν να εφαρμοστούν σε μακροπρόθεσμη βάση και που παρέχουν την απαραίτητη τεχνική-εξειδίκευση καθώς και τις δυνατότητες μελλοντικής εξέλιξης (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1994).

Ένα άλλο, μεγάλης σημασίας κεφάλαιο, είναι η εμπύχωση.

Η ψυχολογική στήριξη –μια αποτυχία δεν είναι ποτέ ισοδύναμη με το να μην γίνει καθόλου η προσπάθεια, μια επιτυχία δεν μπορεί ποτέ να χρησιμοποιηθεί ως πηγή γνώσης τόσο, όσο μια αποτυχία- είναι πολύ βασική. Πρέπει όμως να δίνεται από εξειδικευμένα στελέχη σε συγκεκριμένες δομές στήριξης (Σπηλιωτοπούλου, 1995).

Η αίσθηση ότι ανήκει κανείς σε μια ομάδα ή ακόμα καλύτερα σε ένα δίκτυο, ότι μπορεί να έχει εμπιστοσύνη σε κάποιους συμβούλους/συναδέλφους και η ανάπτυξη διαπροσωπικών και επαγγελματικών σχέσεων μαζί τους, τους βοηθά ιδιαίτερα στο σωστό και ισορροπημένο στήσιμο αλλά και στην ανάπτυξη της επιχείρησης. Η γυναίκα, αν και κοινωνική κατ' εξοχήν, έχει μάθει να βρίσκει εμπόδια στο «άνοιγμα των θυρών» και η ενεργή συμμετοχή της σε δίκτυα, πραγματικά έχει ευεργετική επίδραση.

Ένας από τους παράγοντες που δρα ανασταλτικά στις γυναίκες είναι η πεποίθηση ότι δεν είναι δημιουργικές και ότι δεν μπορούν να τα καταφέρουν στον επιχειρηματικό χώρο. Η αιτία αυτών των σκέψεων είναι προφανώς η νοοτροπία που έχει δημιουργήσει αρνητική ψυχολογία στις γυναίκες και θεωρούν ότι οι επιχειρήσεις είναι «αντρικές» δουλειές.

Παρ' όλα αυτά, είναι γενική ομολογία, ότι εάν τους δοθεί η ευκαιρία, μπορούν να έχουν καινοτόμες ιδέες και επιτυχημένη εξέλιξη. Η αρχή γίνεται με το να απελευθερωθούν από το σημερινό τρόπο σκέψης και να ξεκινήσουν δημιουργικά.

Οι επισημάνσεις που ακολουθούν απευθύνονται σε όσες πιστεύουν σε αυτό:

- Αμφισβητήστε τα δεδομένα και τους κανόνες, στους οποίους στηρίζετε τις κρίσεις σας.
- Μάθετε να βλέπετε και να σκέπτεστε πλάγια σχετικά με τα προβλήματα και τις καταστάσεις.
- Αναπτύξτε μια θετική νοοτροπία απέναντι στα προβλήματα και την αλλαγή, λέγοντας «τι θα συμβεί αν» και «και λοιπόν» μάλλον, παρά «ναι, αλλά ...».
- Μη φοβάστε από την «αποτυχία» και τα λάθη. Μη λησμονείτε ότι αποτελούν τμήμα της δημιουργικότητας.
- Ζητήστε τις απόψεις και τις ιδέες άλλων ατόμων, ώστε να γίνετε πιο δημιουργικοί.
- Πιστέψτε ότι μπορείτε να είστε δημιουργικές.

(πηγή: Δίκτυο Τ.Π.Α., Η γυναίκα επιχειρηματίας, 1996).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, στα πλαίσια των προγραμμάτων δράσης για τις γυναίκες, προώθησε τη διακρατική συνεργασία των μελών της. Αυτό εξάλλου υπήρξε ένα από τα σπουδαιότερα κριτήρια επιλογής των υποβαλλόμενων προτάσεων για την προώθηση επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Βασικός στόχος ήταν η επικοινωνία, η ανταλλαγή εμπειριών και η μεταφορά τεχνογνωσίας ανάμεσα στα κράτη-μέλη.

Είναι σκόπιμο να παρουσιαστούν ενδεικτικά ορισμένες αξιόλογες δραστηριότητες των κοινοτικών μας εταίρων, όπου επισημαίνονται οι πρωτοβουλίες των γυναικών στην Ευρώπη, καθώς και οι βασικοί παράγοντες που συνετέλεσαν στην επιτυχία των προγραμμάτων (πηγή: ειδική έκδοση GLORIA, Πρωτοβουλίες απασχόλησης για γυναίκες σε αγροτικές περιοχές).

ΓΑΛΛΙΑ

A) Animatrice Multiple Rural, LEBOUSCAT

Εγκατεστημένη στο Dordogne, αγροτική περιοχή στα νοτιοδυτικά της Γαλλίας, όπου οι μεγάλες αποστάσεις μεταξύ των χωριών κάνουν την επικοινωνία δύσκολη, η επιχειρηματική αυτή πρωτοβουλία με το όνομα «Multiple Rural» στοχεύει όχι μόνο στο να δημιουργήσει ευκαιρίες δουλειάς για τις γυναίκες της περιοχής αλλά και να φέρει τους ανθρώπους πιο κοντά και να πολεμήσει την εγκατάλειψη των αγροτικών περιοχών. Το «Animatrice en Multiple Rural» ξεκίνησε αρχικά το 1991 σαν εθνικό πρόγραμμα μιας κατάρτισης που σχεδιάστηκε για να βοηθήσει απομονωμένες αγρότισσες να ενταχθούν και να συμμετέχουν ενεργά στις οικονομικές δραστηριότητες του τόπου, κυρίως αυτές της παροχής ειδών διατροφής και άλλων συμπληρωματικών ειδών. Η ιδέα ήταν η δημιουργία απασχόλησης για τις γυναίκες μέσω ενασχόλησής τους με δραστηριότητες λιανικής πώλησης σε απομονωμένες κοινότητες.

Ένα χαρακτηριστικό αυτής της πρωτοβουλίας -όπως αναφέρεται- είναι η πολλαπλή υποστήριξη, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Οι 25 τελικά γυναίκες οδηγήθηκαν στην επιτυχία του προγράμματος κυρίως από τους εξής

παράγοντες: υπήρχε επικέντρωση σε ιδιαίτερα απομονωμένες μικρές κοινότητες, με έντονη την ανάγκη εφοδιασμού. Επίσης επαγγελματικά οργανωμένα δίκτυα προμηθειών, που επέτρεψαν τη σύνδεση αυτών των τοπικών μονάδων με μεγάλες αλυσίδες διανομής, λιανικού και χονδρικού εμπορίου, οδηγώντας έτσι στην παροχή προϊόντων καλής ποιότητας και σε λογικές τιμές. Τέλος, επιβοηθητική ήταν η αποτελεσματική στήριξη των γυναικών και μετά το τέλος της εκπαίδευσης.

B) Tourism services, MARENNES - OLERON CHARENTES

Το κίνητρο για την πρωτοβουλία δόθηκε από την «Ένωση Γυναικών Καλλιεργητών Στρειδιών», που εξέφρασαν την ανάγκη τους για κατάρτιση. Πρόκειται για έναν κυρίως ανδροκρατούμενο τομέα δραστηριότητας, όπου η προσφορά εργασίας από τις γυναίκες δεν αναγνωρίζονταν. Με την απόφασή τους να αναπτύξουν καινούργιες ικανότητες και να αναλάβουν τις δικές τους πρωτοβουλίες απασχόλησης, οι γυναίκες της περιοχής συνεισέφεραν ουσιαστικά στην αποτελεσματική τοπική ανάπτυξη, με την ανάληψη ενεργειών στον τομέα του τουρισμού.

Με την ολοκλήρωση του κύκλου κατάρτισης, οι γυναίκες αποφάσισαν ότι ήταν η κατάλληλη στιγμή γι' αυτές να προχωρήσουν παραπέρα, αναλαμβάνοντας ομαδική πρωτοβουλία να προωθήσουν την ανάπτυξη της περιοχής τους, να δημιουργήσουν θέσεις απασχόλησης και να ανεβάσουν και τη δική τους κοινωνική θέση. Αποφάσισαν λοιπόν να δημιουργήσουν ένα πρόγραμμα τουρισμού με το όνομα «Terre Marine» (Θαλάσσια Γη). Ο συνεταιρισμός που ξεκίνησαν μαζί 20 γυναίκες αναλαμβάνει την προώθηση και οργάνωση τουριστικών δραστηριοτήτων, όπως περιηγήσεις, μικρές κρουαζιέρες κ.λ.π.

Μια από τις επιτυχίες του προγράμματος ήταν ότι επέφερε σημαντικές αλλαγές: βοήθησε στο να αποκτήσουν οι γυναίκες μεγαλύτερη εμπιστοσύνη, αναλαμβάνοντας δικές τους πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων και προώθησε το ομαδικό πνεύμα στις δραστηριότητες αυτές. Αυτά έδωσαν νέα ζωή στην τοπική τους κοινωνία.

Γ) Parc Naturel, Project de Territoire, BRESSE JURASIENNE

Στο Bresse Jurasienne, ορεινή περιοχή στα βορειο-ανατολικά της Γαλλίας, τέθηκε η πρόκληση δημιουργίας φυσικού περιφερειακού Πάρκου και αυτοκινητόδρομου που σχεδιάστηκε για να χωρίσει το πάρκο στα δύο. Οι εισηγητές του προγράμματος απάντησαν στην πρόκληση αναλαμβάνοντας οικονομικές δραστηριότητες όπως: υπηρεσίες σε άτομα, τηλε-υπηρεσίες, δραστηριότητες σχετικές με τον τουρισμό και το περιβάλλον, τροφοδοσία και άλλες σχετικές υπηρεσίες.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε και λειτουργεί σε μια αραιοκατοικημένη περιοχή με πολύ πράσινο και ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την προστασία της φυσικής ομορφιάς των δασών. Στόχος ήταν να δώσει δουλειά στις γυναίκες βοηθώντας να αναπτύξουν πρωτοβουλίες δημιουργίας απασχόλησης σε τομείς σχετικούς με το γενικότερο πλαίσιο αξιοποίησης των πόρων της γης και την περιφερειακή ανάπτυξη. Το πρόγραμμα βρίσκεται στην πρώτη φάση της τριετούς λειτουργίας του. Σκοπεύει να αναπτύξει 25 περίπου δραστηριότητες και να απασχολήσει 25 με 50-γυναίκες που επιστρέφουν στην αγορά εργασίας.

Ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία που υπόσχονται την επιτυχία του προγράμματος είναι: η συμμετοχή των κατοίκων της περιοχής σε στενή συνεργασία με την τοπική αναπτυξιακή επιχείρηση, η ενσωμάτωση του προγράμματος στη γενικότερη πολιτική και δράση ανάπτυξης του τόπου, επαρκή χρονική διάρκεια (5 χρόνια) και ικανοποιητική οικονομική προσέγγιση.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

A) Alia GMGH, VOGELSBERG

Πρόκειται για μια ενέργεια που έλυσε ταυτόχρονα δύο προβλήματα: από τη μια βελτίωσε τη δημόσια συγκοινωνία στις αγροτικές περιοχές και από την άλλη εκπαιδευσε άνεργες γυναίκες χωρίς προσόντα ως οδηγούς λεωφορείων. Το πρόγραμμα Alia δείχνει, το πώς η βελτίωση της αγροτικής υποδομής και των υπηρεσιών αποτελεί πηγή δημιουργίας ευκαιριών απασχόλησης για τις γυναίκες.

Την άνοιξη του 1993, με τη συνεργασία μιας ειδικού από την επιχείρηση δημοσίων συγκοινωνιών, ξεκίνησε το πρόγραμμα «γυναίκες οδηγοί λεωφορείων». Το Μάιο του 1994, 10 άνεργες γυναίκες ακολούθησαν το πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης, κατόπιν κύκλου μαθημάτων για την απόκτηση άδειας οδήγησης για λεωφορεία και οχήματα, μια μικρή περίοδο εξοικείωσης και τέλος πρόγραμμα πρακτικής με σκοπό να διερευνηθούν οι ικανότητές τους να οδηγούν κάτω από άσχημες καιρικές συνθήκες.

Μετά από δέκα εβδομάδες και οι 10 γυναίκες, οι 7 από τις οποίες ήταν μόνες μητέρες, ξεκίνησαν να εργάζονται για την επιχείρηση δημοσίων συγκοινωνιών, μερικές με μόνιμη και άλλες με μερική απασχόληση. Ξεκίνησαν δε να λειτουργούν, εννέα επιπλέον γραμμές λεωφορείων.

Σημειώνεται τέλος, ότι για τον επιτυχή συνδυασμό παροχής δημόσιων υπηρεσιών και δημιουργίας απασχόλησης απαιτείται καλή συνεργασία μεταξύ διαφόρων φορέων, επαρκή κεφάλαια και υποστήριξη, καινοτομία και υπομονή στο να ξεπεραστούν οι επικείμενες δυσκολίες.

B) Yo Yo Kid, BRANDENBURG

Οικολογικά ρούχα για παιδιά αποτελούν την αιτία δημιουργίας απασχόλησης για μια ομάδα γυναικών αγροτικών περιοχών, άλλοτε εργαζόμενες στην υφαντουργία στην Ανατολική Γερμανία. Λεπτομερή έρευνα αγοράς, καλοσχεδιασμένο και καλής ποιότητας προϊόν, αποτελεσματικά δίκτυα διανομής και δημόσια στήριξη είναι τα στοιχεία που συνομολογούν στην επιτυχία του Yo Yo Kid. Αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση.

Μετά τη βιομηχανική αναδιάρθρωση το 1989, μεγάλος αριθμός του πληθυσμού έχασε τις δουλειές του, οι γυναίκες δε, σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες. Επιπλέον, κανένας δεν ενδιαφερόταν πια να αγοράσει τα προϊόντα της Ανατολικής Γερμανίας, ούτε καν οι ίδιοι οι κάτοικοί της. Αυτό το διμερές πρόβλημα είχαν να αντιμετωπίσουν οι Αρχές του Brandenburg το 1991.

Μια ιδιωτική συμβουλευτική εταιρία (Athene) έκανε πρόταση για ένα πρόγραμμα κατάρτισης και δημιουργίας απασχόλησης (ρούχα που φτιάχνονται από οικολογικά υφάσματα), βασισμένη σε μια νέα αγορά με σαφώς προσδιορισμένες ανάγκες.

Σημειώνεται ότι το 30% των παιδιών είναι αλλεργικά σε κάποιο προϊόν κι έτσι -όπως έδειξε η έρευνα αγοράς- υπάρχει σημαντικό ενδιαφέρον και ενδεχόμενη ζήτηση για παιδικά ρούχα φτιαγμένα από μη αλλεργικά, οικολογικά υλικά.

Υπήρχαν αρκετές δυσκολίες στην αρχή, μια που η πρόταση απορρίφθηκε και τροποποιήθηκε, μέχρι τελικά να εγκριθεί το 1992. Επιλέχθηκαν 50 γυναίκες από το σύνολο των 250 υποψηφίων και λίγους μήνες μετά ξεκίνησε η κατάρτιση των γυναικών, ως σχεδιάστριες και μοδίστρες, αλλά και σε θέματα διοίκησης επιχειρήσεων και μανάτζμεντ. Ταυτόχρονα κατασκευάστηκε ένα πρώτο δείγμα ρούχων, που δοκιμάστηκε από παιδιά και γονείς.

Προς το τέλος του 1993, τρεις γυναίκες από το τμήμα μανάτζμεντ, μάρκετινγκ και πωλήσεων, μια σχεδιάστρια και έξι μοδίστρες πήραν το ρίσκο και δημιούργησαν την εταιρία Yo Yo Kid. Βέβαια, ο αριθμός των θέσεων εργασίας είναι σχετικά μικρός μέχρι τώρα, αλλά η επιχείρηση βρίσκεται ακόμη σε αρχικό στάδιο. Μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, η εταιρία κατάφερε να πωλεί με επιτυχία σε περισσότερα από 40 καταστήματα λιανικής σε ολόκληρη της Γερμανία. Επίσης οργάνωσαν υπηρεσίες παραγγελιών με το ταχυδρομείο. Αυτή η πρωτοβουλία έχει αλλάξει σημαντικά τη ζωή του τόπου και θεωρείται υπόδειγμα που μπορεί να προσαρμοστεί και εφαρμοστεί και αλλού.

ΙΡΛΑΝΔΙΑ

Audiovisual Project, GAELTACHT

Ένας νέος κελτικός τηλεοπτικός σταθμός στην Ιρλανδία, με το όνομα Telefís na Gaeilige, έδωσε το ερέθισμα για την ανάληψη πρωτοβουλίας μέσω της οποίας καταρτίσθηκαν και απέκτησαν εμπειρία 78 γυναίκες. Ήδη 49 από αυτές εργάζονται και άλλες 20 είναι έτοιμες να αναλάβουν ανάλογη εργασία. Μια επίκαιρη και καλά συντονισμένη ανταπόκριση στις νέες ευκαιρίες της αγοράς εργασίας μπορεί να επιφέρει σημαντικά οφέλη για τις γυναίκες.

Στα πλαίσια της Κοινοτικής πρωτοβουλίας N.O.W. κατατέθηκε αίτηση που έγινε αποδεκτή και το πρόγραμμα δράσης ξεκίνησε τελικά στα μέσα του 1992. Οργανώθηκαν 16 εργαστήρια σε θέματα σχετικά με σκηνογραφία, ηχοληψία,

εκδόσεις, παραγωγή, σκηνοθεσία, έρευνα για σενάρια, make up και μάρκετινγκ. Επιπλέον, ενοικιάστηκε μια κάμερα και μια μονάδα εκδόσεων που βοήθησαν ακόμα περισσότερο για την απόκτηση πρακτικών ικανοτήτων. Επίσης πραγματοποιήθηκαν 14 πιλοτικά προγράμματα που έδωσαν τη δυνατότητα σε κάποιες γυναίκες να αρχίσουν να προωθούνται στο χώρο καθώς και να παίρνουν θέση στη βιομηχανία των οπτικοακουστικών μέσων.

Αναμφίβολα το πρόγραμμα παρουσίασε μεγάλη επιτυχία. Δεν υπήρχε πάντα αυστηρή προσήλωση στο αρχικό σχέδιο, όμως η προσαρμοστικότητα που υιοθετήθηκε ήταν ικανή να ικανοποιήσει τις απρόσμενες ανάγκες που προέκυπταν. Υπήρχαν επίσης επαφές μεταξύ των γυναικών και άλλων κέντρων που διέθεταν οπτικοακουστικά μέσα. Παρότι από μόνη της δεν αποδείχθηκε ιδιαίτερα βιώσιμη, ωστόσο η ομάδα που έχει αναλάβει το συντονισμό και τις επαφές των γυναικών, έδωσε ώθηση στο πρόγραμμα, με αποτέλεσμα να υπάρχουν σημαντικές προοπτικές στο μέλλον, αφού οι εξειδικευμένες γνώσεις και οι ικανότητες που απέκτησαν οι γυναίκες, δημιουργούν καλύτερη πρόσβαση στη βιομηχανία των οπτικοακουστικών μέσων.

ΙΤΑΛΙΑ

Floricultura Di Paestum, CAPACCIO SCALO

Η επιθυμία μιας γυναίκας να συνεισφέρει στη γεωργική και αγροτική ανάπτυξη και να σπάσει τα παραδοσιακά πρότυπα, αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη για την πρωτοβουλία αυτή. Μέρος της διαδικασίας ανάπτυξης του προγράμματος ήταν η προώθηση συνεργασίας και η αλλαγή συμπεριφοράς και τρόπου σκέψης.

Η ιδέα γεννήθηκε εδώ και 10 χρόνια. Ήταν αποτέλεσμα ενός πάθους για την καλλιέργεια λουλουδιών και διακοσμητικών φυτών. Η υπεύθυνη του προγράμματος, έχοντας κάνει σπουδές στα οικονομικά και τις πολιτικές επιστήμες, ίδρυσε εταιρία περιορισμένης ευθύνης σε συνεργασία με τις δύο αδελφές της, επίσης απόφοιτες Πανεπιστημίου του ίδιου κλάδου, και τη μητέρα της. Το σχέδιο ήταν να ασχοληθούν με νέες μορφές γεωργικής παραγωγής και συγκεκριμένα διακοσμητικά φυτά.

Η περιοχή στην οποία λειτούργησε το πρόγραμμα είναι καθαρά αγροτική. Η γεωργία ασκείται ακόμη με τους παραδοσιακούς τρόπους και τα προϊόντα διατίθεται, κατά βάση, για τοπική κατανάλωση. Σε μικρό χρονικό διάστημα, η εταιρία επέκτεινε τις δραστηριότητές της πέρα από την τοπική αγορά και ανέπτυξε εθνικό εμπορικό δίκτυο. Τώρα, οι πελάτες της είναι χονδρέμποροι όλης της χώρας, κυρίως από τη Β. Ιταλία και τοπικά ανθοπωλεία.

Δημιουργήθηκαν 12 περίπου θέσεις απασχόλησης, αριθμός που κυμαίνεται ανάλογα με την εποχή. Όντας η μοναδική γυναικεία επιχείρηση της περιοχής, η επίδρασή της στο γενικότερο κοινωνικο-πολιτιστικό γίνεσθαι ήταν ιδιαίτερα σημαντική: αυξήθηκε το πνεύμα αλληλεγγύης και αυτοεκτίμησης των γυναικών.

Η εταιρία συνεισέφερε στη βελτίωση της διάθεσης πρώτων υλών, αφού τα προϊόντα ήταν ποιοτικά και ανταγωνιστικά και ανάγκασαν όλους τους άλλους να βελτιώσουν τα δικά τους.

Χαρακτηριστικό είναι το πνεύμα συνεργασίας και η ολοκληρωμένη προσέγγιση, όσον αφορά τον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων. Οι στόχοι της επιχείρησής ήταν προσδιορισμένοι από την αρχή με ακρίβεια. Έμφαση δόθηκε στη ζήτηση της αγοράς για καινοτόμες πρωτοβουλίες και ποιοτικές υπηρεσίες. Το πρόγραμμα επιδεικνύει τη σημασία της ενίσχυσης της σχέσης ανάμεσα στην τοπική ανάπτυξη και τις νέες ζητήσεις της αγοράς.

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

Muheres Empresarias do Montemuro, CASTRO DAIRE

Η ικανότητα μιας τοπικής κοινότητας να επιφέρει αλλαγές στον τρόπο ζωής και την οικονομική κατάσταση της περιοχής είναι στοιχεία που τονίζονται από την επιχειρηματική αυτή πρωτοβουλία των γυναικών με το όνομα «montemuro». Με τη συμμετοχή τεσσάρων διαφορετικών τομέων δράσης -δημόσιος, ιδιωτικός, εθελοντικός και τοπικός- στην ανάπτυξη και το σχεδιασμό του προγράμματος, η πρωτοβουλία αυτή, που έχει τη βάση της σε αγροτική περιοχή, έφερε κοντά κατοίκους από όλες τις ηλικίες και όλες τις ομάδες ενδιαφέροντος για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, με τις γυναίκες μπροστά σε αυτή την πορεία προς την αλλαγή.

Η ιδέα ξεκίνησε σε μια από τις συναντήσεις που οργανώνει ένας οργανισμός ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης (I.C.A.) στο βουνό Montemuro, με τη συμμετοχή όλων των τοπικών κοινοτήτων με σκοπό να συζητήσουν και να δώσουν λύσεις στα προβλήματα που τους απασχολούσαν. Το βασικό κίνητρο του προγράμματος ήταν η μεγάλη ανεργία (71%) που πλήττει τις γυναίκες της περιοχής.

Οι βασικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν: (1) προσδιορισμό και οργάνωση τεσσάρων ομάδων μελλοντικών επιχειρηματιών, (2) επιλογή των επιχειρηματικών ιδεών και ενεργειών, (3) παροχή εξειδικευμένης κατάρτισης και τεχνικής υποστήριξης, (4) κινητή μονάδα πληροφοριών, (5) δημιουργία δομής στήριξης για τη φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων.

Τριάντα δύο άνεργες γυναίκες συμμετείχαν στα προγράμματα κατάρτισης και 18 γυναίκες στις τέσσερις ομάδες μελλοντικών επιχειρηματιών. Είκοσι έξι γυναίκες εργάζονται προς το παρόν σε μερική απασχόληση. Ένα κέντρο φροντίδας παιδιών ξεκίνησε να λειτουργεί και ένα παλιό ανακαινίσθηκε. Επίσης εγκαινιάσθηκε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα αγροτικού τουρισμού.

Η συνέργια και συμμετοχή όλων των κατοίκων της περιοχής μαζί με το προσωπικό ενός εθνικού φορέα και τις επαγγελματίες γυναίκες στην ίδια αναπτυξιακή ομάδα είναι το κλειδί της επιτυχίας και της βιωσιμότητας του προγράμματος. Το πρόγραμμα λειτουργεί 12 χρόνια και αποτελεί παράδειγμα καλής πρακτικής στην αξιοποίηση τοπικών πόρων και δυνατοτήτων απασχόλησης μέσω αναπτυξιακών προγραμμάτων που έχουν τοπική βάση και χώρο εφαρμογής.

ΙΣΠΑΝΙΑ

A) Inst. De Desarrollo de Galicia, SANTIAGO DE COMPOSTELA

Η περιοχή εφαρμογής του προγράμματος είναι η Galician ακτή. Έχοντας πληθυσμό περίπου 14.000 κατοίκους, πρόκειται για μια περιοχή που έχει υποστεί βαριά κρίση στον τομέα της αλιείας και γενικότερη οικονομική κάμψη. Το αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας Instituto de Desarrollo ήταν η ίδρυση κέντρου παραγωγής παραδοσιακών χειροτεχνημάτων, δημιουργώντας 16 θέσεις απασχόλησης για γυναίκες.

Το πρόγραμμα εγκαινιάστηκε τον Ιούλιο του 1991, με σκοπό να εκμεταλλευτεί την αφθονία των πρώτων υλών της περιοχής, προς μείωση της ανεργίας και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού που είχε πολλές δυνατότητες. Οι ενέργειες του προγράμματος περιλαμβάνουν: λεπτομερή ανάλυση των αναγκών και προβλημάτων που αντιμετωπίζονται στην περιοχή ενδιαφέροντος, ανάπτυξη ειδικευμένων προγραμμάτων κατάρτισης για την αυτοαπασχόληση και τη λειτουργία/μάνατζμεντ των συνεταιρισμών, ίδρυση δομών στήριξης για τις γυναίκες που αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες δημιουργίας απασχόλησης, για πριν και μετά το ξεκίνημά τους.

Το πρόγραμμα κατέληξε στην ίδρυση συνεταιρισμού για την κατασκευή και πώληση παραδοσιακής δαντέλας και μάλιστα, για την καλύτερη προώθηση των προϊόντων, εκδόθηκε ειδικός κατάλογος.

Όσον αφορά τα κοινωνικά αποτελέσματα, η ολοκληρωμένη προσέγγιση που υιοθετήθηκε σε όλα τα στάδια, ενίσχυσε τη θέση και το ρόλο των γυναικών της περιοχής. Επίσης, βελτιώθηκαν οι διέξοδοι των γυναικών αυτών καθώς και της τοπικής κοινότητας.

B) Portodemouros, ARZUA

Το πρόγραμμα αναπτύχθηκε σε μια περιθωριοποιημένη αγροτική περιοχή, που αποτελείται από επτά τοπικά συμβούλια δύο νομών. Είναι παράδειγμα καλής πρακτικής στο επίπεδο χρήσης τοπικών πόρων, συνεργασίας και ενίσχυσης των γεωργικών δραστηριοτήτων, με σκοπό να αποτελέσει πηγή οικονομικής σταθερότητας.

Η Arzua είναι μια περιθωριοποιημένη αγροτική περιοχή, όπου το 21% του πληθυσμού είναι πάνω από 65 χρόνων. Τα τελευταία χρόνια, το 38% του πληθυσμού εγκατέλειψε την περιοχή λόγω της γενικότερης οικονομικής κρίσης. Το χαμηλό εκπαιδευτικό και πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού, η ανάγκη να αναπτυχθούν και να βελτιωθούν οι δεξιότητες των γυναικών -που είναι οι βασικοί ανθρώπινοι πόροι της περιοχής- και κυρίως η κρίση στην κτηνοτροφία (βασική πηγή εισοδήματος) οδήγησαν στην ανάπτυξη της πρωτοβουλίας Portodemouros.

Το πρόγραμμα υιοθετήθηκε το 1991 και οι βασικές του ενέργειες είναι: η οργάνωση κατάρτισης, ο αγροτικός τουρισμός, η τροφοδοσία, η ανακαίνιση

αγροτικών κατοικιών και η παραγωγή και προώθηση αγροτικών προϊόντων. Λειτουργούν 22 αγροτικά καταλύματα που διευθύνονται από γυναίκες, ένα αγροτικό πανδοχείο, ένα κελάρι πώλησης κρασιού και δύο παραδοσιακά γαλακτοπωλεία. Επιπλέον, έχει ιδρυθεί Τουριστικό Κέντρο Πληροφοριών που λειτουργεί και ως κατάστημα πώλησης παραδοσιακών χειροτεχνημάτων που κατασκευάζονται από τις γυναίκες. Έχουν δημιουργηθεί, 21 πλήρους, 25 μερικής και 8 εποχιακές θέσεις απασχόλησης.

Η συνεργασία, ο ενθουσιασμός, η προσήλωση και ο αναλυτικός σχεδιασμός ήταν τα κύρια στοιχεία που οδήγησαν στην επιτυχία της πρωτοβουλίας. Συνετέλεσε στην αναγνώριση του σημαντικού ρόλου των γυναικών, τόσο στα οικονομικά της οικογένειας όσο και στα εξωτερικά, στην τοπική/αγροτική οικονομία. Η ποιότητα ζωής και η οικονομική ανάπτυξη βελτιώθηκαν σημαντικά.

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

A) Cothrom, SOUTH UIST, ΣΚΩΤΙΑ

Ένα άτυπο δίκτυο γυναικών στο νησί South Uist, που ξεκίνησαν αρχικά μαζί, με σκοπό να βελτιώσουν τη θέση τους, εξελίχθηκε σε ένα νομικά αναγνωρισμένο οργανισμό παροχής κατάρτισης και ευκαιριών απασχόλησης για γυναίκες του νησιού. Η πρωτοβουλία Cothrom δείχνει ακριβώς, ότι η προσωπική συνειδητή συμμετοχή και η ευαισθητοποίηση αποτελούν τα βασικά βήματα για την ανάπτυξη της γυναικείας επιχειρηματικότητας.

Στο South Uist υπάρχει σημαντική μείωση και γήρανση του πληθυσμού, αφού οι περισσότεροι νέοι εγκαταλείπουν το νησί για να ακολουθήσουν ανώτερες σπουδές και να εργαστούν κατόπιν, μια που οι ευκαιρίες για εργασία εκεί είναι μειωμένες. Φυσικά, δεν υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης για τις γυναίκες.

Στα τέλη του 1990, μια ομάδα γυναικών που ασχολούνται με την οργάνωση ομάδας προσχολικού παιχνιδιού, άρχισαν να συναντώνται και να συζητούν για τη ζωή τους. Ονόμασαν την ομάδα τους «Cothrom», Κέλτες για νέες ευκαιρίες. Σκοπός τους ήταν «να βελτιώσουν το εκπαιδευτικό επίπεδο και τις ικανότητες των γυναικών,

ώστε να μπορούν να έχουν σημαντικό ρόλο στην αναδιοργάνωση της κοινότητάς τους». Όλες οι γυναίκες του νησιού συμμετείχαν στην ομάδα.

Το 1991 η Cothrom έλαβε μορφή επίσημου οργανισμού και πήρε επιδότηση για να χτιστούν γραφεία. Μέχρι τον Απρίλιο του 1992, ένα παλιό σχολείο μετατράπηκε σε διοικητική μονάδα της εταιρίας Cothrom και κέντρο κατάρτισης. Η κατάρτιση κυρίως περιελάμβανε μαθήματα κοπτικής-ραπτικής, διοίκησης και φροντίδας παιδιών. Όλα αυτά κατέληγαν σε διαπιστευμένα προσόντα. Δέκα επτά από τις 30 καταρτιζόμενες έχουν ολοκληρώσει τον κύκλο και εργάζονται σε θέματα διοίκησης, κοπτικής-ραπτικής και φροντίδας παιδιών στην κοινότητά τους. Πολλά άλλα μέλη έχουν ξεκινήσει δικές τους μικρές επιχειρήσεις και η ίδια η εταιρία Cothrom έχει δημιουργήσει θέσεις απασχόλησης υψηλής ποιότητας. Επιπλέον, επεκτείνει τη συνεργασία της με ιδιωτικές επιχειρήσεις, με σκοπό την παραγωγή ποιοτικού ρουχισμού και φυσικά τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Η Cothrom δείχνει ότι επιτυχημένες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες μπορούν να αναπτυχθούν και σε μικρό χρονικό διάστημα, και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές, αρκεί να έχουν στο επίκεντρο τις ανάγκες και τις εμπειρίες των γυναικών. Η συμμετοχή και το ηγετικό πνεύμα των γυναικών μπορούν να αποτελέσουν εγγύηση επιτυχίας. Εκτός από οικονομική επιτυχία, σημειώθηκε και μια άλλη, που αφορά τις γυναίκες: εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και απόκτηση της αίσθησης της ικανότητάς τους να πετυχαίνουν.

B) Slieve Gullion Courtyard, Education Project, Βόρεια Ιρλανδία

Κτίρια εγκαταλελειμμένων αγροκτημάτων στις πλαγιές του βουνού Slieve Gullion, μετατράπηκαν σε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και τουρισμού. Η πρωτοβουλία έχει σαν βάση της μια κοινοτική εταιρία, της οποίας τα 18 μέλη είναι γυναίκες. Η φιλοδοξία τους να χρησιμοποιήσουν κεφάλαια του Ευρωπαϊκού Διαρθρωτικού Ταμείου δείχνει, ότι είναι δυνατόν να αποσπαστεί μεγάλο μέρος οικονομικών πόρων για προγράμματα που αφορούν μικρές κοινότητες.

Η ιδέα για το πρόγραμμα ήρθε μετά από μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 1990 στα χωριά της νότιας Armagh. Τα πολύ υψηλά επίπεδα ανεργίας ήταν μια από τις βασικές αδυναμίες που διαπιστώθηκαν. Οι τοπικές δυνατότητες περιελάμβαναν

την πιθανότητα επένδυσης σε μια περιοχή με εξέχουσα φυσική ομορφιά. Επίσης, υπήρχε έλλειψη ανταγωνιστών στην αγορά της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Τα παλιά κτίρια, χτισμένα με πέτρα, μετατράπηκαν σε αίθουσες διδασκαλίας, βιβλιοθήκη και εργαστήριο, εκθετήριο χώρο, κέντρο πληροφοριών για τουρίστες, μονάδες διαμονής με αυτοεξυπηρέτηση για 40 άτομα, εστιατόριο και 3 καταστήματα λιανικής πώλησης. Το κέντρο απευθύνεται σε παιδιά σχολείου και τουρίστες. Ήδη, από το Νοέμβριο του 1993, ξεκίνησαν να επισκέπτονται το κέντρο σχολικές ομάδες και έχουν αναπτυχθεί ειδικά εκπαιδευτικά πακέτα, ενώ αναμένονται πολλά περισσότερα στο μέλλον.

Το 1994, εκτός των διευθυντών που δουλεύουν εθελοντικά, δούλεψαν για την εταιρία επτά ακόμα άτομα. Οι περισσότεροι από αυτούς που τώρα εργάζονται στο κέντρο ήταν άνεργοι, και υπάρχει προοπτική να προσληφθούν τουλάχιστον 20 ακόμη. Σε μια περιοχή, που παρά την ομορφιά της, έχει αντιμετωπίσει έντονη κοινωνική και πολιτική κρίση, η πρωτοβουλία αυτή έχει ουσιαστικές επιδράσεις. Δείχνει ότι οι κοινοτικές ομάδες μπορούν να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να αναπτύξουν επιτυχημένα προγράμματα και να αποσπάσουν χρηματική στήριξη, δίνοντας ταυτόχρονα έμπνευση σε άλλους να ακολουθήσουν το παράδειγμά τους. Επιδεικνύει ακόμα ότι η προστασία και προβολή του περιβάλλοντος μπορεί να αποτελέσουν ταυτόχρονα πηγή για την ανάπτυξη επιτυχημένων οικονομικών πρωτοβουλιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Ο ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ «ΑΙΓΛΗ»

«Πρέπει να είμαστε έτοιμοι να μάθουμε νέα πράγματα, άσχετα από το πόσο έμπειροι είμαστε και πόσο καλές είναι οι προθέσεις μας, πρέπει να μάθουμε να είμαστε ξένοι. Είναι δύσκολο να απορρίπτει κανείς. Συχνά στην πράξη πλημμυρίζουμε τους ανθρώπους με έτοιμες λύσεις ή πολλές φορές τασσόμεθα τυφλά και με αφέλεια αλληλέγγυοι μαζί τους. Τίποτε από αυτά δεν ωφελεί».

HABERMANN

(Πηγή: Ζωγράφου, Θεωρία και Πράξη της ΚΕΚ, 1992)

A. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε είχε σαν στόχο την καταγραφή της διαδικασίας που θα οδηγούσε στη δημιουργία επιχειρηματικότητας των γυναικών στην κοινότητα Βραχνεϊκων, μέσω της ίδρυσης γυναικείου συνεταιρισμού.

Ο τύπος της έρευνας που επιλέχθηκε ήταν η έρευνα-δράση, σύμφωνα με το μοντέλο που προτείνεται από τον Ζωγράφου (Θεωρία και Πράξη της Κ.Ε.Κ., 1992). Με βάση αυτή τη θεωρία κύριος στόχος της έρευνας-δράσης ήταν αφενός η συλλογή στοιχείων και αφετέρου η υλοποίηση πρακτικών αλλαγών σε συνεργασία με τα άτομα που ζούσαν στο πεδίο της έρευνας. Επρόκειτο για μια προσπάθεια για κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, η οποία ενεργοποίησε άνεργες και ανειδίκευτες γυναίκες και τις κατέστησε ικανές να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να αποφασίζουν οι ίδιες για την επιχειρηματική τους δραστηριοποίηση, κυρίως μέσω μιας συνεχούς αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας των ενεργειών τους.

Η διαδικασία της έρευνας ήταν διαφανής σε όλους τους συμμετέχοντες και υλοποιήθηκε σε άμεση συνεργασία με τις ενδιαφερόμενες. Συνεπώς, οι γυναίκες λειτούργησαν ως ενεργά υποκείμενα, αποκτώντας κυρίαρχους ρόλους στην όλη διαδικασία.

Το βασικότερο εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των στοιχείων στη συγκεκριμένη έρευνα-δράση, ήταν η παρατήρηση. Η παρατήρηση αξιοποιήθηκε για συγκεκριμένους επιστημονικούς σκοπούς, το περιεχόμενο ήταν προγραμματισμένο, καταγράφονταν συστηματικά και συνδέονταν με θεωρητική γενίκευση (Φίλιας, 1977). Επιλέχθηκε η τεχνική της παρατήρησης, διότι στόχος ήταν η καταγραφή της αυθόρμητης συμπεριφοράς της συγκεκριμένης ομάδας γυναικών της κοινότητας Βραχνεϊκων και η συλλογή πληροφοριών. Το είδος της παρατήρησης ήταν η συμμετοχική παρατήρηση, διότι σύμφωνα με το Φίλια (Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών, 1977), αυτός ο τρόπος ενδείκνυται για τη διερεύνηση μεγάλων κοινωνικών ομάδων σε μια κοινότητα, ομάδες για τις οποίες είναι λίγα τα γνωστά στοιχεία κι έτσι άλλη μέθοδος θα θεωρούνταν ακατάλληλη.

Το δεδομένο λοιπόν ήταν ότι υπήρχε, αφενός μια κοινωνική ομάδα προς διερεύνηση, δηλαδή οι συγκεκριμένες γυναίκες και αφετέρου το σχέδιο για τη συγκρότηση μιας ομάδας γυναικών με σκοπό τη δημιουργία επιχειρηματικότητας.

Το πρώτο ερώτημα είναι, τι τίθεται υπό παρατήρηση.

Είναι μάλλον δύσκολο, τονίζει ο Φίλιας (1977) να οριστεί εξ αρχής τι ακριβώς παρατηρούμε κι αυτό διότι η συμμετοχική παρατήρηση χρησιμοποιείται σαν διερευνητική μέθοδος, οπότε είναι πιθανό στην πορεία να εισέρχονται διάφοροι άλλοι παράγοντες και να εξειδικευτεί το αντικείμενο της παρατήρησης, κάτι που τελικά δεν είναι ανεπιθύμητο.

Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τη μεθοδολογία που προτείνεται (Φίλιας, 1977) δημιουργήθηκε ένας κατάλογος με τις πιο σημαντικές διαστάσεις του επιδιωκόμενου στόχου, που τέθηκαν υπό παρατήρηση.

Τα σημεία αυτά ήταν:

- 1) Οι συμμετέχοντες: Σε αυτή την προσπάθεια αρχικά θα συμμετείχαν γυναίκες, αφού το πρόγραμμα απευθυνόταν σε αυτές. Το ζητούμενο ήταν, πόσες θα αποφάσιζαν να προχωρήσουν και εάν θα υπήρχε κάποιος χαρακτηριστικός ρόλος στην ομάδα που θα ξεχώριζε. Στους συμμετέχοντες θα περιλαμβάνονταν και όλοι, όσοι θα εμπλέκονταν σε αυτήν την προσπάθεια, κυρίως σε η Τ.Α. και οι Κ.Λ. Είναι ευνόητο, ότι θα καταγραφόταν ο ρόλος του Κ.Λ. στη διαδικασία συνολικά.
- 2) Οι συνέπειες των σχέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων: Αναμφίβολα οι γυναίκες που θα συμμετείχαν σε αυτή την προσπάθεια θα είχαν έναν κοινό, ξεκάθαρο σκοπό: την ίδρυση του Συνεταιρισμού με επιχειρηματική προοπτική. Για την επίτευξη του στόχου, θα προέβαιναν με την κατάλληλη υποστήριξη σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες, διεκδικώντας την επιτυχία της πρωτοβουλίας.
- 3) Τα μέσα που χρησιμοποιούνται στην επαφή και τη δραστηριότητα που κατευθύνεται προς την επίτευξη του στόχου: Πρόκειται για τις ενδοομαδικές διαδικασίες που θα παρατηρούνταν, τους τρόπους επικοινωνίας των μελών και τα μέσα που θα χρησιμοποιούνταν για τη διατήρηση της συνοχής της ομάδας. Σε ό,τι αφορά τη δραστηριότητα, αυτό το σημείο αναφέρεται στην ύπαρξη ή όχι μέσων που θα μπορούσαν να αποβούν επιβοηθητικά στην όλη προσπάθεια.

- 4) Το αρχικό γεγονός ή ερέθισμα: Αυτό αναμφισβήτητα θα αποτελούσε ένα σημαντικό κεφάλαιο, αφού επρόκειτο για μια πρωτοβουλία προσεκτικά σχεδιασμένη και οργανωμένη από πριν. Θα προωθούνταν η προσέγγιση του πληθυσμού «από τη βάση προς τα πάνω» και θα ενισχύονταν η αυτενέργεια των ίδιων των γυναικών. Δηλαδή, το ερέθισμα να δίνονταν από άλλους (Τ.Α. και Κ.Λ.) πλην όμως, η συνέχεια θα εξαρτιόταν αποκλειστικά από τις γυναίκες, αφού είχε προκαθοριστεί ότι θα αποφεύγονταν κάθε είδους «κηδεμόνευση».
- 5) Τα κίνητρα ή άλλοι παράγοντες, οι οποίοι διατηρούν τη δραστηριότητα: Το κάθε μέλος της ομάδας, πιθανώς θα είχε διαφορετικά κίνητρα που θα το επηρέαζαν στην πορεία και την εξέλιξη των γεγονότων.
- 6) Οι περιορισμοί που επιβάλλονται στους συμμετέχοντες: Περιορισμοί που μπορεί να ήταν κοινωνικών προτύπων και κανόνων ή ορισμένων μέσων που δεν θα είχαν στη διάθεσή τους οι γυναίκες.
- 7) Το περιεχόμενο της κατάστασης: Ως περιεχόμενο της κατάστασης εννοούνταν - σύμφωνα με τον Φίλια- τα περιβάλλοντα όπου συνέβαιναν οι συναντήσεις της ομάδας. Οι γυναίκες-μέλη, πιθανώς θα αντιδρούσαν διαφορετικά, ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο βρίσκονταν.
- 8) Ομαλότητα και επανάληψη: Αρχικά για τη σύσταση της ομάδας και κατόπιν για τις διαδικασίες ίδρυσης του Συνεταιρισμού θα χρειαζόνταν αρκετές συναντήσεις, πλην όμως θεωρούνταν πιθανό, ότι κάθε συνάντηση θα ήταν μοναδική, λόγω των εξελικτικών διαδικασιών που παρατηρούνται σε κάθε ομάδα.
- 9) Χρόνος - διάρκεια: Το δεδομένο ήταν ότι η χρονική έκβαση του προγράμματος εξαρτιόταν από τις ίδιες τις γυναίκες σε ό,τι αφορούσε τη σύσταση της ομάδας. Για την υποβληθείσα πρόταση θα υπήρχε χρονικός περιορισμός, στα ορισμένα πλαίσια του προγράμματος Ν.Ο.Υ. του τρέχοντος χρόνου. Όμως δόθηκε η διαβεβαίωση ότι, εάν δεν αξιοποιούνταν τον ίδιο χρόνο, θα επιχειρούνταν η διεκδίκηση της πρότασης τον επόμενο.

Το δεύτερο ερώτημα που έπρεπε να απαντηθεί, αφορούσε τον τρόπο που θα καταγράφονταν τα στοιχεία. Δύο διαφορετικά συστήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην καταγραφή των σημειώσεων (Φίλιας, 1977): α) μια

χρονολογική σειρά σημειώσεων και β) η συστηματική οργάνωση του περιεχομένου του υλικού.

Χρησιμοποιήθηκε μια σύνθετη λύση, αφού θεωρήθηκε ότι η εφαρμογή και των δύο συστημάτων ήταν εφικτή.

Η καταγραφή γινόταν κατά τη διάρκεια των γεγονότων (συναντήσεις κοινοτικών ηγετών/φορέων/ομάδας γυναικών, εκδηλώσεις, κ.λ.π.) και σημειώνονταν ορισμένες χαρακτηριστικές φράσεις, λέξεις κλειδιά και τα συμπεράσματα της κάθε συνάντησης. Σε πρώτη φάση καταγράφονταν μόνο τα αντικειμενικά γεγονότα. Για να προληφθεί ο κίνδυνος μεροληψίας του ενός παρατηρητή, παραβρίσκονταν τουλάχιστον δύο εκπαιδευόμενοι Κ.Λ. με αυτό το σκοπό. Στη συνέχεια γινόταν εκτίμηση των καταγραφέντων γεγονότων από όλη την εκπαιδευτική ομάδα με την επόπτηριά της. Έτσι θεωρήθηκε ότι προστατεύτηκε η εγκυρότητα και η αντικειμενικότητα της ερμηνείας των παρατηρούμενων γεγονότων, αφού -σύμφωνα με το Φίλια- είναι αδύνατον ένας παρατηρητής, εντελώς αμερόληπτα, να συλλαμβάνει τις σχέσεις μεταξύ κινήσεων, χειρονομιών, φράσεων και των αντικειμενικών συνθηκών της κατάστασης. Επιπλέον, σημειώνονταν οι ημερομηνίες των συναντήσεων και διατηρήθηκε από την αρχή ημερολόγιο, όπου φαινόταν η χρονολογική σειρά των γεγονότων.

Αυτός ο τρόπος καταγραφής των στοιχείων δεν επηρέαζε τη φυσικότητα των καταστάσεων, διότι στα πλαίσια των καθηκόντων των εκπαιδευομένων Κ.Λ. είναι αυτό, δηλαδή η σύνταξη εκθέσεων με την παράθεση των σπουδαιότερων γεγονότων και των αποτελεσμάτων της κάθε συνάντησης. Έτσι δεν προκάλεσε εντύπωση η συστηματική αυτή παρατήρηση και η καταγραφή. Επιπλέον, η κοινότητα και οι ίδιες οι γυναίκες είχαν ενημερωθεί για την καταγραφή των πεπραγμένων.

Εξάλλου, η οικειότητα όλων με τους Κ.Λ. και η αποδοχή του ρόλου τους στην κοινότητα, έλυσε ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα: τη σχέση παρατηρουμένων και του παρατηρητή, αφού είχε, εξαιτίας της πολύχρονης παρουσίας και προσφοράς των Κ.Λ., εξασφαλιστεί η σχέση εμπιστοσύνης, αποδοχής και αλληλοσεβασμού.

Συνεπώς, δεν ήταν αναγκαία η ιδιαίτερη προετοιμασία και δικαιολόγηση της παρατήρησης, διότι ούτως ή άλλως οι Κ.Λ. είναι παρόντες στις οργανωμένες προσπάθειες του τόπου για την επίτευξη αναπτυξιακών στόχων. Ήταν αναμενόμενο

λοιπόν, το ότι ο παρατηρητής είχε ενεργό συμμετοχή κι έτσι δόθηκε η ευκαιρία να συλλεχθούν πληροφορίες από τις προσωπικές συζητήσεις και παρεμβάσεις με όλους τους συμμετέχοντες, στοιχείο που λειτούργησε επιβοηθητικά με τη συνολική προσφορά των Κ.Λ. στην όλη διαδικασία.

Η παρατήρηση σαν επιστημονική μέθοδος σκόπιμα συμπληρώνεται από άλλους τρόπους συλλογής πληροφοριών (Φίλιας, 1977). Στη συγκεκριμένη περίπτωση χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της συνέντευξης, τα αποτελέσματα της οποίας συνετέλεσαν στη συνολική αξιολόγηση και εκτίμηση των παρατηρούμενων σημείων. Αυτός ο τρόπος συλλογής στοιχείων βοήθησε ώστε να γίνει αντιληπτό, το πως οι ίδιες οι γυναίκες εκτιμούσαν ένα συγκεκριμένο θέμα, όπως για παράδειγμα τις ενδοομαδικές συγκρούσεις, ξέχωρα από τις επιστημονικές εκτιμήσεις των Κ.Λ. Λειτουργεί επίσης βοηθητικά και διευκρινιστικά σε ορισμένα σημεία που πιθανώς να μην είναι απολύτως ξεκάθαρα από την παρατήρηση, όπως για παράδειγμα τα κίνητρα των γυναικών να ασχοληθούν με αυτή την πρωτοβουλία ή τα συναισθήματά τους.

Η συνέντευξη ως εργαλείο συλλογής πληροφοριών, αξιοποιήθηκε και σε εκπροσώπους της Τ.Α., βοηθώντας τους με αυτό τον τρόπο να συνειδητοποιήσουν καλύτερα τα πεπραγμένα αλλά και τον συγκεκριμένο ρόλο του κάθε φορέα.

Αξίζει τέλος να επισημανθεί, ότι οι συνεντεύξεις που δόθηκαν, μαγνητοσκοπήθηκαν για να αξιοποιηθούν ως εκπαιδευτικό υλικό σε ανάλογες περιπτώσεις.

B. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ ΒΡΑΧΝΕΪΚΩΝ «ΑΙΓΛΗ»

Τα Βραχνεϊκά είναι μια ημιαστική κοινότητα 2.500 κατοίκων και απέχει 11 χιλιόμετρα δυτικά από την Πάτρα. Έτσι έχει το προνόμιο να είναι και κοντά σε μεγάλη πόλη αλλά και να έχει την αυτοτέλεια της ξεχωριστής κοινότητας. Οι κάτοικοί της ασχολούνται κατά πλειοψηφία με γεωργικές εργασίες, αρκετοί όμως απασχολούνται και σε άλλες επαγγελματικές θέσεις στην αστική περιοχή της πόλης της Πάτρας, ενώ συγχρόνως καλλιεργούν τα κτήματά τους (Σταθόπουλος/Γεωργίου/Κέντρου, Εκλογή 1984).

Το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Πάτρας εκπαιδεύει σπουδαστές στην κοινότητα Βραχνεϊκών σε προγράμματα Κοινοτικής Ανάπτυξης. Το πρόγραμμα Κοινοτικής Ανάπτυξης ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1982. Στην κοινότητα υπάρχουν δέκα περίπου σύλλογοι ή άλλοι φορείς καθώς επίσης και χώροι με πολλές δυνατότητες για την εφαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος Κοινοτικής Ανάπτυξης (Σταθόπουλος/Γεωργίου/Κέντρου, Κοινοτική Ανάπτυξη και Λαϊκή Επιμόρφωση, Εκλογή, 1984).

Στα πλαίσια λοιπόν της πρακτικής άσκησης οι Κ.Λ. ανέλαβαν να πραγματοποιήσουν έρευνα με σκοπό να συλλέξουν στοιχεία για το Ν.Ο.Υ., με τη συνεργασία του Κοινοτικού Συμβουλίου. Ταυτόχρονα με τη βιβλιογραφική μελέτη, επισκέπτονταν αρμόδια πρόσωπα και φορείς στήριξης και προώθησης του προγράμματος σε διάφορες πόλεις της χώρας. Ήταν μια από κοινού απόφαση, των Κ.Λ. και της κοινότητας, να ασχοληθούν με προγράμματα που αφορούσαν γυναίκες. Η Τ.Α. με δεδομένο το ενδιαφέρον της προώθησε αυτή την προσπάθεια που είχε σκοπό να συλλεχθούν πληροφορίες και στοιχεία για το πρόγραμμα Ν.Ο.Υ. Στην προσπάθεια αυτή αποφασίστηκε να εμπλακεί και το Συμβούλιο Περιοχής (πρώην Αναπτυξιακός Σύνδεσμος), για να εξασφαλιστεί έτσι μια σημαντική συμμαχία από το χώρο της Τ.Α.

Τα Συμβούλια Περιοχής αποτελούν αναγκαστικούς συνδέσμους πολλαπλού σκοπού, με αναβαθμισμένες τις αρμοδιότητες προγραμματικού-αναπτυξιακού χαρακτήρα (Χάγιος, Συμβούλια Περιοχής, Περ. Τοπική Αυτοδιοίκηση). Σκοπό έχουν

το σχεδιασμό και προγραμματισμό της ανάπτυξης της περιοχής τους, την εκτέλεση έργων και πραγματοποίηση προμηθειών, την παροχή υπηρεσιών για την κοινή εξυπηρέτηση των Ο.Τ.Α.-μελών τους και των κατοίκων της περιοχής (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, περί Συμβουλίων Περιοχής). Γι' αυτό, στα πλαίσια μιας οργανωμένης προσπάθειας κρίθηκε απολύτως χρήσιμη η συνεργασία με το Συμβούλιο Περιοχής.

Με σκοπό τη συνεργασία και την αλληλοενημέρωση με την ομάδα των Κ.Λ. και ακολούθως τις επιστημονικές εκτιμήσεις τους, έγιναν αρκετές συναντήσεις με τον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο της κοινότητας Βραχνεϊκών, τον Πρόεδρο του Συμβουλίου Περιοχής και το προεδρείο του Κέντρου Τοπικής Ανάπτυξης Δυτικής Αχαΐας (Κ.Τ.Α.Δ.Α.) Το πρόγραμμα αφορούσε τις κοινότητες που αποτελούσαν το 2^ο Συμβούλιο Περιοχής, που είναι οι εξής: Παραλία, Ροϊτικά, Μιντιλόγλι, Μονοδένδρι, Βραχνείκα, Τσουκαλείκα, Καμίνια και Θεριανό.

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε συνάντηση στο χώρο του Σταυροπούλειου Πνευματικού Κέντρου στην κοινότητα Βραχνεϊκών, με όλους του Προέδρους των κοινοτήτων του 2^{ου} Σ.Π. με σκοπό την ενημέρωσή τους.

Δόθηκε από όλους η διαβεβαίωση ότι ήταν πρόθυμοι να στηρίξουν την προσπάθεια αυτή. Έτσι, άρχισε να οργανώνεται μεθοδικά η ενημέρωση των γυναικών σε όλες τις κοινότητες με αμερόληπτο κι αντικειμενικό τρόπο.

Ο χώρος των συναντήσεων αποφασίστηκε να είναι το Σταυροπούλειο Πνευματικό Κέντρο στα Βραχνείκα, επειδή ήταν η έδρα του 2^{ου} Συμβουλίου Περιοχής. Η κινητοποίηση ήταν άμεση. Αναρτήθηκαν ανακοινώσεις σε όλες τις κοινότητες και σε σημεία που θα μπορούσαν να γίνουν αντιληπτές με κάποιο τρόπο από όλες τις γυναίκες: στα μαγαζιά, στα φαρμακεία, στους πίνακες ανακοινώσεων, σε κολώνες, στα καφενεία κ.λ.π. Επιπλέον, δόθηκαν σε όλα τα παιδιά του σχολείου ειδικές προσκλήσεις για τη συνάντηση, για να τις δώσουν στις μητέρες τους. Με αυτό τον τρόπο θεωρήθηκε ότι προστατεύεται η αμεροληψία, η αντικειμενικότητα και η δημοκρατικότητα της διαδικασίας.

Η πρώτη συνάντηση ορίστηκε στις 4.11.1994. Μετά από διερεύνηση των Κ.Λ. αποφασίστηκε, ότι ο πλέον αρμόδιος για να οριστεί ως ομιλητής αυτής της συνάντησης, ήταν ο προϊστάμενος του γραφείου Τοπικής Ανάπτυξης της Α.Τ.Ε., εμπειρογνώμονας σε θέματα γυναικείων Συνεταιρισμών, ο κ. Λεωνίδας

Παπακωνσταντινίδης. Συμμετείχαν ο Πρόεδρος της κοινότητας Βραχνεϊκων, ο Πρόεδρος του 2^{ου} Συμβουλίου Περιοχής, επιστημονικός συνεργάτης της ΤΕΔΚ Αχαΐας, ο Πρόεδρος της κοινότητας Τσουκαλεϊκων, η ομάδα των εκπαιδευόμενων Κ.Λ. με την επόπτηριά τους.

Στο κάλεσμα ανταποκρίθηκαν περίπου 100 γυναίκες, οι περισσότερες από την κοινότητα Βραχνεϊκων (αφού είναι η πολυπληθέστερη) και από τις κοινότητες Μιντιλογλίου, Μονοδενδρίου, Τσουκαλεϊκων. Ο ομιλητής ανέπτυξε απλά και κατανοητά το περιεχόμενο, τους στόχους και τις προοπτικές του Ν.Ο.Υ. και απάντησε υπομονετικά σε όλες τις απορίες και ερωτήσεις των γυναικών. Ταυτόχρονα τις προέτρεπε να κινητοποιηθούν, επισημαίνοντας τα σπουδαία οφέλη που θα μπορούσαν να αποκομίσουν, αξιοποιώντας αυτήν την ευκαιρία.

Επικρατούσαν ανάμικτα συναισθήματα ενθουσιασμού και επιφύλαξης. Από την αρχή ωστόσο ήταν ξεκάθαρο, ποιες από τις γυναίκες ενδιαφέρονταν να προχωρήσουν. Είχε αρχίσει να δημιουργείται ένας πυρήνας από γυναίκες που ήταν αποφασισμένες να μην αφήσουν την ευκαιρία να χαθεί.

Στη συνέχεια προσδιορίστηκε η ημερομηνία της επόμενης συνάντησης, όπου προσήλθαν πολλές γυναίκες, γεμάτες απορίες και ερωτηματικά. Ο αριθμός ήταν σαφώς μειωμένος από αυτόν της πρώτης συνάντησης, αφού αρκετές δεν πίστεψαν ότι μπορούν να πετύχουν κάτι ή δεν το κατάλαβαν ή δεν ήταν έτοιμες να ρισκάρουν. Εξάλλου, δεν αντιλαμβάνονται όλοι τις επιχειρηματικές ευκαιρίες και δεν είναι όλοι διατεθειμένοι να διεκδικήσουν έναν άλλο ρόλο στην οικογένεια και την κοινότητα. Αυτές όμως που έμειναν, είχαν πιστέψει ότι μπορούν να πετύχουν.

Έγιναν ακόμη αρκετές συναντήσεις μέχρι να γίνει περισσότερο κατανοητή η κοινοτική γλώσσα. Η Τ.Α. συνολικά, πρόσφερε χώρο για τις συναντήσεις των γυναικών και πρόσβαση σε πηγές πληροφοριών που χρειαζόνταν, συνεχίζοντας τον υποστηρικτικό της ρόλο.

Οι γυναίκες, έχοντας πλέον συνειδητοποιήσει την ουσία του προγράμματος, αποφάσισαν να προχωρήσουν, επιλέγοντας το αντικείμενο απασχόλησης, με το οποίο θα ήθελαν να ασχοληθούν. Ήταν ζωτικής σημασίας να αποφασίσουν μόνες το αντικείμενο απασχόλησης και να αποφευχθεί κάθε μορφή «καπελώματος», «από πάνω» εξωτερικής παρέμβασης, για να εξασφαλιστεί η συνέχεια της προσπάθειας,

αφού αποτελεί ισχυρό κίνητρο η πεποίθηση ότι θα αναπτύξουν επιχειρηματική δραστηριότητα με αντικείμενο που θέλουν οι ίδιες. Ο ειδικός εμπειρογνώμονας πρότεινε στην ομάδα των εκπαιδευομένων Κ.Λ. και την επόπτηρά τους -που θα είχαν την ευθύνη της συνάντησης αφού ο ίδιος θα απουσίαζε- έναν τρόπο λήψης συλλογικής απόφασης του αντικειμένου απασχόλησης. Η ιδέα αυτή εφαρμόστηκε ως εξής:

Οι γυναίκες χωρίστηκαν σε ισάριθμες μικρές ομάδες, σε διαφορετικές αίθουσες του Σταυροπουλείου Πνευματικού Κέντρου. Συντονιστές των ομάδων αυτών ήταν οι εκπαιδευόμενοι Κ.Λ. και τη γενική επίβλεψη είχε η επόπτηρά τους. Αρχικά τα μέλη γνωρίστηκαν μεταξύ τους και συζήτησαν για τα γενικότερα χαρακτηριστικά της ζωής τους και τα ενδιαφέροντά τους. Στη συνέχεια ζητήθηκε από την κάθε γυναίκα να καταγράψει τις προτεραιότητες που εκείνη έβαζε για την απασχόληση, είτε της ίδιας είτε των άλλων γυναικών. Ακολούθησε η ομαδοποίηση των προτάσεων, με γνώμονα τα κοινά στοιχεία που είχαν οι προτάσεις αυτές, προτάσεις που διαβάστηκαν ανοιχτά, δηλαδή κοινοποιήθηκαν. Από αυτή τη διαδικασία προέκυπτε μια ενοποιημένη πρόταση, από την προσχώρηση της μιας στην άλλη. Οι ενοποιημένες προτάσεις αναρτήθηκαν στην κάθε αίθουσα που βρίσκονταν οι γυναίκες. Στη συνέχεια ψήφισαν, δίνοντας τρεις ψήφους στην πρόταση που ήταν πιο κοντά στα δικά τους πιστεύω, δύο στην επόμενη και μια στην τελευταία προτίμησή τους. Είχαν δικαίωμα να ψηφίσουν όλες τις προτάσεις, εκτός από τη δική τους. Έγινε καταμέτρηση των προτιμήσεων των γυναικών και επιλέχθηκε η πρόταση εκείνη που συγκέντρωσε τις περισσότερες προτιμήσεις.

Οι προτάσεις που καταγράφηκαν ήταν οι εξής:

- Παρασκευή ετοίμων φαγητών, εδεσμάτων και γλυκισμάτων, τροφοδοσία εορταστικών εκδηλώσεων.
- Κέντρο δημιουργικής απασχόλησης παιδιών σχολικής και μετασχολικής ηλικίας.
- Δημιουργία θεατρικής ομάδας και κουκλοθέατρου.
- Αξιοποίηση παραλίας, δεντροφυτεύσεις, λουλούδια.
- Τυποποίηση τοπικών προϊόντων (λάδι, μέλι, κρασιά, βότανα), παραγωγή κεραμικών για συσκευασία. Σταφυλοθεραπεία.
- Τυποποίηση ορισμένων γλυκών του κουταλιού.

- Δημιουργία έκθεσης ζωγραφικής ή κεντήματος.
- Δημιουργία παιδικής χαράς.

Με 18 συνολικά ψήφους, επελέγη η δημιουργία επιχείρησης τροφοδοσίας -catering- ακολουθούμενη από την πρόταση για δημιουργία κέντρου δημιουργικής απασχόλησης για παιδιά σχολικής και μετασχολικής ηλικίας, με 7 ψήφους. Είναι ξεκάθαρο ότι η διαφορά είναι σημαντική και η πρόταση που επιλέχθηκε τύγχανε καθολικής σχεδόν αποδοχής, αφού στην περιοχή τους δεν υπάρχει ανάλογη υπηρεσία τροφοδοσίας και εξάλλου η μαγειρική είναι οικείο θέμα στις γυναίκες.

Μέσα σε κλίμα γενικού ενθουσιασμού, μετά την επιλογή του αντικειμένου απασχόλησης, ορίστηκε η επόμενη συνάντηση. Λόγω όμως συγκεκριμένων δυσκολιών (ενασχόληση με εποχιακή αγροτική εργασία) οι περισσότερες γυναίκες δεν μπόρεσαν να παραβρεθούν κι έτσι στη συνάντηση ήταν περίπου 10 γυναίκες. Τότε, ακριβώς έγινε σαφές, ότι δεν ήταν αποτελεσματικό να καλούνται εξ' αρχής όλες οι γυναίκες και να ενημερώνονται για τις εξελίξεις, που ήταν ραγδαίες, και ότι έπρεπε ορισμένες να αναλάβουν επιπλέον ευθύνες και συγκεκριμένα καθήκοντα. Έτσι, οι ίδιες οι γυναίκες συνειδητοποίησαν την αναγκαιότητα δημιουργίας προεδρείου, με σκοπό την αντιπροσωπευτικότητα και την ευελιξία που δεν μπορεί να έχει μια μεγάλη ομάδα, χωρίς σταθερά ακόμα μέλη.

Γρήγορα οργανώθηκαν και πραγματοποιήθηκαν εκλογές για την ανάδειξη του προεδρείου. Η ομάδα βρίσκει σιγά-σιγά την οριστική της σύνθεση, αποκτά επίσημο προεδρείο που θα την αντιπροσωπεύει και φυσικά θα είναι διαθέσιμο να ακολουθήσει τις εξελίξεις και να παραβρίσκεται όπου χρειάζεται. Οι εκλογές έγιναν με τον καθιερωμένο τυπικό τρόπο: αφού δηλώθηκαν οι υποψηφιότητες, ακολούθησε μυστική ψηφοφορία, καταμέτρηση των ψήφων και εκλογή 5/μελούς προεδρείου.

Αμέσως μετά, πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνάντηση του προεδρείου. Έντονη ήταν η ανάγκη όλων των γυναικών, κυρίως πια του προεδρείου, για ψυχολογική και ηθική υποστήριξη και ενθάρρυνση και γι' αυτό συχνά επεδίωκαν συναντήσεις με τους ειδικούς και εμπυχωτές (το ρόλο αυτό κυρίως κατείχαν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί). Αναζητούσαν στήριγμα για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που συναντούσαν -και ήταν κυρίως οικονομικές- και να προχωρήσουν.

Οι συγκρούσεις στην οικογένεια και η απόρριψη από μέρους της ευρύτερης κοινότητας είχαν σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία αρνητικής ψυχολογίας σε ορισμένα μέλη της ομάδας, που συχνά ένιωθαν να λυγίζουν. Εξάλλου, η κινητοποίηση των γυναικών σε μια ανδροκρατούμενη κοινότητα δεν είναι εύκολη υπόθεση. Όλα αυτά, σε συνδυασμό με προσωπικές αντιπαραθέσεις, οδήγησαν στην αποχώρηση ορισμένων μελών, φαινόμενο σύνηθες σε τέτοιου είδους ομάδες.

Το προεδρείο έκανε τακτικές συναντήσεις, μια με δύο φορές την εβδομάδα, για εκτίμηση και αξιολόγηση των ενεργειών της ομάδας, σχεδιασμό των περαιτέρω κινήσεων, για ενημέρωση από τους ειδικούς για τις εξελίξεις, για εκτόνωση και έκφραση των συναισθημάτων και των δυσχερειών που αντιμετώπιζαν ζητώντας συχνά μια συμβουλή.

Σύντομα ξεκίνησε η διερεύνηση για επιλογή δικηγόρου, ώστε να δημιουργηθεί καταστατικό ίδρυσης Συνεταιρισμού των Γυναικών και να επιλεγεί κατάλληλο όνομα. Το προεδρείο συγκεντρώνει τη μεγάλη ομάδα για να ενημερώνονται όλες οι γυναίκες για τις εξελίξεις. Επιπλέον, μοιράζεται ειδικό έντυπο υλικό -με επιμέλεια των Κ.Λ.- όπου αναπτύσσονται απλά και αναλυτικά τα σχετικά με το πρόγραμμα Ν.Ο.Υ., για να είναι ανά πάσα στιγμή στη διάθεσή τους όλες οι πληροφορίες.

Μετά από συναντήσεις και διαπραγματεύσεις με το δικηγόρο, κοινοτικούς φορείς και άλλους αρμόδιους και ύστερα από χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες (ενημέρωση ΠΑΣΕΓΕΣ, έγκριση πρωτοδικείου κ.α.) το Νοέμβριο του 1995, η ίδρυση του Γυναικείου Αγροτικού Συνεταιρισμού Βραχνεϊκών με το όνομα «ΑΙΓΛΗ», ήταν γεγονός. Με επίσημη πλέον υπόσταση, ο συνεταιρισμός κάνει αισθητή την παρουσία του σε εκδηλώσεις που οργανώνονται από την κοινότητα Βραχνεϊκών, προσφέροντας εξαιρετικά σπιτικά γλυκίσματα και εδέσματα στους προσκεκλημένους. Έχουν ήδη πραγματοποιηθεί μεγάλα βήματα προς την αυτονομία της ομάδας και είναι σε θέση να σχεδιάζει τις επόμενες κινήσεις της. Το προεδρείο, σε συνεργασία με εκπροσώπους της Τ.Α., επισκέπτεται στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις αρμόδια πρόσωπα υπουργείων, κυρίως στη Γ.Γ.Ι. και στον ΟΑΕΔ, για να ενημερώνονται άμεσα και επίσημα για τις εξελίξεις του προγράμματος και την πορεία της υποβληθείσας πρότασής τους, την έγκριση της οποίας διεκδικούν αποφασιστικά. Οι

συνεργάτες -ειδικοί σύμβουλοι, κοινοτικοί, Κ.Λ.- βρίσκονται στη διάθεσή τους και όταν τους ζητηθεί βοήθεια από τις ίδιες τις γυναίκες, την προσφέρουν πρόθυμα.

Το αποτέλεσμα ήταν θετικό. Η πρόταση που είχε υποβληθεί εγκρίθηκε για τη θεωρητική κατάρτιση, την πρακτική άσκηση και τον εξοπλισμό της επιχείρησης.

Το Καλοκαίρι του 1996 πραγματοποιήθηκε η επιδοτούμενη θεωρητική κατάρτιση. Οι γυναίκες κάθισαν στα θρανία για 600 ώρες, όπου και εκπαιδεύτηκαν στο αντικείμενο απασχόλησης που επέλεξαν, την τροφοδοσία εδεσμάτων/ γλυκισμάτων. Ακολούθησε η πρακτική άσκηση που πραγματοποιήθηκε σε εγκαταστάσεις μεγάλων μαγαζιών στην Πάτρα και τα Βραχυνεία. Όπως ήταν φυσικό, το κομμάτι της πρακτικής ενθουσίασε τις γυναίκες, που μάθαιναν πως να τελειοποιήσουν τις ήδη αξιόλογες γνώσεις τους στη μαγειρική.

Όταν τελείωσε η πρακτική, έκλεισε κι ένας σημαντικός κύκλος για το συνεταιρισμό. Το βήμα που έκαναν ήταν μεγάλο και -όπως όλες οι γυναίκες παραδέχονται- νιώθουν περισσότερο ώριμες μετά από αυτή τη διαδικασία. Η εμπειρία που αποκόμισαν ήταν σπουδαία και πιστεύουν ότι έχουν αλλάξει κυρίως ως άνθρωποι. Συνεργάστηκαν ομαλά, συγκρούστηκαν, αποφάσισαν από κοινού, αντιμετώπισαν αποχωρήσεις και αρνητικές αντιδράσεις μελών, μοιράστηκαν τη χαρά της επιτυχίας και κατάφεραν να φτάσουν σήμερα, ενωμένες να διεκδικούν την επίτευξη των υπολοίπων στόχων τους.

Αναμένοντας τα κοινοτικά κονδύλια -που έχουν ήδη εγκριθεί- για τον εξοπλισμό της επιχείρησής τους, δεν έμειναν άπραγες. Αναλάμβαναν τροφοδοσία εορταστικών εκδηλώσεων της κοινότητας Βραχυνείων καθώς επίσης εορτών και πάρτι γενεθλίων και εκτός της κοινότητάς τους. Συμμετείχαν σε εκπαιδευτικές εκδρομές που οργανώνονταν στα πλαίσια του προγράμματος σε αντίστοιχους συνεταιρισμούς, όπως αυτός της Ισπανίας (κοινοτικός εταίρος στην πρόταση) όπου επισκέφθηκαν και γνώρισαν συναδέλφους τους σε ένα από τα πιο οργανωμένα catering της Ευρώπης. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτική επίσκεψη στην έκθεση Θεσσαλονίκης, στα πλαίσια του προγράμματος κατάρτισης που οργανώνονταν από την ΤΕΔΚ Αχαΐας, με σκοπό να ενημερωθούν άμεσα για τον εξοπλισμό της επιχείρησης που επρόκειτο να δημιουργήσουν.

Ανεξάρτητα από αυτό, οι Κ.Λ. σε συνεργασία με τη Γ.Γ.Ι., οργάνωσαν συναντήσεις με άλλες ομάδες γυναικών και με άλλα catering με σκοπό να αποκτήσουν μια σφαιρική άποψη για τη λειτουργία ενός catering, εμπειρία και εξειδικευμένη γνώση. Η Τ.Α. πάντοτε κοντά στις προσπάθειες των γυναικών, τις στήριζε οικονομικά, ώστε τα έξοδα των μετακινήσεων να μην αποτελέσουν ανασταλτικό παράγοντα στα πλαίσια των συντονισμένων προσπαθειών των γυναικών για απόκτηση γνώσεων και εμπειρίας.

Γ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ
 ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ «ΑΙΓΛΗ»
 ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ

Ο ρόλος του Κ.Λ. στη δημιουργία του Συνεταιρισμού δεν μπορεί να εκτιμηθεί ανεξάρτητα από το ευρύτερο πλαίσιο της κοινότητας και της εργασίας του σε αυτή. Η Κοινωνική εργασία με Κοινότητα είναι, σύμφωνα με τον ορισμό του Ζωγράφου (Θεωρία και Πράξη της ΚΕΚ, 1992) «μια αρχή εργασίας που χρησιμοποιείται μαζί με άλλες προσεγγίσεις και τεχνικές (συμβούλευση, έρευνα, προγραμματισμός, κοινωνικό σχεδιασμό, επιμόρφωση, δημόσιες σχέσεις, συνεργασία με θεσμούς, κοινωνικές ομάδες και άτομα, κ.λ.π.) για να βοηθήσει τις κοινωνικά αδικημένες ομάδες να κάνουν χρήση των δικαιωμάτων και δυνατοτήτων που παρέχει η κοινωνία, να αναλύσουν αντιφατικές κοινωνικοπολιτικές καταστάσεις, να συνειδητοποιήσουν τις πραγματικές τους ανάγκες και τους κοινωνικο-πολιτικούς συσχετισμούς που καθορίζουν τη ζωή τους, και να αγωνισθούν συλλογικά για την προβολή και τη διεκδίκηση των συμφερόντων τους. Η εργασία αυτή, αρχίζει με μια διαδικασία χειραφέτησης, με αφετηρία τις προσωπικές εμπειρίες και ικανότητες των ενδιαφερομένων, με σκοπό την απόκτηση ικανότητας δράσης και σύγκρουσης και οδηγεί στη μεθοδευμένη κινητοποίηση για την εξάλειψη των αιτίων των προβληματικών καταστάσεων, χρησιμοποιώντας όλα τα δημοκρατικά μέσα πίεσης».

Αναφέρεται επίσης, ότι «τελευταία παρατηρείται μια χαρακτηριστική στροφή της κοινωνικής πολιτικής στο χώρο διαβίωσης των ενδιαφερομένων με τη συμμετοχή τους στο σχεδιασμό των προγραμμάτων που πρόκειται να υλοποιηθούν». Η αποτελεσματική κοινωνική εργασία, ορίζεται μόνο με άμεση συνεργασία με το πληθυσμό. Συνεπώς, «διαφοροποιείται και ο ρόλος του Κ.Λ. και-τα καθήκοντα της Κοινωνικής Εργασίας στην τοπική δράση, αναφορικά με τους παλαιότερους τρόπους εργασίας».

Ο σπουδαιότερος ρόλος λοιπόν των Κ.Λ. στην κοινότητα Βραχνεϊκών ήταν αυτός, που ο Ιατρίδης ονομάζει «ρόλος της Κοινωνικής Δράσης» (Σχεδιασμός κοινωνικής πολιτικής, 1990). Αφορούσε «την κατάκτηση νέων, μη αναγνωρισμένων

δικαιωμάτων των γυναικών)), που προώθησαν και στήριξαν οι Κ.Λ. μέσω μιας σχεδιασμένης και εφαρμόσιμης στρατηγικής.

Στόχος ήταν «η ανάπτυξη, η πρόοδος των γυναικών με τα δικά τους μέσα και τις δικές τους δυνάμεις. Δεν επιδιωκόταν η αλλαγή της προσωπικότητας των μετεχόντων, αλλά η αλλαγή στη δομή της κοινότητας, ούτε η μεμονωμένη προσαρμογή ατόμων στην κοινότητα, αλλά η αλλαγή των ίδιων των συνθηκών της κοινότητας» (Ζωγράφου, ΚΕΚ, 1992).

Η εργασία των Κ.Λ. στηρίχθηκε σε θεμελιώδεις αρχές της Κοινωνικής Εργασίας στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, όπως είναι: «η ευρύτητα, η αποτελεσματικότητα, η αποδοτικότητα, η συνέχεια των υπηρεσιών, ο σεβασμός στην τοπική ιδιαιτερότητα, η προώθηση του προτύπου αυτοδιαχείρισης, ώστε να αποφευχθεί η δημιουργία εξαρτητικών σχέσεων των πολιτών με την κοινότητα» (Κατσαρού, Κοινωνικές Υπηρεσίες στην Τοπική Αυτοδιοίκηση).

Οι θεωρητικές αναφορές στο ρόλο των Κ.Λ. στην κοινότητα και τη δημιουργία του γυναικείου Συνεταιρισμού είναι επιβεβλημένες, διότι δεν νοείται η παρεμβατική εργασία των Κ.Λ. να πηγάζει μόνο εμπειρικά και αυθόρμητα. Απαιτείται πλήρης σχεδιασμός και οργάνωση των ενεργειών, των προτάσεων, των εκτιμήσεων και των πρωτοβουλιών τους.

Από την παρατήρηση και καταγραφή της διαδικασίας για τη δημιουργία του Συνεταιρισμού «ΑΙΓΛΗ» διαπιστώθηκε, ότι οι Κ.Λ. είχαν ενεργό ρόλο σε όλα τα στάδια, από την ίδρυση έως και τη μετέπειτα πορεία του. Η εργασία τους είχε θεωρητική βάση και στηρίχθηκε σε συγκεκριμένη μεθοδολογία. Γι' αυτό εξάλλου, ήταν εφικτή και η παρατήρηση, ως εργαλείο συλλογής πληροφοριών.

Η στρατηγική παρέμβασης που εφαρμόστηκε ήταν η «συνεργατική στρατηγική» (Ιατρίδης, 1990), διότι «υπήρχε βασική συμφωνία» ανάμεσα στην κοινότητα και τους Κ.Λ., ότι θα στήριζαν τις γυναίκες σε οτιδήποτε αποφάσιζαν να υλοποιήσουν και επιπλέον, η συνολική και ευρεία στήριξη των γυναικών θα είχε πιο ουσιαστικά αποτελέσματα. Η τεχνική αυτή περιελάμβανε κυρίως «πληροφόρηση και πειθώ» (Ιατρίδης, 1990), στοιχεία που χαρακτήριζαν το ρόλο των Κ.Λ.

Συγκεκριμένα, οι ενέργειες των Κ.Λ. ήταν οι εξής:

1. Η απόκτηση συμμαχιών

Ένας από τους πιο καταλυτικούς παράγοντες επιτυχίας των γυναικών, ήταν η υποστήριξη που είχαν από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και άλλους φορείς (Συμβούλιο περιοχής, Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο, κ.ά.). Οι Κ.Λ. προσπαθούσαν να επηρεάζουν θετικά τους κοινοτικούς ηγέτες και πρόσωπα με κύρος στην κοινότητα, σε ατομικές και ομαδικές συναντήσεις, γνωρίζοντας ότι η υποστήριξή τους ήταν πολύτιμη. Αυτό το στάδιο της εξασφάλισης συμπαράστασης αποδείχτηκε καθοριστικό, διότι η μεγαλύτερη μερίδα της κοινότητας συνειδητοποίησε τη χρησιμότητα της πρωτοβουλίας και ενθάρρυνε τις γυναίκες να προχωρήσουν. Οι Κ.Λ., ενεργώντας με περίσκεψη και ευρύτητα αντιλήψεως, προετοιμάζαν το έδαφος για τη μελλοντική ευρεία αποδοχή του γυναικείου συνεταιρισμού.

2. Εξασφάλιση ορισμένων σημαντικών προϋποθέσεων για την ομάδα

Υπήρχαν ορισμένα βοηθητικά στοιχεία που συνετέλεσαν στη θετική πορεία της ομάδας και αποδείχθηκαν χρήσιμα για τη συνέχεια. Ήταν η εξασφάλιση ανέσεων, όπως ο χώρος που θα πραγματοποιούνταν οι συναντήσεις της ομάδας, ένα τηλέφωνο και fax, η κάλυψη από την κοινότητα ορισμένων αναγκαίων εξόδων π.χ. έξοδα μετακινήσεων του προεδρείου προκειμένου να παραστούν σε μια συνάντηση σε άλλη πόλη) και οτιδήποτε άλλο προέκυπτε. Η συμβολή των Κ.Λ. ήταν καθοριστική σε αυτόν τον τομέα, αφού συνεργάστηκαν στενά με την κοινότητα και το Συμβούλιο περιοχής και συνέβαλαν ώστε να είναι η τοπική ηγεσία δεκτική σε τέτοιου είδους διευκολύνσεις.

3. Ο Κ.Λ. «εκπαιδευτής» (Ιατρίδης, 1990)

Οι Κ.Λ. ανέπτυσαν δραστηριότητες και αξιοποιούσαν τις ευκαιρίες για να ενημερώνονται αφενός οι ίδιοι για τις εξελίξεις του προγράμματος και αφετέρου να παρέχουν πληροφορίες σε άλλους, επιτελώντας έτσι εκπαιδευτικό σκοπό. Η κατ'αρχήν διερεύνηση για το άγνωστο τότε πρόγραμμα έγινε από τους Κ.Λ., προσφέροντας συγκεκριμένα και υπεύθυνα πληροφόρηση στους εκπροσώπους της Τ.Α. και στα μέλη της ομάδας των γυναικών, καθώς επιμελήθηκαν της έκδοσης ειδικού ενημερωτικού υλικού. Υπήρχε έτσι η βεβαιότητα σε όλους τους συνεργάτες, ότι ανά πάσα στιγμή είχαν στη διάθεσή τους πλήρη ενημέρωση για τις εξελίξεις του

προγράμματος, αφού οι Κ.Λ. είχαν πρόσβαση σε αξιόπιστες πηγές πληροφόρησης, όπως η Γ.Γ.Ι., η ΑΤΕ, αρμόδια υπουργεία, η ΤΕΔΚ, το ΚΤΑΔΑ κ.λ.π.

4. Σχεδιασμός και συμβολή στην προσέγγιση του πληθυσμού «από τη βάση προς τα πάνω»

Οι Κ.Λ. γνώριζαν, ότι για να επιτύχει το πρόγραμμα, ήταν απαραίτητο να συμμετέχουν ενεργά και ουσιαστικά οι ίδιες οι γυναίκες, «για την προώθηση της συλλογικής δράσης και για τη μείωση της αποξένωσης των γυναικών από την τοπική κοινότητα» (Ιατρίδης, 1990). «Η διαδικασία της αυτονόμησης και της χειραφέτησης των γυναικών» (Ζωγράφου, 1992) στηρίχθηκε στην αντικειμενικότητα, την αμεροληψία και τη συνέπεια στις δημοκρατικές διαδικασίες. Έτσι, από την ενημέρωση και τη συνολική κινητοποίηση, έως τη σύνθεση της ομάδας, την επιλογή αντικειμένου απασχόλησης, τις εκλογές και τη γενικότερη λειτουργία του Συνεταιρισμού, αποφεύχθηκε οποιαδήποτε μορφή, άμεση ή έμμεση, «κηδεμόνευσης». Προωθήθηκε η αυτενέργεια και η ενδυνάμωση της ομάδας με κάθε τρόπο: είχαν πάντοτε πλήρη γνώση για το σημείο που βρίσκονται, τα εμπόδια ή τις δυσκολίες που υπήρχαν μπροστά τους, τις πιθανές συνέπειες ή αντιδράσεις στις προτιθέμενες επιλογές τους. Με αυτόν τον τρόπο, γνωρίζοντας τα υπέρ και τα κατά της επικρατούσας κατάστασης, αποφάσιζαν αυτό που θεωρούσαν πιο εποικοδομητικό για τους στόχους τους. Έτσι, έμαθαν να αναλαμβάνουν και την ευθύνη των αποτυχημένων επιλογών και ουδέποτε αναζήτησαν τα αίτια σε εξωτερικό παράγοντα.

5. Δημόσιες σχέσεις

Δημόσιες σχέσεις είναι «η προμελετημένη, προσχεδιασμένη και συστηματικά καταβαλλόμενη προσπάθεια για τη δημιουργία και διατήρηση της αμοιβαίας κατανόησης και εμπιστοσύνης, μέσω της ειλικρινούς επικοινωνίας. Οι Δημόσιες σχέσεις προϋποθέτουν προσωπική και επαγγελματική ακεραιότητα σε ό,τι αφορά τους εξυπηρετούμενους, την κοινότητα, το κοινό» (Θεοδωράτος, 1983). Σε αυτόν τον τομέα, οι Κ.Λ. κατείχαν κυρίαρχο ρόλο, αφού αναλάμβαναν να έχουν «επαγγελματικά φιλικές» σχέσεις με τους κοινοτικούς ηγέτες, τους φορείς που εμπλέκονταν, το γυναικείο Συνεταιρισμό, ακόμα και τον υπόλοιπο πληθυσμό της κοινότητας. Θεμέλιος λίθος υπήρξε η επικοινωνία, η οποία ήταν σκόπιμη και σχεδιασμένη, ώστε να δημιουργηθούν δεσμοί ανάμεσα στα άτομα και στην ομάδα, με την ολότητα.

Για την επίτευξη αυτών των δεσμών, του κλίματος αποδοχής και αλληλοσεβασμού, προωθήθηκε «η ανταλλαγή απόψεων, ο συντονισμός των αντιδράσεων, η συνομιλία στην ίδια γλώσσα για να μην υπάρχουν προβλήματα ή αδιαφορία» (Θεοδωράτος, 1983).

Συγκεκριμένα, οι ενέργειες των Κ.Λ. ήταν κυρίως οι εξής: έφεραν την ομάδα των γυναικών σε επαφή με αρμόδια πρόσωπα κυρίως από τη Γ.Γ.Ι., την ΤΕΔΚ, τον ΟΑΕΔ, Ε.Ο.ΜΜ.ΕΧ., οργανώνοντας ειδικές συναντήσεις και ομιλίες με ενημερωτικό σκοπό. Με αυτόν τον τρόπο προωθούνταν η προσωπική επαφή και γνωριμία, ώστε να διευκολύνεται ακολούθως η πρόσβαση και η άμεση συνεργασία με αυτούς τους φορείς.

Μεσολαβούσαν για να συναντηθεί ο Συνεταιρισμός των Βραχνεϊκών με αντίστοιχους Συνεταιρισμούς της υπόλοιπης χώρας κι έτσι τους δινόταν η ευκαιρία να γνωρίσουν από κοντά άλλες ομάδες γυναικών, μια ολοκληρωμένη λειτουργία catering, αποκομίζοντας εμπειρίες και εξειδικευμένη γνώση για το αντικείμενο που τους ενδιέφερε.

Εξειδικευμένη επίσης βοήθεια προσέφεραν στον οργανωτικό τομέα, στηρίζοντας το Συνεταιρισμό σε εκδηλώσεις που συμμετείχε σαν οργανωτικό μέλος, βοηθώντας τον να συνειδητοποιήσει το ρόλο του σε κάθε περίπτωση. Οργάνωσαν ομιλίες και συναντήσεις αποκλειστικά για το Συνεταιρισμό, με ενημερωτικό-εκπαιδευτικό σκοπό. Οι οργανωτικές ικανότητες των Κ.Λ. συνέβαλαν επιπλέον στην επιτυχή διεκπεραίωση των εκπαιδευτικών επισκέψεων στην υπόλοιπη χώρα.

Μέσω των Κ.Λ. προωθήθηκε η δημοσιοποίηση του Συνεταιρισμού με την οργάνωση μαγνητοσκόπησης της ομάδας και τη λήψη ξεχωριστών συνεντεύξεων του προεδρείου. Τα μέλη μίλησαν αυθόρμητα για την όλη διαδικασία μέχρι τη δημιουργία του Συνεταιρισμού, για την εξέλιξή του, τις προσδοκίες τους αλλά και για τις αλλαγές που επέφερε στη ζωή τους. Με σκοπό την προβολή και την ενημέρωση περισσότερων φορέων -της ευρύτερης πλέον περιοχής- οργανώθηκαν ειδικές εκδηλώσεις, μέρος των οποίων ήταν και η προβολή της εκπαιδευτικής ταινίας που περιείχε τον Συνεταιρισμό «ΑΙΓΛΗ».

Οι Κ.Λ. οργάνωσαν βραδινές εξόδους ψυχαγωγικού χαρακτήρα για να παρακολουθήσουν -μαζί με την ομάδα των γυναικών- μια θεατρική παράσταση ή για

να δειπνήσουν. Φρόντιζαν πάντα ορισμένες σημαντικές λεπτομέρειες, όπως ο χώρος συνάντησης, η ώρα, η μουσική, κ.ά. Ήταν όλα προσεκτικά σχεδιασμένα και δεν αφήνονταν στην τύχη παράγοντες που θα μπορούσαν να αποβούν αρνητικοί. Ο σκοπός αυτών των συναντήσεων ήταν η χαλάρωση και η εκτόνωση της ομάδας, σε μια ευχάριστη και ανθρώπινη συνεύρεση. Με αυτόν τον τρόπο ενίσχυσαν τη σύσφιξη των σχέσεων, προώθησαν τη συνοχή και την καλύτερη επικοινωνία των μελών.

6. Αξιολόγηση των εξελίξεων του προγράμματος

Η αξιολόγηση κάθε ενέργειας ήταν απαραίτητη διότι συντελούσε στην ουσιαστική κριτική των πεπραγμένων και βοηθούσε στην κατανόηση των σημείων που μπορούσαν να διαφοροποιηθούν, για την επίτευξη θετικότερων αποτελεσμάτων.

Οι Κ.Λ. προώθησαν το μοντέλο της «διαδικαστικής αξιολόγησης» (Ιατρίδης, 1990), δηλαδή μια μόνιμη διαδικασία που βοηθούσε τα μέλη του Συνεταιρισμού να σκέφτονται και να ενεργούν βάσει μιας συνεχούς εκτίμησης των γεγονότων.

Η αξιολόγηση ήταν ένας «απολογισμός», σε σχέση με τους στόχους που είχαν εκ των προτέρων τεθεί, δηλαδή σε σχέση με τον προγραμματισμό που είχε γίνει: «ενώ ο προγραμματισμός χρησίμευε στον καθορισμό του τί και πώς πρέπει να γίνει, η αξιολόγηση χρησίμευε στον καθορισμό του, τι έγινε, τι έπρεπε να γίνει και τι θα πρέπει να γίνει ακόμα» (Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα, κεφ. 4, η κοινή προσπάθεια).

Η αξιολόγηση γινόταν κυρίως με τη συνεργασία των Κ.Λ. και ενίοτε κοινοτικών εκπροσώπων, πότε συλλογικά δηλαδή με ολόκληρη την ομάδα, πότε μόνο με το προεδρείο του Συνεταιρισμού.

Ο ρόλος των Κ.Λ. σε αυτόν τον τομέα ήταν κυρίως συντονιστικός και σε καμία περίπτωση επικριτικός ή καταδικαστικός. Τόνιζαν βέβαια τη σημασία των θετικών κινήσεων και αποτελεσμάτων και ήταν προσεκτικοί στην κριτική των ανεπιτυχών επιλογών. Βοηθούσαν στο να μην παρεκκλίνει η ομάδα από το στόχο και να μην ενεργεί ορμώμενη από έντονα συναισθήματα, ενθουσιώδη ή αρνητικά. Αντίθετα, πρότειναν στα μέλη και τα στήριζαν, ώστε να υπάρχει πάντα μια συγκεκριμένη λογική στις ενέργειες και τις κινήσεις τους, ένας στόχος και μια στρατηγική και να χαρακτηρίζονται, με μια λέξη, από επαγγελματισμό.

Η αξιολόγηση επίσης ήταν χρήσιμη με τους εκπροσώπους της Τ.Α. και τους Κ.Λ. όπου γινόταν εκτίμηση για τη στάση της κοινότητας Βραχνεϊκών, του 2^{ου} Συμβουλίου Περιοχής και άλλων φορέων που εμπλέκονταν σε αυτήν την πρωτοβουλία.

7. Προσωπικό παράδειγμα

Υπήρξε ένα από τα χαρακτηριστικά με ιδιαίτερη βαρύτητα, αφού εκ των πραγμάτων -λόγω της φύσης της ομάδας- δεν ήταν πάντα εφικτή η ευθεία καθοδήγηση και η επισήμανση λεπτών θεμάτων που αφορούσαν κυρίως συμπεριφορές και στάσεις. Οι Κ.Λ. τοποθετώντας ιδανικά τους εαυτούς τους, ως σωστοί επαγγελματίες, προσέφεραν την καλύτερη «εκπαίδευση» και λειτούργησαν ως πραγματικό πρότυπο για μίμηση.

8. Κοινωνική Εργασία με άτομα-μέλη

Η σπουδαιότητα της σχέσης στην κατά περίπτωση μέθοδο ήταν ιδιαίτερη, ακόμη και στα πλαίσια της εργασίας με αυτή την ομάδα. Η παρουσία των Κ.Λ. στην ομάδα δεν δημιούργησε, όπως ήταν φυσικό, από μόνη της σχέση με τα μέλη. Η σχέση δημιουργήθηκε σαν αποτέλεσμα συντονισμένων και συνειδητών προσπαθειών από τους Κ.Λ. (Μουζακίτης, 1989).

Η ιδιαίτερη επαφή των Κ.Λ. με ορισμένα μέλη της ομάδας έγινε μόνο, όταν οι συνθήκες το επέβαλαν. Όταν δηλαδή η συμπεριφορά ενός μέλους ήταν τέτοια, που απειλούσε τη συνοχή της ομάδας (π.χ. υπερβολικά αμυντική συμπεριφορά, επιθετική ή άκαμπτη). Η βοήθεια των Κ.Λ. ήταν και σε επίπεδο περιεχομένου (διαφωνίες για επιλογές που αφορούσαν τη λειτουργία του Συνεταιρισμού) και σε επίπεδο σχέσεων (προσωπικές διαφωνίες).

Βοηθούσαν το διαφωνούν μέλος να συνειδητοποιήσει ποιά ήταν η ουσία και η πραγματική αιτία της διαφωνίας του, του παρουσίαζαν συνοπτικά την επικρατούσα κατάσταση, τη λογική, τις πιθανές εναλλακτικές επιλογές και συζητούσαν άλλες συμβιβαστικές λύσεις.

Σε επίπεδο σχέσεων, προέτρεπαν το μέλος να μιλήσει για τις σχέσεις του με την υπόλοιπη ομάδα, για ποιο λόγο είχε ενοχληθεί και γινόταν από κοινού εκτίμηση της αντίδρασής του και της περαιτέρω συμπεριφοράς του.

Ο καταλυτικός όμως ρόλος των Κ.Λ. συνίστατο σε αυτό που ονομάζουν οι ειδικοί «συναισθηματική κάθαρση» (Μουζακίτης, 1989). Ορισμένα μέλη καθίσταντο

δυσλειτουργικά είτε λόγω παρελθοντικών εμπειριών τους, είτε εξαιτίας τωρινών σχέσεων στην ομάδα. Ο σκοπός ήταν η συναισθηματική εκφόρτιση, η προσωπική έκφραση, η απόκτηση αυτοπεποίθησης και η, όσο γινόταν, αντικειμενική αντίληψη των προβλημάτων και των συναισθημάτων.

Τέλος, επισημαίνεται ότι ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητική η κίνηση των Κ.Λ. να συζητήσουν με ορισμένα μέλη οικογενειών των γυναικών, που συμμετείχαν στο Συνεταιρισμό, επειδή η συμπεριφορά τους φαίνονταν ιδιαίτερα αρνητική και αυτό είχε δυσάρεστες επιπτώσεις στο ίδιο το μέλος. Από την άλλη πλευρά, η θετική και υποστηρικτική αντιμετώπιση άλλων οικογενειών προς τη γυναίκα-μέλος παρουσιαζόταν και σχολιαζόταν στην ομάδα, ως σημαντικός παράγοντας στήριξης και συμμετοχής της.

9. Κοινωνική Εργασία με την ομάδα

Πριν αναπτυχθεί η εργασία των Κ.Λ. με την ομάδα, είναι σκόπιμο να αναφερθεί ένα καθοριστικό στοιχείο: η ύπαρξη της επαγγελματικής σχέσης.

Κάθε μέλος έφερνε στην ομάδα τις ιδιαίτερες στάσεις και τρόπους συμπεριφοράς που είχε. Φυσικά όλα αυτά ήταν προϊόντα προγενέστερων εμπειριών από άλλες κοινωνικές ομάδες. «Αυτές οι εμπειρίες είχαν διαμορφώσει την αντίληψη που είχε για τον εαυτό του και την αυτοεκτίμησή του, οι οποίες με τη σειρά τους επέδρασαν στις προσδοκίες του για αποδοχή, αδιαφορία ή απόρριψη μέσα στις νέες καταστάσεις μιας ομάδας» (Μουζακίτης, 1989).

Η σχέση ανάμεσα στους Κ.Λ. και την ομάδα απέδωσε, επειδή υπήρχε αμοιβαία εμπιστοσύνη και σεβασμός. Επειδή υπήρχε με άλλα λόγια, μια σωστή επαγγελματική σχέση. Οι Κ.Λ. «δεν ενέπλεκαν τα προσωπικά τους προβλήματα και δεν ένιωθαν την ανάγκη να παρουσιάζουν ένα προσωπικό στυλ» (Κατσορίδου, 1993), έτσι δεν απειλήθηκε η επαγγελματική σχέση.

Τα σπουδαιότερα στοιχεία τα οποία χαρακτήριζαν τη στάση των Κοινωνικών Λειτουργών ήταν: «η γνησιότητα, η ζεστασιά, η ενεργητικότητα και η πολύ σπουδαία ικανότητα του να συναισθάνονται». Επίσης σημαντικό ρόλο έπαιξε «η αντικειμενικότητα και ο βαθμός αυτογνωσίας» των Κ.Λ. (Κατσορίδου, 1993). Γνώριζαν δηλαδή τα όριά τους, τις αδυναμίες τους και ενεργούσαν ανάλογα.

Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά έπαιρναν άλλη διάσταση, εάν σκεφτεί κανείς, ότι εκτός από την ομάδα των γυναικών, η συνεργασία υπήρξε στενή με την κοινότητα, με άλλους φορείς που εμπλέκονταν, με τα ίδια τα άτομα της ομάδας ή και με τους απλούς πολίτες της κοινότητας. Η σωστή και αποδεκτή επαγγελματική σχέση, είναι ευνόητο, ότι χαρακτήριζε κάθε είδος συνεργασίας.

• Ας επανέλθουμε τώρα στην εξελικτική πορεία της ομάδας.

Η ομάδα των γυναικών ήταν εξ αρχής μια τεχνητή-ανοιχτή ομάδα. Η ιδιομορφία σε σχέση με άλλες ομάδες ήταν ότι τα μέλη γνωρίζονταν μεταξύ τους και μάλιστα ήδη υπήρχαν προτιμήσεις και αντιπάθειες σε προσωπικό επίπεδο. Έτσι, ο ρόλος των Κ.Λ. περιοριζόταν (ή γινόταν πιο δύσκολος), αφού σε μια μεγάλη ομάδα 20 - 25 ατόμων, ήταν δύσκολο να επηρεάσει τις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών, αφού ήδη τα μέλη είχαν διαμορφωμένη άποψη κι έτσι η εστίαση οριζόταν εκ των πραγμάτων στο περιεχόμενο, δηλαδή στον τελικό στόχο. Η σύνθεση της ομάδας σε αυτή τη φάση ήταν ποικίλη: διαφορετικές ηλικίες, ενδιαφέροντα ή ακόμη και κίνητρα. Υπήρξε βέβαια το ισχυρό οικονομικό κίνητρο στις περισσότερες γυναίκες, όμως ορισμένες είχαν προσωπικές φιλοδοξίες να διαδραματίσουν έναν ιδιαίτερο ρόλο, οργανωτικό και ηγετικό. Όλες φυσικά τις συνέδεε ο κοινός σκοπός, που ήταν η ένωσή τους για να διεκδικήσουν την δημιουργία της δικής τους επιχείρησης.

Η ομάδα σε αυτό το σημείο δεν είχε βρει ακόμη την οριστική της σύνθεση και την πραγματική της ταυτότητα. Η αποχώρηση των μελών που παρατηρήθηκε -που είναι σύνηθες φαινόμενο- γινόταν κυρίως για λόγους εντυπωσιασμού και λιγότερο για διασπαστικούς λόγους. Σε αυτή την πρώτη φάση, όπως αναφέρει ο Ζωγράφου (1993) «του σχηματισμού της ομάδας» κυριαρχούσαν οι ανακατατάξεις και γινόταν διερεύνηση -κατά μια έννοια- των προθέσεων των μελών για τη συνέχεια.

Στην εξέλιξή της η ομάδα έγινε «δομημένη» και «κλειστή» (Ζωγράφου, 1993), αφού είχε οριστικοποιήσει τους στόχους, καθόριζε τις ενέργειές της, λειτουργούσε βάσει καταστατικού, με σταθερά μέλη και σταθερούς συνεργάτες, συμβούλους, υποστηρικτές. «Ο εσωτερικός στόχος ήταν το συνδυαστικό στοιχείο που δημιούργησε την ταυτότητα της ομάδας», σύμφωνα με το Ζωγράφου (1993). Βέβαια παρέμεινε μια μεγάλη ομάδα 20-22 ατόμων, όμως, τονίζει ο Ζωγράφου, ότι σε αυτές τις περιπτώσεις «σημασία δεν έχει το μέγεθος της ομάδας αλλά η σχέση των μελών

μεταξύ τους και η λειτουργική τους ικανότητα». Εξάλλου, με την εκλογή του προεδρείου, η ομάδα απέκτησε την ευελιξία που έλλειπε και η συνεργασία έγινε πιο εποικοδομητική. Ο ρόλος των Κ.Λ. εστιαζόταν κυρίως στην εμπύχωση, στο συντονισμό των συναντήσεων (του προεδρείου και ολόκληρης της ομάδας κυρίως σε ό,τι αφορούσε την τήρηση της σωστής διαδικασίας) και συχνά διαδραμάτιζε «ρόλο μεσολαβητικό μεταξύ μέλους - ομάδας - περιβάλλοντος» (Κατσορίδου, 1993).

Αναπτύσσοντας το μεσολαβητικό ρόλο των Κ.Λ. στην ομάδα τονίζονται τα εξής: οι Κ.Λ. διευκρίνιζαν στα μέλη της ομάδας το σκοπό της λειτουργίας της και τη βοηθούσαν να κινηθεί γύρω από αυτό το σκοπό. Εντόπιζαν τα εμπόδια που παρενέβαιναν στη σχέση ατόμου-περιβάλλοντος και λειτουργούσαν σε βάρος της απόδοσης του ατόμου-μέλους. Βοηθούσαν τα μέλη να αναγνωρίσουν τη φύση των εμποδίων αυτών και να οργανώσουν κατάλληλα την αντιμετώπισή τους, έτσι ώστε να μην χάσει η ομάδα τον κανονικό ρυθμό της. Οι ίδιοι οι Κ.Λ. εξέφραζαν άμεσα και με ειλικρίνεια τα αποτελέσματα που ανέμεναν ότι θα αποφέρουν οι σκέψεις και οι κινήσεις των μελών, χωρίς να προσπαθούν να επιβάλλουν τη γνώμη τους.

Ας σημειωθεί επίσης ένα ακόμη στοιχείο -πιθανώς αυτονόητο-: η απουσία του κυριαρχικού-ηγητικού ρόλου στην εργασία των Κ.Λ. Απέφευγαν να κατέχουν θέση κεντρικού προσώπου, αφού γνώριζαν καλά, ότι η λειτουργία της ομάδας και τα αποτελέσματα ήταν υπόθεση που αφορούσε ξεκάθαρα τις ίδιες τις γυναίκες και αυτές έπρεπε να αποφασίσουν, αναλαμβάνοντας την ευθύνη των πράξεών τους. Η υποστήριξη και η μεσολάβηση των Κ.Λ. υπήρχε μέχρι η ομάδα να αυτονομηθεί και να χειραφετηθεί, οπότε μπορούσε πλέον να σταθεί μόνη της και να τοποθετηθεί διεκδικητικά και επαγγελματικά.

Μέσα από αυτές τις ανακατατάξεις, η ομάδα πέρασε στη «φάση της σύγκρουσης» (Ζωγράφου, 1993). Τα αίτια των συγκρούσεων οφείλονταν σε εξωτερικούς παράγοντες, σε συνδυασμό πάντα με τις προσωπικές τους διαφωνίες. Δηλαδή, για ορισμένες αποφάσεις που έπρεπε να ληφθούν για την πορεία του Συνεταιρισμού (οικονομικής φύσεως κυρίως), θέματα εκπροσώπησης αυτού ή και ακόμη προσωπικές φιλοδοξίες ορισμένων μελών. Οι λόγοι των διαφωνιών δεν ήταν πάντα σοβαροί, αλλά συχνά, δημιουργούταν ένταση εξαιτίας ασήμαντων λεπτομερειών καθημερινής φθοράς. Οι συγκρούσεις στην ομάδα μπορούσαν να

οδηγήσουν είτε σε διάσπαση, είτε στο να γνωρίσει καλύτερα η ομάδα τον εαυτό της και τα αποτελέσματα θα ήταν εποικοδομητικά. Έγινε το δεύτερο, επειδή το πραγματικό ζητούμενο ήταν η επίλυση των συγκρούσεων και σε αυτό βοήθησαν οι Κ.Λ. Κύριο μέλημά τους ήταν «να διευκολύνουν την επικοινωνία στην ομάδα με την πραγματική εντόπιση και απομάκρυνση των εμποδίων που όξυναν τις διαπροσωπικές σχέσεις, όπως ήταν η αντιζηλία και ο ανταγωνισμός», «χρησιμοποίησαν τη λογική και τα γεγονότα σε συνδυασμό με την έγκαιρη και σωστή πληροφόρηση των μελών, για να πετύχουν την αντικειμενική θεώρηση του προβλήματος» (Κατσορίδου, 1993) κυρίως σε θέματα περιεχομένου και έργου. Επιπλέον, όταν χρειάστηκε, συνάντησαν ιδιαιτέρως ορισμένα μέλη και συζητήθηκαν οι πραγματικές διαστάσεις του προβλήματος και εκτονώθηκε το μέλος συναισθηματικά.

Στενή συνεργασία -κυρίως για υποστήριξη- υπήρχε με την Πρόεδρο του Συνεταιρισμού, η οποία καθώς είναι ηγετική προσωπικότητα, λειτούργησε σχετικά συγκεντρωτικά, με αποτέλεσμα να νοιώθει ιδιαίτερο βάρος ευθύνης με το συνεπακόλουθο άγχος. Αυτό δεν φαίνεται να ενόχλησε ιδιαίτερα την ομάδα, αφού δεν υπήρξε αμφισβήτηση του προεδρείου ή του ρόλου του. Ορισμένες απορίες και ερωτηματικά των μελών αναλάμβανε να διεκπεραιώσει συνήθως η ίδια η Πρόεδρος.

Αποτέλεσμα αυτών των δραστηριοτήτων και ενεργειών των Κ.Λ. ήταν η ομάδα να καταφέρει να ελαχιστοποιήσει τις διαφορές της και να προωθηθεί μια σύνθετη επίλυση, η οποία συνέβαλε θετικά στη συνοχή της ομάδας.

Στα θετικά της σύγκρουσης συγκαταλέγεται, το ότι «προκάλεσε το ενδιαφέρον και την περιέργεια, ήταν το μέσο που μπόρεσε να φέρει τα προβλήματα στην επιφάνεια και οδήγησε σε λύσεις, ήταν η ρίζα για την προσωπική και την κοινωνική αλλαγή. Η σύγκρουση υπήρξε μέρος της διαδικασίας, μέσα από την οποία τα μέλη δοκιμάστηκαν και επιβεβαιώθηκαν, είχαν την εμπειρία να δοκιμάσουν ενεργά και με πληρότητα τις δικές τους ικανότητες κι έτσι συνετέλεσε στη διαμόρφωση της ταυτότητας της ομάδας και των προσώπων» (Κατσορίδου, 1993).

Καθώς η ομάδα διαμόρφωνε την ταυτότητά της και «την αμοιβαία υποστήριξη και ανάπτυξη του συναισθήματος της ομάδας» περνούσε στη φάση του «προσδιορισμού αξιών» που συνδεόταν με τη «φάση εργασίας» (Ζωγράφου, 1993). Η φάση της

«εργασίας της ομάδας» περιλαμβανόταν και σε άλλα στάδια, αφού νοούνταν ως εργασία της ομάδας, η συστηματική παρουσία στις αρμόδιες υπηρεσίες, οι συναντήσεις με τους ειδικούς, προκειμένου να ενισχυθούν στη διεκδίκηση της πρότασής τους. Και αργότερα φυσικά, η κατάρτιση που πραγματοποιήθηκε και η αρχή της εργασίας τους, εντός και εκτός της κοινότητας.

Η ομάδα, τέλος, σαν επίσημος Συνεταιρισμός, αφού είχε αποκτήσει μια σχετική εμπειρία με την παρουσία του, με τις συνεργασίες και την υποστήριξη που είχε λάβει, αυτονομήθηκε. Μπορούσε να χειριστεί ικανοποιητικά τα θέματα που προέκυπταν και λάμβανε αποφάσεις για τις μελλοντικές εξελίξεις. Μην ξεχνάμε, ότι επρόκειτο για γυναίκες, μελλοντικές επιχειρηματίες. Δεν νοείτο να υπάρχει παντοτινή καθοδήγηση και εξάρτηση από άλλους.

Αυτός ακριβώς ήταν και ο τελικός στόχος της εργασίας των Κ.Λ., που στέφθηκε από επιτυχία. Από αυτό το σημείο η υποστήριξη και η βοήθεια δινόταν όταν οι ίδιες το ζητούσαν. Γεγονός πάντως είναι, ότι κρατούν τη συνέχεια της ομάδας και του Συνεταιρισμού στα χέρια τους.

Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού, ως εμπυχωτής

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην προσφορά των Κ.Λ. στην ομάδα ως εμπυχωτές, διότι ήταν ένας ρόλος δύσκολος και σύνθετος που διεκπεραίωσαν στα πλαίσια της εργασίας τους στην κοινότητα.

Οι Κ.Λ. με τη συστηματική υποστήριξη και εμπύχωση «διευκόλυναν τη διαδικασία επίλυσης προβλημάτων, συνέβαλαν στη δημιουργία καλών σχέσεων και προώθησαν τους κοινούς σκοπούς της οργανωμένης ομάδας» (Σταθόπουλος, 1990).

Η αποτελεσματικότητά τους σε αυτό τον τομέα οφειλόταν -εκτός των ειδικών γνώσεων- και σε ορισμένα χαρίσματα και στάσεις που αποδείχθηκαν απολύτως απαραίτητα για την επίτευξη του σκοπού. Πιο αναλυτικά, οι Κ.Λ. ήταν προσεγγίσιμοι, το ντύσιμό τους και η συμπεριφορά τους χαρακτηρίζονταν από απλότητα και σε καμία περίπτωση από προκλητικότητα, ήταν δεκτικοί και ευπροσάρμοστοι σε κάθε διαφορετικό τύπο μέλους της ομάδας. Δεν ήταν ειρωνικοί και δεν έδιναν την εντύπωση ότι τα ξέρουν όλα. Προωθούσαν την ουσιαστική ανταλλαγή απόψεων, δεν απέρριπταν τίποτε και κρατούσαν μια «ουσιαστική στάση ανεκτικότητας»

(Μουζακίτης, 1989). Ήξεραν να ακούν, χάρισμα που λίγοι έχουν. Διέθεταν εσωτερική και όχι προσποιητή ευγένεια. «Ήταν ευέλικτοι, ενεργητικοί και χαμογελαστοί» (Μουζακίτης, 1989), πίστευαν σε αυτό που έκαναν, αγαπούσαν τη δουλειά τους, γιατί το αντίθετο θα γινόταν αμέσως αντιληπτό από την ομάδα. Τέλος, διέθεταν την εξαιρετική ικανότητα του να διαβάζουν «τη γλώσσα του σώματος», να μπορούν να αντιλαμβάνονται τα μη λεκτικά μηνύματα, να «πιάνουν» την αίσθηση που κυκλοφορεί στην ατμόσφαιρα και να προσαρμόζουν ανάλογα τη συμπεριφορά τους.

Όλα αυτά αναφέρθηκαν ως χαρίσματα, διότι πολύ δύσκολα θα γινόταν πιστευτός και αποδεκτός κάποιος που απλά έχει διδαχθεί τρόπους δουλειάς στην εμπύχωση, από έναν άλλο που είναι και λίγο έμφυτη η ικανότητά του να δημιουργεί εύκολα σχέσεις με τους ανθρώπους και που η κοινωνικότητά είναι γνώρισμα του χαρακτήρα του. Επειδή δε, αυτά τα χαρακτηριστικά, σε συνδυασμό με τις ειδικές μεθόδους και τεχνικές που γνωρίζουν οι Κ.Λ., συχνά παρατηρούνται σε εκείνους (τους Κ.Λ.) που εργάζονται κυρίως σε ομάδες και στην κοινότητα, δίνεται η ευκαιρία να σημειωθεί, ότι μπορεί να μην είναι υποχρεωτικό οι εμπυχωτές να είναι Κ.Λ., οι καλοί όμως εμπυχωτές είναι Κοινωνικοί Λειτουργοί.

Επιστρέφοντας στο ρόλο του Κ.Λ.-εμπυχωτή επισημαίνεται, ότι αυτός ο ρόλος δεν έπαψε να υπάρχει σε κανένα σχέδιο εξέλιξης της ομάδας και κατόπιν στη δημιουργία και λειτουργία του Συνεταιρισμού. Μάλιστα, ξεκίνησε από την πρώτη κιόλας συνάντηση των γυναικών, όπου στόχος ήταν η ανάσυρση από την αδράνεια και η προσπάθεια αποκόλλησης από τον παραδοσιακό τους ρόλο. Όπως φάνηκε ξεκάθαρα και από τα προηγούμενα κεφάλαια, η βαθιά ριζωμένη νοοτροπία της γυναίκας-νοικοκυράς (μόνο) ήταν το βασικότερο εμπόδιο των γυναικών στην κοινότητά τους. Έπρεπε να ξεπεράσουν τον αποδεκτό από όλους τρόπο ζωής τους, να αφήσουν -κατά μια έννοια- την κοινωνική καταξίωση του περιγύρου για τον υπάρχοντα ρόλο και την ασφάλεια που απόρρεε από αυτήν, και να επιχειρήσουν την ατομική τους υπέρβαση. Η πίστη στις δυνατότητές τους, ένα ισχυρό κίνητρο, η αυτοεκτίμηση, η αυτοπεποίθηση και επιπλέον ο τρόπος που το δίνουν στους άλλους να το καταλάβουν, συνθέτουν στοιχεία αλλαγής στο ρόλο της γυναίκας μέσα στην οικογένεια και κατ' επέκταση στην κοινότητα.

Εδώ όμως τίθεται εύλογα ο προβληματισμός: πέρα από ορισμένες εντυπωσιακές κινήσεις και σημαντικά βήματα προόδου, παρακινούμενες πιθανώς από τον ενθουσιασμό της προοπτικής, ήταν πράγματι αυτές οι γυναίκες έτοιμες να πραγματοποιήσουν την ουσιαστική επανάσταση; Την υπέρβαση, στο ρόλο που καλούνται να αντεπεξεέλθουν, αναλαμβάνοντας την ευθύνη της πιθανής σύγκρουσης με την οικογένεια, τη γειτονιά και την ευρύτερη κοινότητα; Πόσες είναι εκείνες οι γυναίκες που παρουσιάζονται έτοιμες να ρισκάρουν το ρόλο τους μέσα στην οικογένεια;

Οι ισορροπίες ήταν επικίνδυνες και οι χειρισμοί που απαιτήθηκαν λεπτοί, διότι στόχος δεν ήταν να κάνει μια γυναίκα κάτι που θα της αναστατώσει τη ζωή και θα διαλύσει όλες τις σχέσεις της. Αντίθετα, η προοπτική ήταν να διευκολυνθεί η ζωή της, εξασφαλίζοντας ένα αυτόνομο εισόδημα, δίνοντάς της έτσι τη δυνατότητα να το αξιοποιήσει όπως θέλει, και ταυτόχρονα να βιώσει τις θετικές επιδράσεις της κοινωνικοποίησης και της εξωοικιακής απασχόλησης.

Εκείνες οι γυναίκες που πίστεψαν ότι μπορούν να τα καταφέρουν, δέχθηκαν πλήρη ψυχολογική - ηθική υποστήριξη για να αντιμετωπίσουν εποικοδομητικά τις πιθανές αρνητικές αντιδράσεις. Επιπλέον, όπως επισημαίνει η Κατσορίδου (1993), οι Κ.Λ. μέσα στην ομάδα «παρακινούσαν και εμπύχωναν τα μέλη και την ομάδα στις μεταξύ τους σχέσεις, στην αυτοέκφραση, στη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες της ομάδας, στη λήψη αποφάσεων, στην αναζήτηση και την εφαρμογή λύσεων σε καταστάσεις που φαίνονταν να μην έχουν διέξοδο, στην παραγωγή έργου. Η προοπτική, η ενθάρρυνση η υποστήριξη και το χιούμορ των Κ.Λ. απέβλεπαν στην άμβλυνση των εντάσεων και στην εμπύχωση των μελών για δράση, πέρα από τα εμπόδια που υπήρχαν».

Συγκεκριμένα, σε οικονομικής φύσεως εμπόδια, η ομάδα απογοητευόταν και η στήριξη των Κ.Λ. (αλλά και άλλων συνεργατών) τις βοήθησε να μην λυγίσουν, να παραμείνουν ενωμένες και να βλέπουν το μέλλον με αισιοδοξία.

Επισημαίνεται τέλος, ότι η διαρκής και συστηματική υποστήριξη της ομάδας, είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση της αισιοδοξίας και της αυτοπεποίθησης των γυναικών, γιατί βίωσαν τη σπουδαιότητα του να διατηρούν την ελπίδα ζωντανή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο στόχος της έρευνας-δράσης που υλοποιήθηκε στην κοινότητα Βραχνεϊκων, ήταν η επίτευξη αλλαγών σε ό,τι αφορά το ρόλο των γυναικών στην κοινότητα, και ειδικότερα στον κοινωνικό και εργασιακό τομέα, αφού τελικός στόχος ήταν η δημιουργία επιχειρηματικότητας. Η παρούσα εργασία κατέγραψε βήμα-βήμα την εφαρμογή της στρατηγικής για την υλοποίηση αυτών των στόχων. Η συμμετοχική παρατήρηση ήταν το βασικό εργαλείο συλλογής πληροφοριών και συμπληρώθηκε από συνεντεύξεις.

Τα αποτελέσματα της παρατήρησης είναι τα εξής, σύμφωνα με τη μεθοδολογία που είχε προσχεδιαστεί:

1) Οι συμμετέχοντες: Κεντρικό ρόλο σε αυτή την προσπάθεια κατείχαν οι άνεργες και ανειδίκευτες γυναίκες, αφού το πρόγραμμα απευθυνόταν σε αυτές. Οι περισσότερες γυναίκες των κοινοτήτων του 2^{ου} Σ.Π. ενημερώθηκαν για την ύπαρξη του προγράμματος, αφού η διαδικασία της ενημέρωσης ήταν οργανωμένη και εφαρμόστηκε με τη συνεργασία όλων των κοινοτήτων που ανήκουν στο 2^ο Σ.Π.

Τελικά, αποφάσισαν να προχωρήσουν 22. Κυρίαρχο ρόλο διαδραμάτισε η μετέπειτα Πρόεδρος του Συνεταιρισμού, η οποία παρακινούσε και επηρέαζε τα περισσότερα μέλη.

Η πρωτοβουλία ξεκίνησε από τους Κ.Λ. και την κοινότητα Βραχνεϊκων. Οι Κ.Λ. από τη μια, συνεργάστηκαν στενά με την ομάδα των γυναικών και όλους τους συμμετέχοντες και επηρέασαν θετικά την όλη πορεία και εξέλιξη. Η τοπική ηγεσία από την άλλη, ήταν πάντοτε διαθέσιμη και υποστήριξε την ομάδα, αξιοποιώντας όλα τα πιθανά διευκολυντικά μέσα. Αποτελεσματική βοήθεια προσέφερε το 2^ο Συμβούλιο Περιοχής, το οποίο ήταν παρόν, καθ'όλη τη διάρκεια της προσπάθειας. Άλλοι φορείς που συνέβαλαν με κάποιο τρόπο σε αυτή την πρωτοβουλία ήταν η Τ.Ε.Δ.Κ. Αχαΐας, το Κ.Τ.Α.Δ.Α., το Τ.Ε.Ι Πάτρας, η Γ.Γ.Ι., η Α.Τ.Ε., ο Ο.Α.Ε.Δ, Ε.Ο.ΜΜ.ΕΧ κ.ά.

2) Οι συνέπειες των σχέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων: Η ομάδα των γυναικών συνειδητοποίησε εξ'αρχής, ότι εκτός από τις κοινωνικές διαστάσεις της δραστηριότητάς τους, στόχος ήταν η ίδρυση του Συνεταιρισμού με επιχειρηματική προοπτική. Επειδή αυτός ο στόχος ήταν εφικτός, έκαναν ενέργειες, διεκδίκησαν και

πέτυχαν την έγκριση της πρότασής τους. Ενημερώθηκαν, βρίσκονταν σε συνεχή συνεργασία με τους συμμετέχοντες, προγραμματίζαν και εκτιμούσαν τις επόμενες κινήσεις τους. Γνωστοποίησαν και πρόβαλαν το Συνεταιρισμό με δραστηριότητες, οι πιο χαρακτηριστικές των οποίων ήταν: βρίσκονταν σε μια συνεχή διαδικασία ενημέρωσης και πληροφόρησης με αρμόδια πρόσωπα της κοινότητας Βραχνεϊκών, του Σ.Π., τους Κ.Λ., πρόσφεραν σπιτικά εδέσματα και γλυκίσματα σε εκδηλώσεις στο Σταυροπούλειο Πνευματικό Κέντρο και αναλάμβαναν την τροφοδοσία ιδιωτικών εορτών.

Με αυτό τον τρόπο έκαναν αισθητή την παρουσία τους και πρόβαλαν προς τα έξω την θέληση της ομάδας να προχωρήσει και να πετύχει τους στόχους της.

3) Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν στην επαφή και τη δραστηριότητα που κατευθύνεται προς την επίτευξη του στόχου: Οι διαπροσωπικές σχέσεις των μελών ήταν καθοριστικός παράγοντας για την επίτευξη του στόχου. Μέσω της εξελικτικής πορείας της ομάδας επικοινωνήσαν με ποικίλους τρόπους: συνεργάστηκαν ομαλά, έπεισαν επιχειρηματολογώντας, συμβιβάστηκαν ή και συγκρούστηκαν. Αυτές οι διαδικασίες ήταν πρωτόγνωρες για τις ίδιες και η προσαρμογή δύσκολη, αφού δεν είχαν βιώσει παρόμοια εμπειρία στο παρελθόν. Τα μέλη που κατάφερναν να προωθήσουν τις προτάσεις και τις απόψεις τους, ξεχώρισαν για το έντονο ενδιαφέρον τους, το ζήλο που επιδείκνυαν, τη σταθερότητά τους, την ουσιαστική συμμετοχή και την ενεργό παρουσία τους σε όλες τις δραστηριότητες. Οι διαπροσωπικές σχέσεις των μελών μπορούν να χαρακτηριστούν ικανοποιητικές και λειτουργικές, γι'αυτό και το αποτέλεσμα της ενδοομαδικής επικοινωνίας ήταν θετικό, αφού τελικά οι αποφάσεις που ελήφθησαν, υποστηρίχθηκαν από όλη την ομάδα.

Επειδή η προσπάθεια ήταν πολύχρονη, οι Κ.Λ. ενίσχυσαν τη συνοχή της ομάδας κι έτσι διατηρήθηκε το ενδιαφέρον για το στόχο και συνεχίστηκαν με αμείωτους ρυθμούς οι ενέργειες για την υλοποίησή του. Αυτό επιτεύχθηκε με την επίμονη εργασία τους με την ίδια ομάδα, ορισμένα μέλη (π.χ. με την Πρόεδρο), με τις δημόσιες σχέσεις και γενικά με την προώθηση της παρουσίας και συμμετοχής του Συνεταιρισμού σε εκδηλώσεις, ομιλίες, συναντήσεις, συνεργασίες.

Ο Συνεταιρισμός είχε στη διάθεσή του σημαντικά επιβοηθητικά μέσα, που συνετέλεσαν στην επιτυχία της πρωτοβουλίας. Η αξιοποίηση αυτών των μέσων

επιτυγχάνονταν κυρίως μέσω της συνεργασίας τους με τους Κ.Λ. και τη στήριξη της κοινότητας Βραχνεϊκων που προώθησαν οτιδήποτε θα απέβαινε αποτελεσματικό για την επίτευξη των στόχων της ομάδας, και παρείχαν όσες διευκολύνσεις χρειαζόνταν. Για παράδειγμα, φρόντισαν οι γυναίκες να έχουν άμεση πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης και συλλογής στοιχείων, από φορείς που σχετίζονται με την προσπάθεια, προώθησαν επαφές που ήταν ιδιαίτερα χρήσιμες, η κοινότητα δε, διευκόλυνε τη μετακίνησή τους καλύπτοντας τα έξοδα.

4) Το αρχικό γεγονός ή ερέθισμα: Ο στόχος των Κ.Λ. να προωθηθεί η αυτενέργεια και η ενδυνάμωση των γυναικών ξεκινώντας «από τη βάση», επιτεύχθηκε πλήρως. Οι γυναίκες ενημερώθηκαν, έγιναν ομάδα, ανέλαβαν πρωτοβουλίες, αποφάσισαν με τι θα ασχοληθούν, εξέλεξαν τους εκπροσώπους τους, συνέστησαν Συνεταιρισμό, κινητοποιήθηκαν και ενίσχυσαν την υποβληθείσα πρότασή τους. Για τους εμπλεκόμενους φορείς είχαν οριοθετηθεί οι δυνατότητες παρέμβασής τους, που περιορίστηκαν σε διευκολυντικούς και υποστηρικτικούς ρόλους. Η μορφή και η εξέλιξη του Συνεταιρισμού εξαρτήθηκε αποκλειστικά από την ίδια την ομάδα και η συνέχεια επίσης.

5) Τα κίνητρα ή άλλοι παράγοντες, οι οποίοι διατήρησαν τη δραστηριότητα: Το κοινό κίνητρο των γυναικών ήταν οικονομικό, που βέβαια θεωρείται θετικό κίνητρο, εφόσον ο στόχος ήταν η δημιουργία επιχείρησης. Με αφορμή αυτή την πρωτοβουλία, ορισμένα μέλη θέλησαν να επιδείξουν τις ηγετικές-οργανωτικές ικανότητές τους και όταν δεν τα κατάφεραν, αποχώρησαν. Το κίνητρο όμως της διάκρισης ήταν εμφανές στο Συνεταιρισμό και σε αρκετά εναπομείναντα μέλη, ιδίως σε αυτά που αποτέλεσαν το προεδρείο. Η ομαδική συνεργασία, η κοινωνικοποίηση και οι λοιπές κοινωνικές διαστάσεις της πρωτοβουλίας, φάνηκε ότι ήταν αρκετά συνειδητοποιημένες από τις γυναίκες, πλην όμως -όπως παραδέχτηκαν- δεν τους είχε δοθεί μέχρι τώρα η ευκαιρία να ενεργοποιηθούν και να διεκδικήσουν της δημιουργία της δικής τους επιχείρησης.

6) Οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν στους συμμετέχοντες: Ήταν αναμενόμενο, σε μια ανδροκρατούμενη κοινότητα, ότι θα υπήρχαν παράγοντες κοινωνικών προτύπων που εμπόδισαν ορισμένες γυναίκες να προχωρήσουν. Αλλά και αυτές που

συμμετείχαν, αντιμετώπισαν δυσκολίες από το οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον τους.

Αρκετά μέλη ζητούσαν στήριξη, διότι οι σύζυγοι τους απαγόρευαν να συμμετέχουν στις συναντήσεις και τις λοιπές δραστηριότητες του Συνεταιρισμού. Πολλές φορές, όπως ομολογούν, αναγκάστηκαν να καταφύγουν σε δικαιολογίες ή αναληθείς εξηγήσεις, για να αποφύγουν τους διαπληκτισμούς με την οικογένειά τους. Σε άλλες περιπτώσεις τους δημιούργουσαν αρνητική ψυχολογία επισημαίνοντας, ότι δεν είναι άξιες και δεν πρόκειται να τα καταφέρουν κ.ά. Παρ' όλες τις δυσκολίες, τα μέλη που πίστεψαν και θέλησαν να αλλάξουν την επικρατούσα κατάσταση ως προς το ρόλο τους, το πέτυχαν. Δέχθηκαν συστηματικά πλήρη ψυχολογική και ηθική υποστήριξη από τους Κ.Λ., που είχε ως αποτέλεσμα να τοποθετούν τους εαυτούς τους δυναμικά απέναντι στις δυσκολίες και να τις αντιμετωπίζουν με αυτοπεποίθηση και περηφάνια.

7) Το περιεχόμενο της κατάστασης: Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων της ομάδας -και κατόπιν σαν Συνεταιρισμός- οι γυναίκες βρίσκονταν σε διαφορετικούς χώρους. Η συμπεριφορά τους ήταν προσαρμοσμένη ανάλογα με το στόχο που είχε τεθεί σε κάθε περίπτωση. Η βάση τους βέβαια ήταν το Σταυροπούλειο Πνευματικό Κέντρο στα Βραχνεία, όπου πραγματοποιήθηκαν οι αρχικές συναντήσεις, η συνεργασία με τους Κ.Λ., τους εκπροσώπους της Τ.Α., και γινόταν ο προγραμματισμός και η αξιολόγηση των εξελίξεων του προγράμματος. Αυτός ήταν ο δικός τους χώρος και η συμπεριφορά τους χαρακτηριζόταν από άνεση και ασφάλεια.

Αρκετές συναντήσεις με αρμόδιους φορείς πραγματοποιήθηκαν σε άλλες πόλεις (Αθήνα, Θεσσαλονίκη), όπως και οι εκπαιδευτικές επισκέψεις. Σε αυτές τις περιπτώσεις ήταν προετοιμασμένες ως προς το περιεχόμενο των συναντήσεων και προσαρμοσμένες στο συγκεκριμένο στόχο που επεδίωκαν.

Για τη θεωρητική κατάρτιση και την πρακτική άσκηση, που υπήρξε μια εκπαιδευτική διαδικασία, απαιτήθηκε και η ανάλογη αντιμετώπιση.

Στις συναντήσεις που οργανώθηκαν με ψυχαγωγικό χαρακτήρα, χαλάρωσαν, συζήτησαν ανθρώπινα και χωρίς άγχος. Εκεί, η κάθε γυναίκα παρουσίαζε πτυχές του εαυτού της, που σε άλλες περιπτώσεις δεν άφηνε να διαφανούν. Δόθηκε έτσι η

ευκαιρία στους Κ.Λ. να σχηματίσουν μια σφαιρική άποψη για τα άτυπα κανάλια επικοινωνίας στην ομάδα, τις υποομάδες και τις ιδιομορφίες του κάθε μέλους.

8) Ομαλότητα και επανάληψη: Η σύσταση της ομάδας των γυναικών και η μετέπειτα ίδρυση του Συνεταιρισμού πραγματοποιήθηκε μετά από πολλές συναντήσεις, μέσω μιας σταθερά εξελικτικής διαδικασίας, κι έτσι τέθηκε σε γερές βάσεις. Η επόμενη συνάντηση οριζόταν στο τέλος της προηγούμενης, είχε διαφορετικό στόχο που ήταν προκαθορισμένος και με αυτό τον τρόπο επιτεύχθηκε η προοδευτική εξέλιξη. Η μοναδικότητα της κάθε συνάντησης συνίστατο στην αυθόρμητη εκδήλωση συμπεριφοράς και έκφρασης συναισθημάτων των μελών, αφενός μεν από τις ενδοομαδικές διεργασίες, αφετέρου δε, από τις ραγδαίες εξελίξεις του προγράμματος.

9) Χρόνος - διάρκεια: Όλες οι διαδικασίες, από τη σύσταση της ομάδας έως την υποβολή της πρότασης, υλοποιήθηκαν στα χρονικά πλαίσια που είχαν οριστεί από το πρόγραμμα N.O.W. του έτους 1995. Εγκρίθηκε η πρόταση και το καλοκαίρι του 1996 πραγματοποιήθηκε η κατάρτιση και η πρακτική άσκηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Ο σκοπός αυτής της εργασίας ήταν να καταγράψει την εφαρμογή της στρατηγικής του τρόπου δημιουργίας του Συνεταιρισμού στη κοινότητα Βραχνεϊκων και το ρόλο των Κ.Λ. σε αυτή την προσπάθεια. Η παρατήρηση ήταν εφικτή, διότι το περιεχόμενο ήταν σχεδιασμένο και βασισμένο σε συγκεκριμένη μεθοδολογία και στρατηγική.

Η πρωτοβουλία της κοινότητας Βραχνεϊκων και των Κ.Λ. να κινητοποιήσουν τις γυναίκες με επιχειρηματική προοπτική στέφθηκε από επιτυχία. Η σπουδαιότερη επιτυχία ήταν η συνέπεια στους στόχους που είχαν εξ'αρχής τεθεί. Όλες οι διαδικασίες στηρίχθηκαν στην αμεροληψία, την αντικειμενικότητα, την έλλειψη διακρίσεων, τη δημοκρατικότητα.

Πρωθήθηκε η αυτενέργεια και η ενδυνάμωση των γυναικών και τους δόθηκε η ευκαιρία να αποφασίσουν και να έχουν οι ίδιες την ευθύνη για μια δική τους υπόθεση. Όλες οι ενέργειες έγιναν με πλήρη διαφάνεια σε άμεση συνεργασία με τους ενδιαφερόμενους και απουσίαζε οποιοδήποτε κομματικό κριτήριο ή σκοπιμότητα από τη διαδικασία προσέγγισής τους.

Από τη βιβλιογραφική μελέτη έγινε σαφές, ότι στις περισσότερες περιπτώσεις δημιουργίας Συνεταιρισμών, τηρήθηκε αντίστροφη τακτική, δηλαδή η διαδικασία ξεκίνησε «από πάνω». Επιλέχθηκαν συγκεκριμένα πρόσωπα για να προχωρήσουν, ανάλογα με την πολιτική τους τοποθέτηση και τις προσωπικές γνωριμίες, κάτι βέβαια που δεν είναι συμβατό με τις αρχές της Κοινωνικής Εργασίας. Γι' αυτό στη κοινότητα Βραχνεϊκων οι Κ.Λ. έκαναν σαφές ότι είναι συμφέρον της ίδιας της κοινότητας να ανεξαρτητοποιηθεί ο Συνεταιρισμός και να ενεργεί με ασφάλεια και εμπιστοσύνη, να είναι αυτόνομος. Διότι η παρουσία των γυναικών στην κοινότητα, καθρεφτίζει εν μέρει το γενικότερο επίπεδο του τόπου. Έτσι, δεν τροφοδοτήθηκε καμία μορφή κηδεμόνευσης από φορείς και πρόσωπα που διεκδικούσαν πατερναλιστικό ρόλο στον Συνεταιρισμό, καρπούμενοι στο τέλος την πιθανή επιτυχία.

Η Τ.Α. ανταποκρίθηκε πλήρως στη συνεργασία με τους Κ.Λ., με αποτέλεσμα να στηρίξουν τον Συνεταιρισμό συναισθηματικά, ηθικά και υλικά. Η συνεργασία ήταν ουσιαστική και συνεχής, αφού συστηματικά οι Κ.Λ. επηρέαζαν τους κοινοτικούς

ηγέτες για να διατηρηθεί η θετική στάση προς τις γυναίκες. Ο θετικός ρόλος της είναι ένα από τα στοιχεία που διαφοροποιούν την «ΑΙΓΛΗ» από τους άλλους Συνεταιρισμούς, διότι, όπου παρατηρήθηκε ότι η στάση της Τ.Α. ήταν επιθετική, αρνητική ή ουδέτερη, δημιουργήθηκαν πολλά προβλήματα στην πορεία. Για παράδειγμα οι γυναίκες στη Πέτρα πολεμήθηκαν από τους κοινοτικούς, ιδίως από τον πρόεδρο, με αποτέλεσμα να στραφούν οι άνδρες τους εναντίον. Ή πάλι στον Άγιο Γερμανό, οι γυναίκες αγωνίστηκαν συστηματικά για να πείσουν την τοπική κοινωνία, ότι αυτή η πρωτοβουλία θα ήταν επικερδή και ωφέλιμη για όλη την περιοχή και ότι θα συντελούσε στην αναβάθμισή της.

Είναι γενικώς αποδεκτό στην κοινότητα Βραχνεϊκών, ότι τη διαφορά την έκαναν οι Κ.Λ. Θεωρήθηκε σπουδαίο πλεονέκτημα η ύπαρξη της εκπαιδευτικής ομάδας και της επόπτριάς της, διότι αποτέλεσαν ένα κοινό σημείο αναφοράς για όλους: την ομάδα των γυναικών, την Τ.Α. συνολικά, τους φορείς της κοινότητας και άλλους ενδιαφερόμενους (Ισότητα, ΤΕΔΚ, ΚΤΑΔΑ, κ.ά.). Λειτουργήσαν ως κρίκος επικοινωνίας με όλους αυτούς, οι οποίοι γνωρίζοντας που και πότε θα τους έβρισκαν διαθέσιμους, ενημερώνονταν, ζητούσαν τη γνώμη τους, αντάλλασσαν απόψεις.

Οι ίδιοι βέβαια οι Κ.Λ., νιώθοντας τη μεγάλη ευθύνη του ρόλου τους, βρίσκονταν σε συνεχή διαδικασία μάθησης και αξιολόγησης, διότι οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες και πολυδιάστατες. Με γνώμονα την αντικειμενικότητα, την αμεροληψία και κυρίως το συμφέρον της ομάδας, γίνονταν πειστικοί μέσα από την επιστημονικότητά τους και τη σαφή τεκμηρίωση των θέσεών τους. Εκτός από αυτά, η εμπύχωση και η συνεχής στήριξη της ομάδας σε όλους τους τομείς, συντελούσε στην ισορροπία των βημάτων που πραγματοποιούσε, και κατέστησε ικανοποιητικές και λειτουργικές τις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών. Αυτό αποδείχθηκε στοιχείο καθοριστικό για όλους τους Συνεταιρισμούς, αφού η έλλειψη σχεδιασμένης και μεθοδικής εμπύχωσης είχε άμεσο αντίκτυπο στις σχέσεις των μελών και την εξελικτική πορεία της ομάδας: δηλαδή παρατηρήθηκαν αυξημένες αποχωρήσεις μελών σε ορισμένους Συνεταιρισμούς, όπως σε αυτόν της Χίου. Αναφέρθηκε μάλιστα ότι στις γυναίκες της Χίου ήταν φανερή η ανάγκη τους για εμπύχωση, όπως εξάλλου και σε αυτές των Βραχνεϊκών.

Η διαφορά ήταν, ότι η συνολική υποστήριξη αξιοποιήθηκε κατάλληλα από τους Κ.Λ., με αποτέλεσμα να ενισχυθεί η αυτοπεποίθηση των γυναικών και να νιώθουν ότι μπορούν να υπερασπίσουν την απόφαση της συμμετοχής τους, ειδικά όταν υπήρχαν αρνητικές αντιδράσεις από μερίδα του οικογενειακού και του ευρύτερου περιβάλλοντος. Τους μετέδωσαν, ότι η πίστη και η δύναμη είναι συστατικά υλικά, με τα οποία θα μπορούσαν να οικοδομήσουν μια νέα πραγματικότητα και να γίνουν οι καλύτεροι πρεσβευτές του εαυτού τους.

Πρέπει να επισημανθεί, ότι οι αντιδράσεις της κοινότητας δεν πήραν διαστάσεις «πολιτιστικού σοκ», όπως σε άλλες περιπτώσεις. Το πιο χαρακτηριστικό βέβαια παράδειγμα είναι η Πέτρα, διότι ήταν η πρώτη επίσημη προσπάθεια και μάλιστα επιτυχημένη, και προκάλεσε γενική αναταραχή στη περιοχή. Αλλά και στον αμέσως επόμενο χρονικά Συνεταιρισμό, της Χίου, η τοπική κοινωνία πείστηκε δύσκολα διότι είναι ανδροκρατούμενη, συντηρητική κοινωνία. Και η κοινότητα Βραχνείων παρουσιάζει αυτό το χαρακτηριστικό, ότι είναι δηλαδή ανδροκρατούμενη, ωστόσο διαφοροποιείται, διότι είναι αρκετά αναβαθμισμένη. Αυτό σημαίνει, ότι οι γυναίκες δεν είναι ερμητικά κλεισμένες στα σπίτια, αφού τους δίνεται η ευκαιρία να συμμετέχουν (και η συμμετοχή τους είναι ικανοποιητική) σε εκδηλώσεις που οργανώνονται κυρίως από το Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.) της κοινότητας Βραχνείων και το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, κ.ά. Ενδεικτικά αναφέρονται: ομιλίες με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, σεμινάρια σε ποικίλα θέματα, ψυχαγωγικές συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις κ.λ.π.

Ένα κοινό σημείο σχεδόν όλων των Συνεταιρισμών είναι η ηγετική παρουσία της Προέδρου. Η Πρόεδρος του Συνεταιρισμού «ΑΙΓΛΗ» ξεχώρισε γιατί, εκτός από την ψυχική δύναμη και την επιμονή, διέθετε οργανωτικές και διοικητικές ικανότητες. Επιπλέον διακρίθηκε και έγινε αποδεκτή, επειδή επηρέαζε στο -προσκήνιο και το παρασκήνιο τα περισσότερα μέλη. Εξαιτίας της απόλυτης σχεδόν κυριαρχίας της, στο αρχικό τουλάχιστον στάδιο, οι Κ.Λ. εργάστηκαν αθόρυβα και ουσιαστικά. Ο προβληματισμός τους ήταν εύλογος: Μήπως επιτεύχθηκε η αποφυγή της κηδεμονίας από τρίτους και βρισκόμασταν μπροστά σε μια ηγεσία απόλυτη και κυριαρχική; Αυτό το ενδεχόμενο ήταν πολύ πιθανό, γ'αυτό και οι Κ.Λ., που αντελήφθησαν εγκαίρως που θα μπορούσε να οδηγηθεί η κατάσταση, εργάστηκαν συστηματικά και επίμονα

με την ίδια την Πρόεδρο. Ο στόχος ήταν να συνειδητοποιήσει, ότι ο υπερβολικός συγκεντρωτισμός, μάλλον περισσότερο άγχος και ευθύνη προκαλούσε, παρά ικανοποίηση, σε μια πρωτοβουλία που η ομαδική εργασία μπορούσε να εγγυηθεί σταθερότητα και συνέχεια.

Τελικά, παρατηρήθηκε μεγαλύτερη ευελιξία και οι παρεμβάσεις των Κ.Λ. είχαν θεαματικά αποτελέσματα, αφού επεκράτησε το ομαδικό πνεύμα και οι αποφάσεις λαμβάνονταν αμερόληπτα με τυπικές, ομαδικές, δημοκρατικές διαδικασίες.

Εν κατακλείδι, ο Συνεταιρισμός μπορεί να μην έχει ακόμη σταθερές οικονομικές απολαβές, πλην όμως τα οφέλη που αποκομίστηκαν είναι μεγάλα. Όλα τα μέλη υποστήριζαν θεωρητικά την αξία του κοινωνικού ρόλου της γυναίκας, όμως δεν τους είχε δοθεί η ευκαιρία να τον διεκδικήσουν.

Εκ των υστέρων, όλες οι γυναίκες που συμμετείχαν σε αυτή την πρωτοβουλία, εκτίμησαν τη σημασία της ομαδικής συνεργασίας, της σύγκρουσης, της επιτυχίας και της αποτυχίας, της κοινωνικής παρουσίας τους στην κοινότητα και της γενικότερης κινητοποίησής τους, ώστε στο τέλος παραδέχθηκαν, ότι όλες οι γυναίκες επιβάλλεται να αποκτήσουν εξωοικιακά ενδιαφέροντα και να προσπαθήσουν να ανεξαρτητοποιηθούν.

Αποτέλεσμα ήταν να αυξηθεί κυρίως η αυτοεκτίμησή τους, νιώθοντας πλέον εμφανώς περισσότερη εμπιστοσύνη στις δυνατότητες και τις ικανότητές τους.

Τα περισσότερα κοινωνικά οφέλη είναι κοινά σε όλους τους Γυναικείους Συνεταιρισμούς αφού οι γυναίκες κατάφεραν να πετύχουν ένα διαφορετικό ρόλο στη τοπική κοινωνία, και κερδίσουν την αναγνώριση και την αποδοχή από την μεγαλύτερη μερίδα του ευρύτερου περιβάλλοντος. Απέδειξαν ότι έχουν και ικανότητες και δυνατότες να πετύχουν στον επιχειρηματικό τομέα, αρκεί να τον αντιμετωπίσουν σοβαρά και με επαγγελματισμό από την αρχή.

Σε ό,τι αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία προώθησε και στήριξε τις διακρατικές συνεργασίες, μπορεί να επισημανθεί ότι πέτυχε τελικά το σκοπό της. Υπήρξε επικοινωνία, ανταλλαγή εμπειριών και μεταφορά τεχνογνωσίας ανάμεσα στα κράτη μέλη: για παράδειγμα ορισμένες γυναίκες του Συνεταιρισμού «ΑΙΓΛΗ» επισκέφθηκαν αντίστοιχο Συνεταιρισμό στην Ισπανία (κοινοτικός εταίρος στο πρόγραμμα) για αυτόν τον σκοπό.

Οι γυναίκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω της ίδρυσης Συνεταιρισμών κατάφεραν να εισχωρήσουν σε χώρους αυστηρά ανδροκρατούμενους, όπως στην περίπτωση της καλλιέργειας στρειδιών στη Γαλλία ή της οδήγησης λεωφορείων στη Γερμανία. Έτσι έκαναν αισθητή την παρουσία τους βελτιώνοντας ταυτόχρονα την ποιότητα της ζωής τους.

Οι κυριότεροι παράγοντες επιτυχίας των Ευρωπαϊκών Γυναικείων Συνεταιρισμών ήταν: ο αναλυτικός σχεδιασμός, οι σωστές επιχειρηματικές επιλογές, η επικοδομητική συνεργασία όλων των φορέων-υποστηρικτών σε συνδιασμό με την προσήλωση στον στόχο και τον ενθουσιασμό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως οδηγός, από όσους επρόκειτο να ασχοληθούν με την ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού, για την οργάνωση και το σχεδιασμό της προσέγγισης κοινωνικών ομάδων με συγκεκριμένο στόχο, επιδιώκοντας ένα επικοδομητικό αποτέλεσμα.

Συγκεκριμένα, μπορεί να αξιοποιηθεί η μεθοδολογία της προσέγγισης του πληθυσμού-στόχου, της ευαισθητοποίησης, κινητοποίησης, πληροφόρησης και εμπύχωσης του, ο τρόπος πολλαπλής υποστήριξης μιας ομάδας και τα μέσα που μπορούν να αξιοποιηθούν για την επίτευξη του στόχου. Επιπλέον μπορεί να αξιοποιηθεί η μεθοδολογία της συνεργασίας με την τοπική ηγεσία και τους αρμόδιους φορείς.

Ειδικότερα, η μελέτη αυτή μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα χρήσιμη για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς για τον επιπρόσθετο λόγο, ότι η καταγραμμένη εμπειρία από εργασία κοντά στη βάση και σε άμεση συνεργασία με τον εξυπηρετούμενο πληθυσμό, είναι ελάχιστη. Συγκεκριμένα δε, για ομάδες γυναικών με επιχειρηματική προοπτική, είναι ανύπαρκτη.

Επίσης μπορεί να αξιοποιηθεί σε εκπαιδευτικό υλικό ως χρήσιμη εμπειρία και πηγή γνώσης για τέτοιου είδους διερευνήσεις στην τοπική κοινωνία, καθώς επισημαίνει ορισμένα σημεία καθοριστικά για την επίτευξη πρακτικών και ουσιαστικών αλλαγών.

Τέλος αξίζει να επισημανθεί, ότι θα ήταν ευχής έργον, όλο και περισσότεροι Κοινωνικοί Λειτουργοί να εργάζονται στις κοινοτικές πρωτοβουλίες όχι μόνο στο σχεδιασμό ή στην αρχική διερεύνηση, αλλά στη βάση βοηθώντας τον εξυπηρετούμενο πληθυσμό να επιτύχει τους στόχους του, στηριζόμενοι στις αρχές και τη μεθοδολογία της Κοινωνικής Εργασίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Η όλη διαδικασία μέχρι την ίδρυση του κάθε Συνεταιρισμού είναι ένα θέμα που απασχολεί ιδιαίτερα τους Κ.Λ. Ο τρόπος προσέγγισης του πληθυσμού, τα κριτήρια επιλογής των μελών, η αντικειμενικότητα και η συνέπεια στις δημοκρατικές διαδικασίες, είναι παράγοντες που διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο για τη μετέπειτα εξέλιξη του Συνεταιρισμού.

Με σκοπό να συλλεχθούν πληροφορίες για τον τρόπο δημιουργίας των περισσότερων Γυναικείων συνεταιρισμών στην Ελλάδα επελέγη ένα πρόσωπο που θα μπορούσε να μας δώσει αυτά τα στοιχεία, αφού συμμετείχε από την αρχή στο κλιμάκιο υπό την Γ.Γ.Ι και ήταν παρόν σε όλες τις προσπάθειες κινητοποίησης των γυναικών ανά τη χώρα, εκπροσωπώντας την Α.Τ.Ε.

Πρόκειται για τον **κ. Λεωνίδα Παπακωνσταντινίδη**, προϊστάμενο του γραφείου Τοπικής Ανάπτυξης της Α.Τ.Ε. , εμπειρογνώμονα σε θέματα Γυναικείων Συνεταιρισμών, όπου διετέλεσε και εθνικός αντιπρόσωπος στις Βρυξέλλες "για τα Γυναικεία προγράμματα.

Η συνέντευξη ήταν «δομημένη» και «εντοπισμένη» (Φίλιας 1977), αφού οι πληροφορίες που ζητήθηκαν για να καταγραφούν ήταν συγκεκριμένες και προσχεδιασμένες και μάλιστα ο ερωτώμενος είχε προσωπική συμμετοχή στη συγκεκριμένη κατάσταση, άρα σχετικά ολοκληρωμένη εκτίμηση των γεγονότων.

Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε στο γραφείο του κ. Παπακωνσταντινίδη στην Α.Τ.Ε. που βρίσκεται στη οδό Πανεπιστημίου, στις 22 Ιουλίου 1997.

Η πρότερη συνεργασία με τον κ. Παπακωνσταντινίδη στη δημιουργία του Γυναικείου Συνεταιρισμού «ΑΙΓΛΗ», είχε εγκαταστήσει ένα κλίμα αμοιβαίας αποδοχής και ένα επίπεδο ικανοποιητικής επικοινωνίας, έτσι η συνέντευξη εστιάστηκε απ' ευθείας στο ζητούμενο και κύλησε ομαλά.

♦ κ. Παπακωνσταντινίδη, ποιές ήταν οι πρώτες ενέργειες για την ίδρυση των Γυναικείων Συνεταιρισμών, πώς ξεκίνησε η προσπάθεια;

Το 1981 η Γ.Γ.Ι. αποφάσισε να κάνει προσπάθειες για την αλλαγή του ρόλου της γυναίκας στη κοινωνία και επειδή το θέμα ήταν σοβαρό εντάχθηκε στα πλαίσια της κυβερνητικής πολιτικής. Η ισότητα λοιπόν υπό την καθοδήγηση της Γενικής Γραμματέως, της κας Λαΐου, έστειλε ανοιχτή επιστολή σε πολλούς Δήμους σχεδόν σε όλη τη χώρα με σκοπό να διερευνηθούν οι προθέσεις τις Τ.Α. και να ανακαλυφθεί, εάν υπάρχει γόνιμο έδαφος για τέτοιου είδους πρωτοβουλίες. Πραγματικά υπήρξε θετική ανταπόκριση και άρχισε να οργανώνεται το θέμα πιο μεθοδικά. Δηλαδή συστάθηκε μια ομάδα απο εκπροσώπους της Γ.Γ.Ι. , της Α.Τ.Ε. και του ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. -που αργότερα ονομάστηκε κλιμάκιο-, που σχεδίαζαν τη στρατηγική της προσέγγισης των γυναικών. Μάλιστα, θα σου πω μια λεπτομέρεια την οποία γνωρίζουν λίγοι: ότι το πρώτο γραφείο της Γ.Γ.Ι. ήταν στη Βουλή, ένας μικρός χώρος όπου συναντιώμασταν και αποφασίζαμε τις περαιτέρω ενέργειες.

Έγιναν αρχικά περιοδείες στην Πελοπόννησο και τη Μακεδονία, αλλά απέβησαν άκαρπες, δηλαδή δεν υπήρχε το αναμενόμενο αποτέλεσμα .

♦ Στην Πέτρα , που δημιουργήθηκε ο πρώτος Συνεταιρισμός, πώς φτάσατε;

Η Λαΐου και εγώ, είχαμε αξιόλογη εμπειρία από δουλειές της Ευρώπης : αναφέρομαι κυρίως στην Γαλλία και την Ιταλία. Αξιοποιήθηκε αυτή η γνώση και η εμπειρία όπου απετέλεσε τη βάση για τους δικούς μας Συνεταιρισμούς. Συγκεκριμένα : είχαμε θετική απαντητική επιστολή από έναν φορέα της Λέσβου και έτσι αποφασίσαμε το 1983 να την επισκεφθούμε για να κινητοποιήσουμε της γυναίκες. Η Πέτρα επελέγη επειδή ήταν ένα περιθωριοποιημένο μέρος, και κατ' επέκτασή οι γυναίκες αγρότισσες θα ήταν και αυτές περιθωριοποιημένες με περιορισμένες ευκαιρίες. Επιπλέον, υπήρχε η δυνατότητα λόγω του ότι είναι ένα τουριστικό μέρος, να δημιουργηθούν αγροτουριστικά καταλύματα. Υπήρχαν δηλαδή οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία αγροτουριστικού Γυναικείου Συνεταιρισμού.

♦ Ποιές ήταν οι συνθήκες που αντιμετωπίσατε στην Πέτρα;

Είχαν μαζευτεί ορισμένες γυναίκες τις οποίες προσπαθήσαμε να κινητοποιήσουμε και να εμπυχώσουμε , τους εξηγήσαμε τις προοπτικές και τη φιλοδοξία μας να δημιουργήσουμε Συνεταιρισμό. Υπήρξαν κάποιες που ενθουσιάστηκαν, επειδή όμως δεν ήταν θετική η αντίδραση των συζύγων και της κοινότητας, σε πρώτη φάση, το θέμα έμεινε εκεί: Εδώ ακριβώς ξεκίνησε να επιδρά η φοβερή προσωπικότητα της μετέπειτα προέδρου. Αυτή ήταν μοδίστρα και πίστεψε από την πρώτη στιγμή στην επιχειρηματική προοπτική που διαφαίνονταν. Έτσι, πήγε σε όλα τα σπίτια -σ'ένα ένα- και ξεσήκωσε τις γυναίκες. Μάζεψε υπογραφές και έστειλε επιστολή στη Γ.Γ.Ι. και σε όλους εμάς που είχαμε πάει εκεί και μας κάλεσε πάλι στη Πέτρα , λέγοντας ότι αυτή τη φορά υπήρχε ανταπόκριση και ότι θα προχωρούσαν.

Ήταν συγκλονιστικό: στην πρώτη συνάντηση ήταν 15 γυναίκες και την επόμενη 47. Είναι φανερό ότι επικρατούσε ενθουσιασμός. Αυτές τις γυναίκες δεν τις σταματούσε τίποτε. Δεν τις σταμάτησε ούτε ο πόλεμος της Τ.Α. Θα αναφέρω ένα μόνο γεγονός : ο πρόεδρος μαζί με άλλα μέλη, εισέβαλλαν στη συνάντησή για να τις διασπασούν και για να μπλοκάρουν την διαδικασία, αυτές όμως ήταν τόσο συνεπαρμένες από ενθουσιασμό και αποφασισμένες να φτάσουν μέχρι το τέλος που τον έβγαλαν έξω σηκωτό. Δεν σταμάτησε όμως εκεί ο πόλεμος της Τ.Α. Ο ίδιος ο πρόεδρος ξεσήκωσε τους άνδρες εναντίον των γυναικών, τους πετούσαν σκουπίδια στα δωμάτια και ό,τι άλλο μπορούσαν. Παρ' όλα αυτά προχώρησαν με την κατάλληλη βέβαια υποστήριξη. Να σημειώσω ότι η Αγροτική Τράπεζα, προσέφερε δωρεάν τα πρώτα καταλύματα για να ξεκινήσουν.

Αυτός ο Συνεταιρισμός είναι το πρότυπο γιατί ήταν ο πρώτος και παρ' όλες τις φυσιολογικές αντιδράσεις που προκάλεσε κατάφερε να προχωρήσει. Χρωστάει βέβαια πολλά στην πρόεδρο η οποία και εκλέχθηκε το 1988, «Γυναικά του κόσμου» στο Μαϊάμι.

♦ Ο επόμενος Συνεταιρισμός δημιουργήθηκε στη Χίο. Ποιά ήταν η διαδικασία;

Το 1985 ο γειτονικός Συνεταιρισμός της Πέτρας οργάνωσε εκδήλωση στην οποία παραβρέθηκαν και ορισμένες γυναίκες απο τα Μαστιχοχώρια της Χίου, ύστερα από προτροπή της Γ.Γ.Ι. και της Νομάρχισσας Χίου . Αυτή ήταν και η πρώτη επαφή με

την πρωτοβουλία. Συζήτησαν μεταξύ τους οι γυναίκες, όμως αυτές της Χίου, το θεωρούσαν λίγο δύσκολο, διότι η κοινωνία τους είναι χαρακτηριστικά ανδροκρατούμενη. Έτσι από τη μία έδειχναν ενθουσιασμένες και από την άλλη επιφυλακτικές. Οι γυναίκες της Χίου μου θυμίζουν αυτές των Βραχνεϊκών: χρειάζονταν συνεχή εμπύχωση. Με την διαφορά, ότι στην πρώτη περίπτωση δεν υπήρχε ιδιαίτερη υποστήριξη κι έτσι αρκετές αποχώρησαν κυρίως πιεζόμενες από τους άνδρες τους αλλά και για πολιτικούς λόγους. Οι οικονομικές δυσκολίες τις γονάτιζαν ψυχολογικά και συχνά ένωσαν απογοήτευση, επειδή το κύριο κίνητρό τους ήταν οικονομικό. Δεν κατάλαβαν τις κοινωνικές προεκτάσεις που ήθελε η Ισότητα να πάρει αυτή η πρωτοβουλία και γι' αυτό φυσικά αποχώρησαν ορισμένες.

Αυτές όμως στη Χίο, αντιμετώπισαν ένα τεράστιο πρόβλημα: Στα Μεστά λειτουργούσε το εστιατόριο -τα καταλύματα τα έχουν στο Πυργί-. Τα Μεστά έχουν κτιστεί με θαυμαστό τρόπο, βασισμένο σε ενετική τεχνοτροπία. Εξ' αιτίας αυτού του χαρακτηριστικού υπήρξε πρόβλημα με το εστιατόριο, αφού οι μυρωδιές δεν έφευγαν και οι υγειονομικοί έλεγχοι δημιούργησαν μεγάλα εμπόδια. Εν πάση περιπτώσει τελικά προχώρησαν με διάφορα προβλήματα.

♦ Ο τρίτος κατά χρονολογική σειρά Συνεταιρισμός ιδρύθηκε και αυτός το 1985 στα Αμπελάκια της Λάρισας. Πως ξεκίνησε η πρωτοβουλία;

Μετά από τις δύο προηγούμενες πρωτοβουλίες, η διαδικασία άρχισε να τυποποιείται: δηλαδή, κάποιο ενδιαφερόμενο πρόσωπο ή φορέας συγκέντρωνε ορισμένες γυναίκες, καλούσε την Ισότητα και το γνωστό πια κλιμάκιο πήγαινε για να ενημερώσει και να κινητοποιήσει τις γυναίκες. Έτσι έγινε και στα Αμπελάκια, μόνο που αυτή η περίπτωση είναι μοναδική. Διότι, προσπάθησαν να κάνουν Συνεταιρισμό σε μία μη βιώσιμη κοινότητα με ελάχιστες γυναίκες σε παραγωγική ηλικία: Φαντάσου, ότι η πρόεδρος που ορίστηκε τότε ήταν 55 ετών και σήμερα ακόμη παραμένει στην ίδια θέση. Στα Αμπελάκια δεν υπήρχε αντίδραση από συζύγους ή την κοινότητα, γιατί είχαν συνηθίσει από τέτοιες πρωτοβουλίες. Αντέδρασαν όμως έμποροι και άλλοι ανταγωνιστές αλλά όχι τίποτε ιδιαίτερο. Το πρόβλημά τους ήταν άλλο: υπήρξε σκληρός αθέμιτος ανταγωνισμός ενδοομαδικός, γιατί οι ηλικιακές διαφορές ήταν μεγάλες, κάτι που οδήγησε σε άσχημες σχέσεις ανάμεσα στα μέλη. Το ζήτημα

έπαιρνε προσωπικές και πολιτικές διαστάσεις, μέλη συνεχώς αποχωρούσαν, δεν ήταν ό,τι καλύτερο.

♦ Με την ίδια διαδικασία ιδρύθηκε και ο Συνεταιρισμός στην Αράχωβα;

Όχι, αυτός είναι ο μοναδικός Συνεταιρισμός που δεν δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Ισότητας, ανήκει στο Υπουργείο Γεωργίας. Στην Αράχωβα υπήρχε και πριν το 1985, χειροτεχνικός Συνεταιρισμός που αποτελούνταν από γυναίκες. Έτσι, μία υπάλληλος του Υπ. Γεωργίας, αφού παρακολούθησε ειδικά σεμινάρια στην Αυστρία, τοποθετήθηκε στη Διεύθυνση Βοιωτίας στο τμήμα Οικιακής Οικονομίας του Υπουργείου Γεωργίας. Αφού ενημέρωσε και κάποιες άλλες γυναίκες για τη δυνατότητα που είχαν να ιδρύσουν Συνεταιρισμό, πρότεινε, για να μην υπάρχει ανταγωνισμός, να δημιουργηθεί ένας ενιαίος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός. Πραγματικά υπήρξε ανταπόκριση, και έτσι έγινε. Η Ισότητα σε αυτή τη προσπάθεια ήταν υποστηρικτική.

♦ Ο Συνεταιρισμός που δημιουργήθηκε στον Άγιο Γερμανό Πρεσπών, θεωρείται από πολλούς επιτυχημένος, και ήταν μια πρωτοβουλία της Γ.Γ.Ι. Με ποιά διαδικασία έφτασαν στην ίδρυσή του;

Τότε, όπως εξάλλου ήταν φυσικό, υπήρχε εμπειρία από άλλους Συνεταιρισμούς και επιπλέον γίνονταν διάφορα συνέδρια για αυτές τις πρωτοβουλίες. Πολλοί, όταν ακούν για τον Άγιο Γερμανό, τους έρχεται στο μυαλό η πρόεδρος, μια γυναίκα γεννημένη ηγέτης. Σ' αυτήν οφείλεται η ίδρυση αλλά και η επιτυχημένη πορεία του Συνεταιρισμού. Αυτή λοιπόν έτρεξε στα συνέδρια, στη Θεσσαλονίκη κυρίως, ενημερώθηκε για την ίδρυση των άλλων συνεταιρισμών, επικοινωνήσε μαζί τους και γενικά έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι της. Μάζεψε 7 γυναίκες και τους μετέδωσε τον ενθουσιασμό και το πάθος της και τελικά με την υποστήριξη της Ισότητας, της Νομαρχίας, της Αγροτικής κ.α., άρχισε να λειτουργεί ο Συνεταιρισμός το 1985.

Είναι καταπληκτικό, το τι μπορούν να καταφέρουν οι γυναίκες όταν πιστέψουν σ' αυτό. Η επιμονή και η πίστη, έκαναν τη διαφορά σ' αυτή τη περίπτωση, που μάλιστα είχαν και οικονομικές απολαβές. Δεν είναι εξάλλου τυχαίο, ότι η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα στην Ευρώπη που έχει 14 αμιγώς γυναικείους Συνεταιρισμούς.

- ♦ Ένας ακόμη αγροτουριστικός Συνεταιρισμός που έχει καταγραφεί είναι αυτός της Μαρώνας. Τι στοιχεία υπάρχουν για το ξεκίνημα σ' αυτήν την απομακρισμένη περιοχή;

Και αυτός ο Συνεταιρισμός οφείλει την ίδρυση του στην προσωπικότητα της Προέδρου. Έτρεξε σε συνέδρια, ενημερώθηκε και κατόπιν επικοινωνήσε με την Ισότητα για να ξεκινήσει η προσπάθεια. Μάζαψε 15 γυναίκες, οι οποίες όμως επελέγησαν με κομματικά κριτήρια και δημιουργήθηκαν σοβαρά προβλήματα από άλλες γυναίκες. Πολύ γρήγορα ο Συνεταιρισμός διαλύθηκε και συστάθηκε εκ νέου, υπερκομματικός αυτή τη φορά, υπό την ίδια Πρόεδρο. Έτσι επεκράτησε ένα καλό κλίμα και ο Συνεταιρισμός λειτούργησε ικανοποιητικά με τα αγροτουριστικά του καταλύματα.

Η συνέντευξη περιορίστηκε στην αναφορά αυτών των αγροτουριστικών Συνεταιρισμών διότι ο κ. Παπακωνσταντινίδης ήταν στο ξεκίνημα, παρακολούθησε όλη τη διαδικασία μέχρι την ίδρυση τους, και επιπλέον θεωρείται ειδικός στον αγροτουρισμό.

Στοιχεία για άλλους μη αγροτουριστικούς Συνεταιρισμούς έχουν αντληθεί από άλλες πηγές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΒΙΒΛΙΑ

1. Βαφειάδης- Κοντόγεωργος-Παπακωνσταντινίδης, Αγροτουρισμός και ισόρροπη ανάπτυξη, Διεύθυνση μελετών και προγραμματισμού Α.Τ.Ε., Αθήνα 1992
2. Δροσοπούλου Σόνια, Αγροτο-τουριστικοί Συνεταιρισμοί: Ελλάδα-Ε.Ο.Κ. Νομικό και Κοινωνικό πλαίσιο, εκδόσεις «interbook», Αθήνα 1989
3. Θεοδωράτος Ευάγγελος, Δημόσιες Σχέσεις, εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1983
4. Ιατρίδης Δημήτρης, Σχεδιασμός Κοινωνικής Πολιτικής: Θεωρία και Πράξη του Κοινωνικού Σχεδιασμού, εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα 1990
5. Κάστελμπεργκ-Κουλμά Μαίρη, Αγροτοτουριστικοί Συνεταιρισμοί Γυναικών. Από Λεοντίδου / S.R. Ammer: "Η Ελλάδα των Γυναικών" εκδόσεις «Γαία», Αθήνα 1992
6. Κατσορίδου-Παπαδοπούλου Χρυσούλα, Κοινωνική Εργασία με ομάδες: μια μορφή προσέγγισης για συνεργασία και δράση. Εκδόσεις «ΕΛΛΗΝ», Αθήνα 1993
7. Λεοντίδου Λίλα, Γυναικεία Εργασία στις πόλεις: μια αντιφατική κατάκτηση. Από Λεοντίδου / S.R. Ammer: "Η Ελλάδα των Γυναικών" εκδόσεις «Γαία», Αθήνα 1992
8. Παπακωνσταντινίδης Λεωνίδα, Αγροτουρισμός: σταθμός στο δρόμο για τη τοπική ανάπτυξη, εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα 1993
9. Σαμίου Δήμητρα, Το φεμινιστικό Κίνημα στην Ελλάδα (1860-1960). Από Λεοντίδου/ S.R. Ammer: "Η Ελλάδα των Γυναικών" εκδόσεις «Γαία», Αθήνα 1992
10. Σταθόπουλος Πέτρος, Κοινοτική Εργασία, θεωρία και πράξη, εκδόσεις «ΙΩΝ», Αθήνα 1990
11. Τσολακίδου Ελένη, Τα πουλιά πετούν και με τις δυό φτερούγες, εκδόσεις «ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ», Αθήνα 1992
12. Φίλιας Βασίλης, Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών, εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα 1977
13. Χαραλάμπους Κυριάκος, Ελληνικό Συνεταιριστικό «Κίνημα», εκδόσεις «ΓΟΡΔΙΟΣ», Αθήνα 1993
14. Jack Lang, Οι γυναίκες αύριο, εκδόσεις Νέα Σύνορα-Α.Α Λιβάνη Αθήνα 1996

B. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

15. Ζωγράφου Ανδρέας, Θεωρία και πράξη της Κοινωνικής Εργασίας με Κοινότητα (σημ. Για το μάθημα της Κ.Ε.Κ.), Πάτρα 1992
16. Ζωγράφου Ανδρέας, Κοινωνική Εργασία με ομάδα (Μέρος Α' σημειώσεων από τις παραδόσεις του μαθήματος), Πάτρα 1993
17. Κατσαρού Φανή, Κοινωνική Πρόνοια και Κοινωνικές Υπηρεσίες στη Τοπική Αυτοδιοίκηση (σημειώσεις για το μάθημα της Κ.Ε.Κ.)
18. Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα, σημειώσεις για το μάθημα της Κ.Ε.Κ., κεφ. 4: η κοινή προσπάθεια
19. Μουζακίτης Χρήστος, Κοινωνική Εργασία με ομάδες (σημειώσεις για το μάθημα της Κ.Ε.Ο.) Πάτρα 1989

Γ. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

20. Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, Η φτώχεια των γυναικών στην Ελλάδα και στη Ευρώπη, ΕΚΛΟΓΗ θεμάτων κοινωνικής πρόνοιας, Οκτ./Δεκ. '89 - Ιαν./Μάρτ. '90
21. Σταθόπουλος / Γεωργίου / Κέντρου, Κοινοτική Ανάπτυξη και Λαϊκή Επιμόρφωση: εμπειρίες από το πρόγραμμα Κοινοτικής Ανάπτυξης Βραχυνείων Αχαΐας, ΕΚΛΟΓΗ θεμάτων κοινωνικής πρόνοιας, Αύγουστος 1994
22. Χάγιος Άγγελος, Συμβούλια Περιοχής: ζητήματα προγραμματισμού και οργάνωσης, ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ, Ιούλιος / Αύγουστος 1995

Δ. ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ / ΕΚΔΟΣΕΙΣ

23. Δίκτυο Τ.Π.Α: Η γυναίκα επιχειρηματίας- Ιδέες για επιχειρήσεις, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1996
24. Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: τέταρτο μεσοπρόθεσμο κοινοτικό πρόγραμμα δράσης για την ισότητα των ευκαιριών μεταξύ γυναικών και ανδρών (1996-2000)
25. Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες, 18 Δεκεμβρίου 1994
26. Κ.Ε.Γ.Μ.Ε., Γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί στη Ελλάδα: μελέτη αποτίμησης της λειτουργίας τους, Αθήνα Φεβρουάριος 1994

- 27.Υπουργείο Εργασίας, Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κοινοτικές Πρωτοβουλίες N.O.W., Horizon, Euroform, Αθήνα 1992
- 28.Υπουργείο Εργασίας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση: οδηγός υποβολής προτάσεων στην κοινοτική πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ» , N.O.W., Horizon, Youthstart, Integra, Αθήνα 1997
- 29.Φωτόπουλου - Γεωργίου Ντίνα, Ευρωπαϊκά Γυναικεία Προγράμματα
- 30.GLORIA, Πρωτοβουλίες απασχόλησης για γυναίκες σε αγροτικές περιοχές: καλή πρακτική στην Ευρώπη. Έκδοση: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ (CREATIVE) για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στα πλαίσια του προγράμματος, ERGO 2.
- 31.Joseph Mannion, Η αγροτική ανάπτυξη που βασίζεται στις τοπικές στρατηγικές της προσέγγισης «απο τη βάση προς τα πάνω» Ιρλανδία.

Ε. ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑ / ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- 32.Παπακωνσταντινίδης Λεωνίδα: Η ευαισθητοποιημένη τοπική κοινωνία μέσα από «φυσικές επιλογές» , αρμονία και επικοινωνία. Παρουσίαση του βιβλίου "ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ" , πρακτικά διακρατικής διημερίδας «ΜΠΑΓΚΕΙΟΝ» 1997
- 33.Papakonstantinidis L, Prospects for Modernisation, title: local sensitivity and bottom-up approach. London school of Economics, Πρακτικά συνεδρίου 17-19 Νοεμβρίου 1994
- 34.Papakonstantinidis L: bottom-up approach. Joint ECA-ECE Symposium on Rural Tourism, Galilee Israel April 1995
- 35.Σπηλιοπούλου Σοφία: Δομές στήριξης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας γυναικών. Πρακτικά διημερίδας, "Ανάπτυξη Επιχειρηματικότητας Γυναικών-Δημιουργία δικτύων πρωτοβουλιών Αυτοαπασχόλησης" Αθήνα Μάρτιος 1995
- 36.Τοφάλου Μαρία, Εκπαίδευση Συμβούλων σε τεχνικές στήριξης και παρακολούθησης γυναικείων επιχειρηματικών και άλλων δραστηριοτήτων. Πρακτικά σεμιναρίου απο την Επιμορφωτική Αχαΐας Α.Ε. Ιούνιος 1996

ΣΤ. ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

37.ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ Ν.2218/94 (ΦΕΚ 90Α)

αρθ. 48 περί Συμβουλίων Περιοχής

38.ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ: Η Ευρώπη σε εξέλιξη, ίσες ευκαιρίες για τις γυναίκες στην κοινότητα. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες 1993.

